

Úvod do počítačových sítí (NSWI141)

Libor Forst, SISAL MFF UK

- Základní pojmy z oblasti komunikací
- Vrstevnatý model sítě (OSI vs. TCP/IP, adresace, multiplexing, ...)
- Aplikační vrstva (DNS, FTP, email, web, VoIP, ...)
- Transportní vrstva
- Síťová vrstva (IPv4, IPv6, směrování, firewallly, ...)
- Linková a fyzická vrstva (switch vs. repeater, Ethernet, Wi-Fi, kabeláž, ...)

Literatura

- D. E. Comer, D. L. Stevens: Internetworking With TCP/IP; Prentice Hall 1991
- A. S. Tanenbaum: Computer Networks; Prentice Hall 2003
- C. Hunt: TCP/IP Network Administration; O'Reilly & Associates 1992
- P. Satrapa, J. A. Randus: LINUX - Internet server; Neokortex 1996; ISBN 80-902230-0-1
- L. Dostálek, A. Kabelová: Velký průvodce protokoly TCP/IP a systémem DNS; Computer Press 2002
- zdroje na internetu
- Request For Comment (RFC)
- <http://www.warriorsofthe.net>

Obecné atributy komunikace

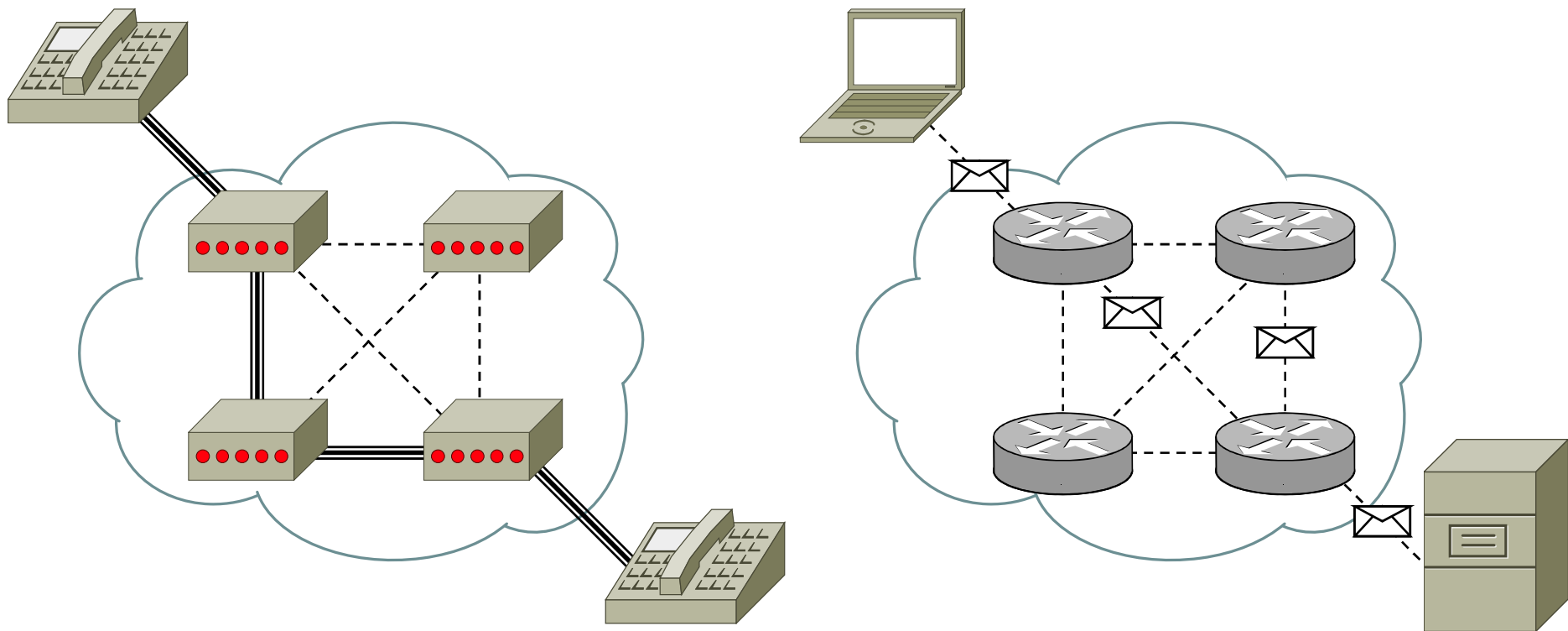
- Identifikace
 - komunikující strany se musí „najít“ (telefonní čísla), představit
- Metoda
 - př.: hluchoněmý u přepážky, zkusí znakovou řeč, recepční napíše na papír, že nerozumí a navrhne psanou formu komunikace
- Jazyk
 - obě strany se musí dohodnout na jazyku, který použijí
- Rychlost
 - obě strany se musí dohodnout na rychlosti komunikace
- Proces
 - požadavky, odpovědi, potvrzení

Porovnání komunikací

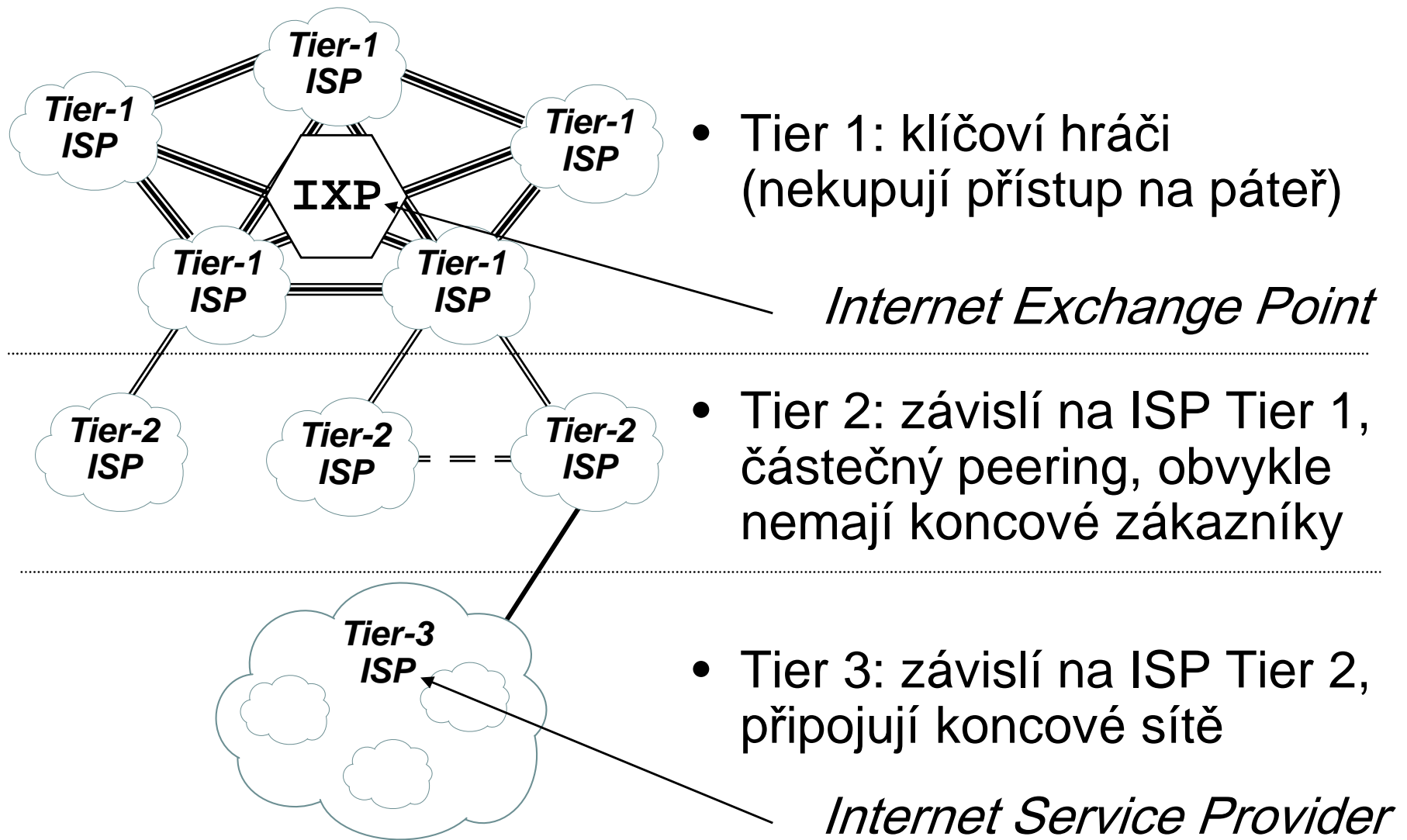
- Běžná komunikace
 - hlas, signály, písmo
 - volná intuitivní pravidla
- Telekomunikace
 - složitá technologie se zabudovanými pravidly
 - řízení má na starosti síť, řídí i koncová zařízení
- Počítačová síť
 - pravidla jsou volně dostupná
 - značná část logiky je v koncových zařízeních
 - síť se stará jen o přenos
- Konvergovaná síť
 - spojuje svět spojů a počítačů (cena, efektivita...)
 - úspěšnější je konvergence na bázi počítačové sítě

Požadavky - odolnost

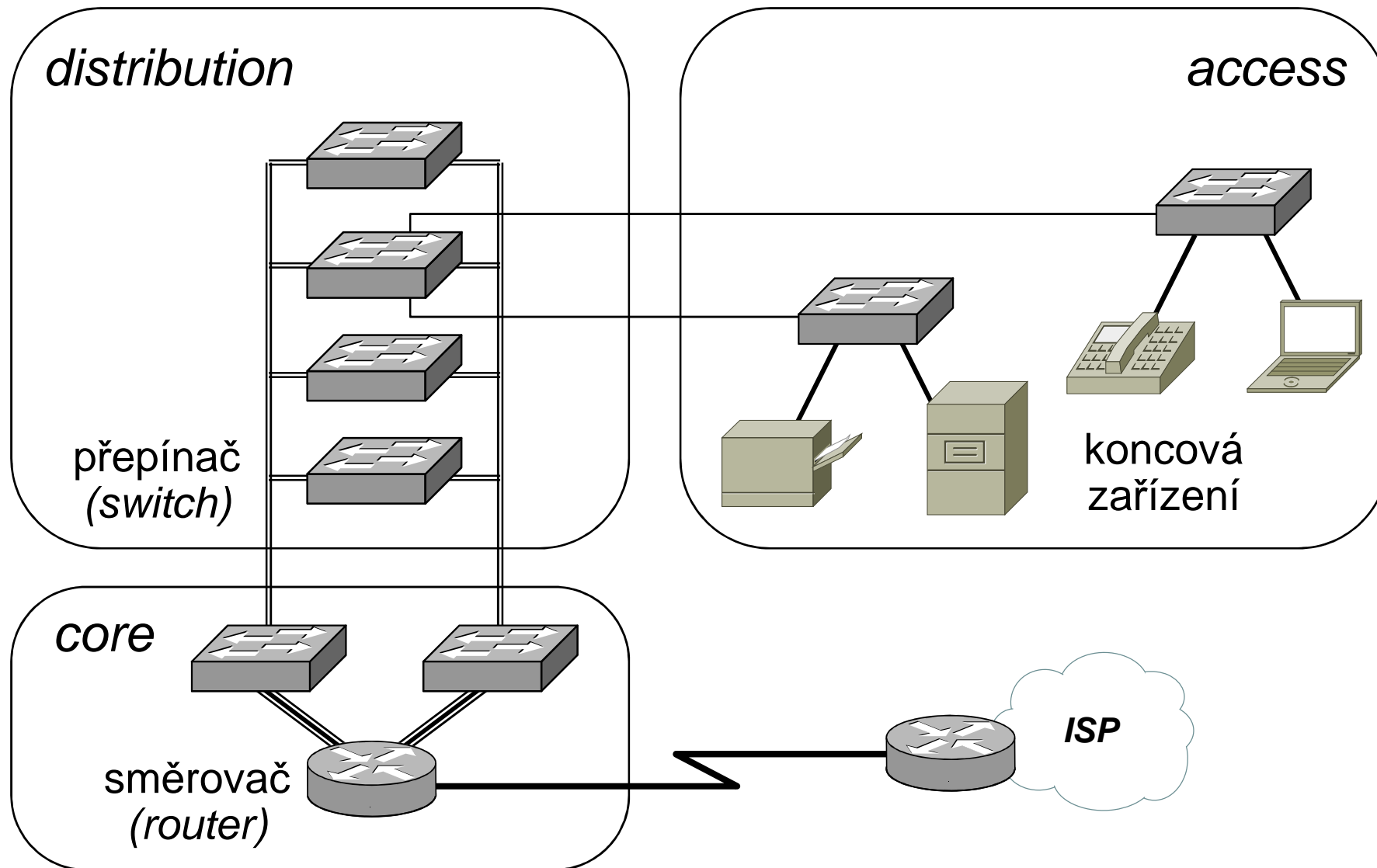
- přepojování okruhů: rychlejší, plynulejší, ale při výpadku uzlu se spojení rozbíjí
- přepojování paketů: každý může jít jinou cestou, liší se doba přenosu, ale výpadek uzlu není fatální

Požadavky - rozšiřitelnost (WAN)

Požadavky - rozšiřitelnost (LAN)

Požadavky - bezpečnost

- Relativně nové kritérium, staré technologie byly naivní:
 - otevřená komunikace (odposlech)
 - důvěra v identitu protistrany
 - důvěra ve správnost obsahu
- Základní dělení:
 - bezpečnost infrastruktury
 - bezpečnost dat
- Současné metody:
 - ověřování uživatelů a kontrola přístupových práv
 - ověřování počítačů (serverů, příp. i klientů)
 - inspekce dat (aplikační proxy, antiviry, antispamy, ...)
 - kryptografie (šifrování a podpisy)

Požadavky - kvalita služeb

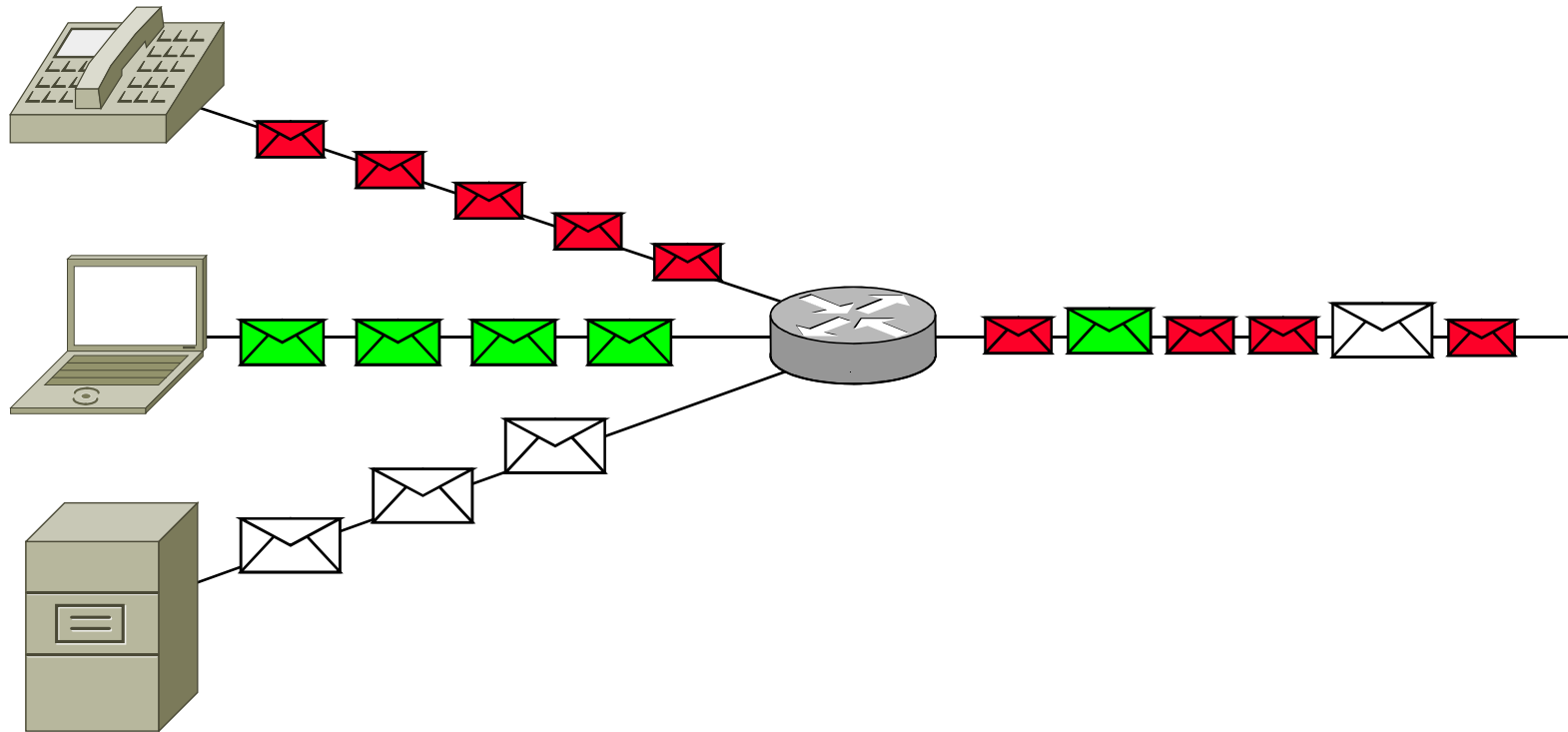
- Různé aplikace mají různé požadavky
 - zpoždění (*latence, delay*)
 - pravidelnost doručování (*jitter*, rozptyl zpoždění)
 - oba parametry kritické pro multimediální aplikace
 - ztrátovost dat
 - kritická pro přenos dat (WWW, pošta)
 - šířka pásma (*bandwidth*, „rychlost“)
- Cíl:
 - garance vymezeného toku pro konkrétní typ provozu
 - garance rychlejšího doručení prioritních zpráv

Quality of Service

- Externí faktory:
 - kvalita a zaplnění komunikačního kanálu
 - změny formy (hlas \Rightarrow text \Rightarrow obrázek)
 - přeposílání (změny adresy)
 - čas vymezený pro komunikaci
- Interní faktory:
 - velikost, složitost, důležitost zprávy
- Implementace:
 - data obsahují klasifikaci QoS
 - strategie *garance kvality*: vyhrazená šířka pásma
 - zaručená kvalita, plýtvání kapacitou
 - strategie *best effort*: prioritní fronty
 - efektivní využití média, není záruka kvality

Segmentace a multiplexing

- Médium není dedikované pro jeden přenos
- Uzly segmentují data do menších jednotek
- Všechny přenosy sdílejí společné médium

Současná síťová komunikace

Příklady:

- dopravní spojení
- předpověď počasí
- zpravodajství
- kuchařské recepty
- internetbanking
- elektronická pošta
- publikování, blog
- chat, IP telefonie
- spolupráce
- vzdělávání

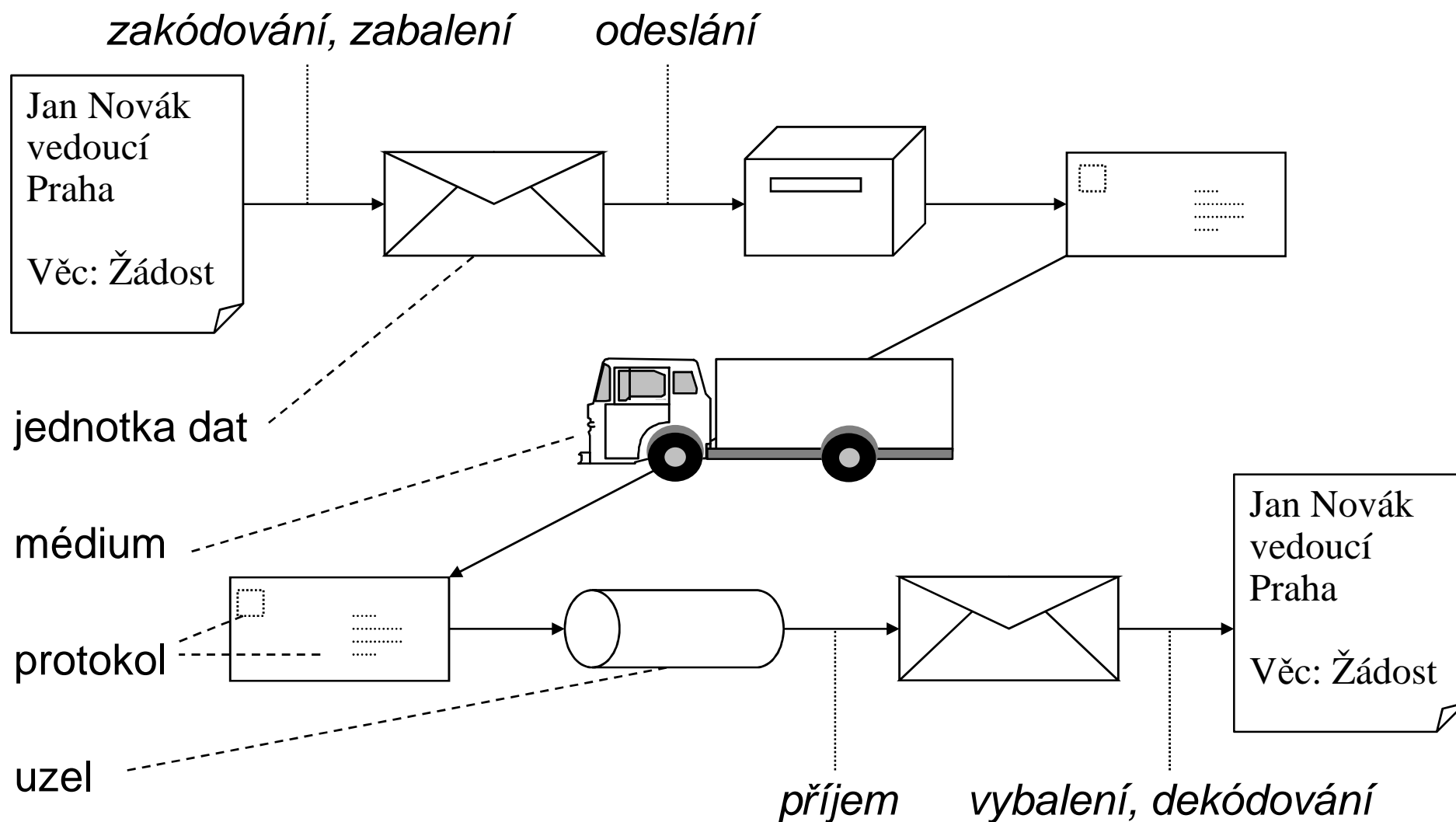
Výhody:

- aktuálnost
- dostupnost
- cena
- integrace sítí

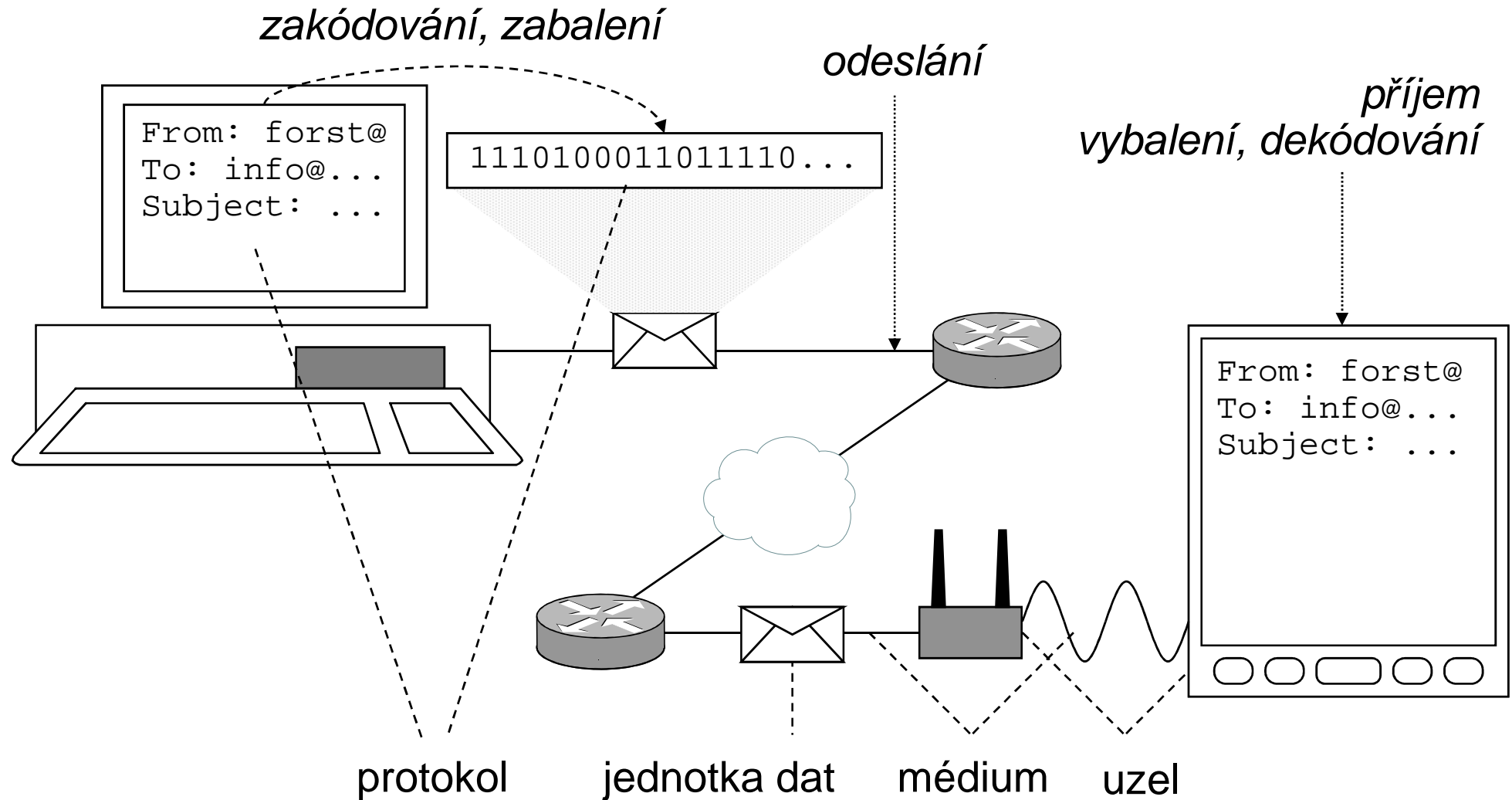
Prvky síťové komunikace

- Protokoly (pravidla)
 - normy
 - standardy
 - doporučení
- Média
 - drát
 - optika
 - „vzduch“
- Jednotky dat
 - zpráva
 - paket
 - bit
- Uzly
 - koncová zařízení
 - síťová zařízení

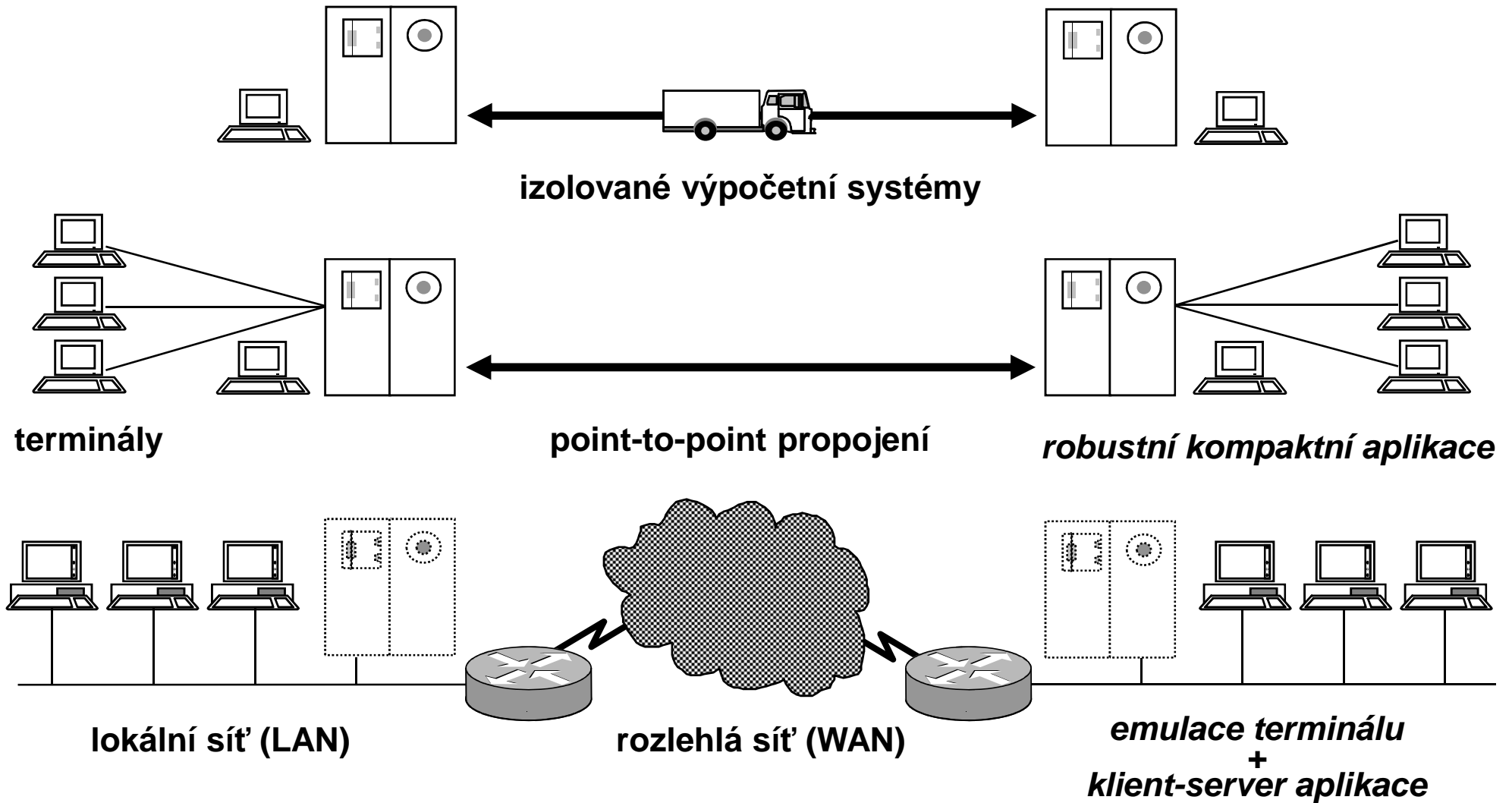
Přenos zprávy (pošta)

Přenos zprávy (e-mail)

Vznik počítačových sítí

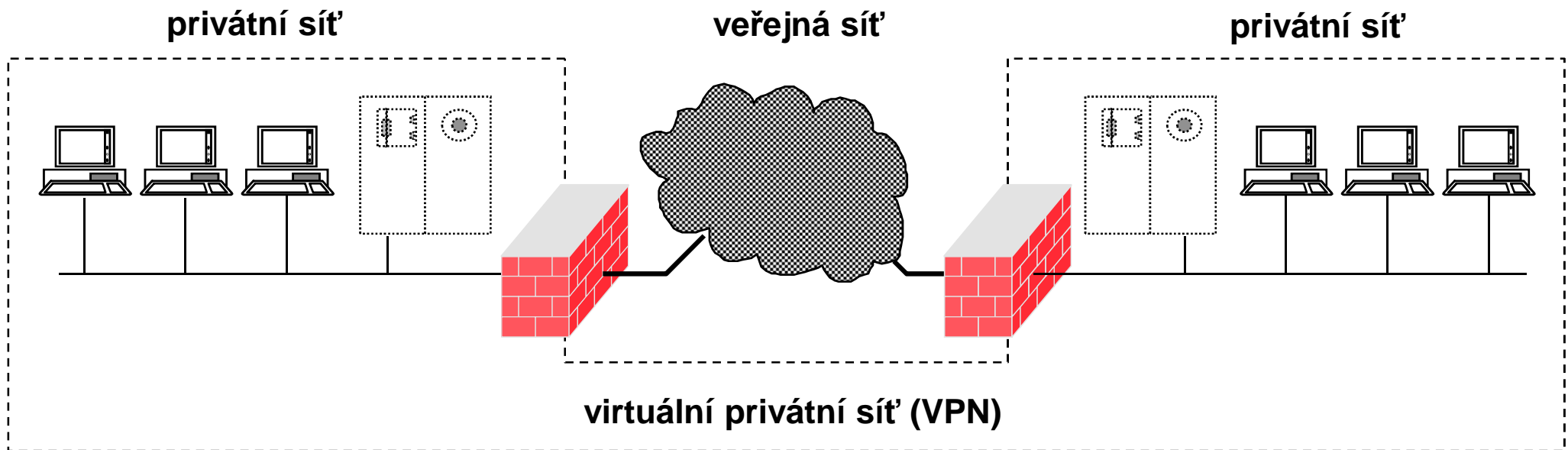

Základní dělení sítí

- Lokální síť (Local Area Network)
 - sdílení prostředků (souborové a databázové servery, tiskárny)
 - menší vzdálenosti, malé zpoždění
 - jednotné vlastnictví a řízení
- Rozlehlé síť (Wide Area Network)
 - vzdálený přístup, komunikace
 - velké vzdálenosti, větší zpoždění
 - mnoho vlastníků, distribuované řízení
- Dnes:
 - rozdíly se stírají (nejmarkantnější jsou ve vlastnictví)
 - vznikají mezistupně (MAN)
- Není to dělení technické (neexistuje definice), ale logické

Veřejné a privátní sítě

- Většina LAN je privátních (uživatel je vlastníkem)
- Většina non-LAN je veřejných (uživatel není vlastníkem)

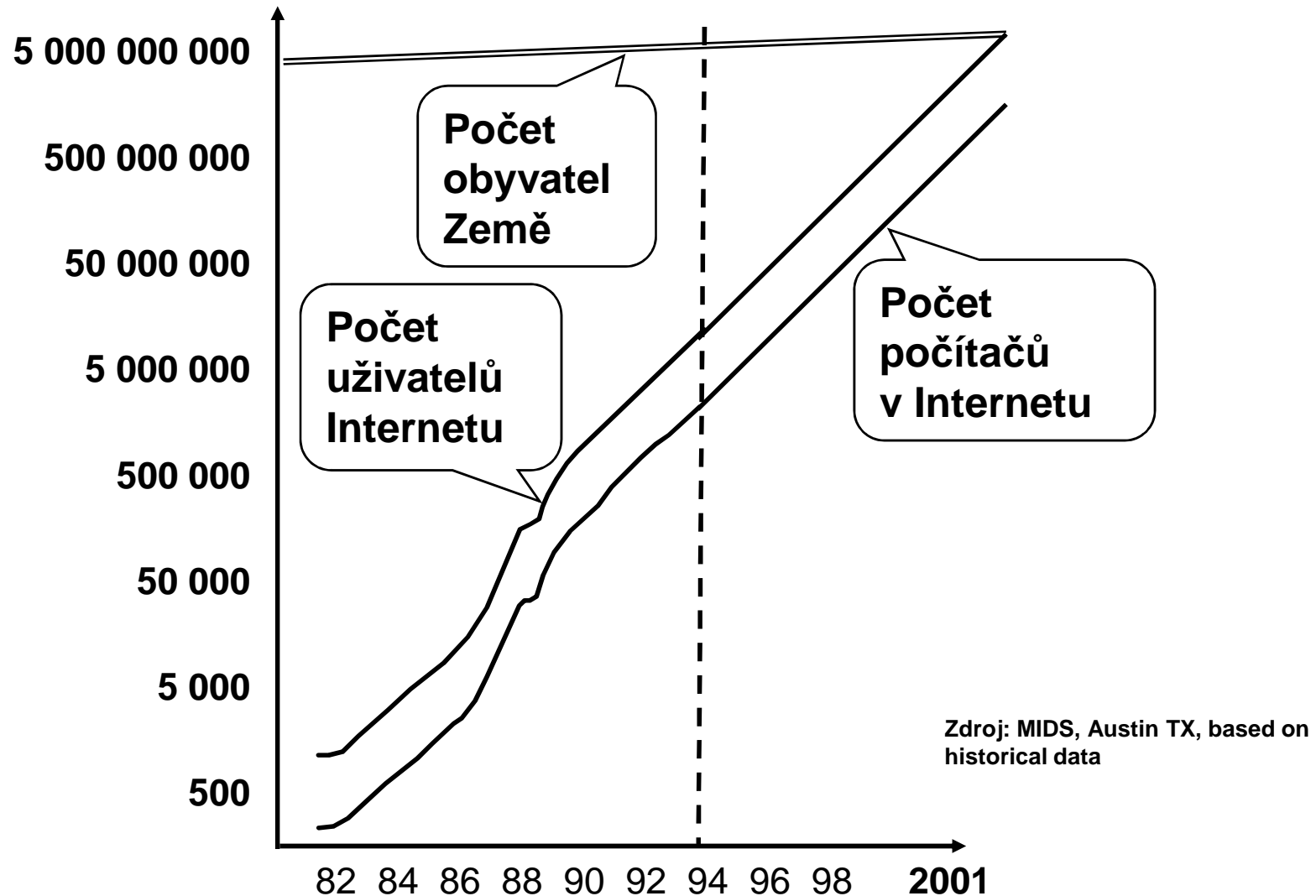

- Motivace VPN: bezpečnost, cena
- Typické použití VPN: propojení poboček, připojení (mobilních) koncových uživatelů

Historie Internetu

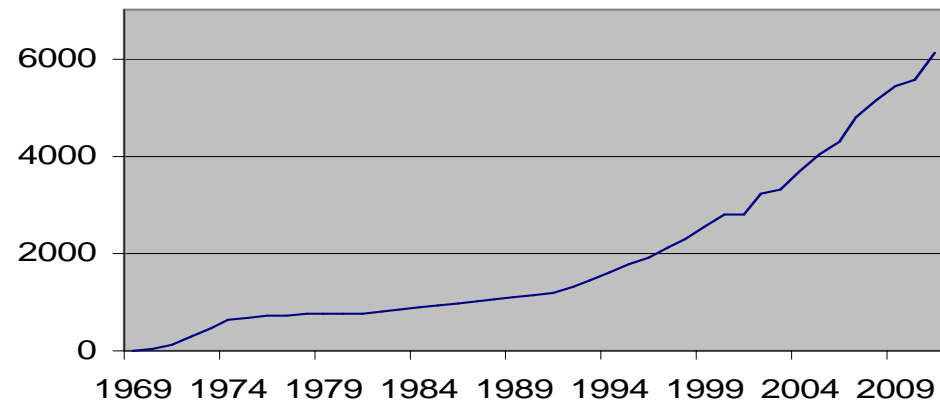
- zač. 60. let - koncepce „packet switching“
- 60.léta - US DoD podporuje koncept „packet switching“ pro odolnost proti fyzickému útoku
- 1969 - ARPANET - financuje Defense Advanced Research Project Agency, provozují akademická pracoviště, point-to-point, pevné linky
- 1974 - termín „Internet“ (zkratka „internetworking“) použit v RFC 675 definujícím TCP
- 1977 - na ARPANET páteř se připojuje první síť
- 1983 - TCP/IP nahrazuje NCP v ARPANETu
- pol. 80. - TCP/IP součástí BSD UNIXu

Vývoj Internetu v číslech

Request for Comments (RFC)

- Prostředek „standardizace” Internetu
- RFC 1 zveřejněno 7.4.1969

- Jsou volně šiřitelné (<http://www.ietf.org/rfc.html>)
- Různý charakter: standardy, informace, návody
- Návrh textu se předkládá IAB \Rightarrow IETF, IRTF \Rightarrow WG
- Dokumenty se nemění, aktualizace mají nové číslo (SMTP: 772, 780, 788, 821, 2821, 5321)
- Aktuální stav lze najít v indexovém souboru
- Zdaleka ne všichni RFC dodržují

Vrstevnatá filozofie

- Př.: rozeslání zápisu z obchodní porady
 - vrstva Zapisovatel
 - vytvoří zápis z porady
 - pravidla: formát zápisu
 - požadavek na Sekretářku: poslat dopis [zápis;osoba]
 - vrstva Sekretářka
 - vyhledá adresu, doplní záhlaví, podpis ... vloží do obálky
 - pravidla: formát obchodního dopisu
 - požadavek na Podatelnu: odeslat poštou [dopis;adresa]
 - vrstva Podatelna
 - dopis ofrankuje a zařadí do balíku pro transport na poštu
 - pravidla: odesílání pošty
- Výhody:
 - snazší dekompozice a popis
 - snadná změna technologie (pošta/email, pošta/kurýr)

Síťový model, síťová architektura

- Síťový (referenční) model:
 - počet a struktura vrstev
 - rozdělení práce mezi vrstvy
 - př.: ISO/OSI
- Síťová architektura (protocol suite):
 - síťový model
 - komunikační technologie
 - služby a protokoly
 - př.: TCP/IP

OSI model

- Budovaný shora, megalomanský, nepraktický
- Vhodný jako teoretický model

Pořadí	Vrstva	Úkol
7	aplikační	komunikace mezi programy
6	prezentační	datové konverze pro aplikace
5	relační	řízení dialogu mezi koncovými uzly
4	transportní	end-to-end přenos datových celků
3	síťová	dosažení cílového počítače
2	linková	přenos dat mezi sousedy
1	fyzická	fyzický přenos (bitů) mezi uzly

X.400, X.500

- Implementace služeb na základě OSI se opírala o řadu podobně (shora) navržených standardů
 - X.400: Message Handling System (pošta), nějakou dobu byl základem Microsoft Exchange Serveru
 - X.500: Directory Access Protocol (adresářové služby, tlf. seznam), *perlička: implicitní položkou osoby je oblíbený nápoj*
- Jediným živým pozůstatkem je identifikace osob a organizací v X.509 (mimo protokoly X.500) jako identifikace vlastníků klíčů používaných při autentikaci:

```
G=Libor; S=Forst;  
O=Charles University;  
OU=Faculty of Mathematics and Physics;  
OU=SISAL;  
C=cz
```

Rodina protokolů TCP/IP

- Vyrostly z potřeb praxe, od jednoduchých ke složitějším

OSI	Vrstva	Příklady protokolů			
7	aplikační	FTP, HTTP	DNS	NFS	
6				XDR	
5				RPC	
4	transportní	TCP	UDP	ICMP	
3	síťová	IP			ARP
2	<i>síťové rozhraní</i>	<i>Ethernet, FDDI, ATM, WiFi, SLIP, PPP, ...</i>			
1					

Spojované/nespojované služby

- Spojované (connection-oriented) služby
 - obdoba telefonního spojení
 - zaručeno doručení paketů ve správném pořadí (*stream*)
 - aplikace je jednodušší, ale nemůže řídit komunikaci
 - nepravidelné, ale bezeztrátové doručování
 - velká režie, TCP je komplikované
- Nespojované (connectionless) služby
 - obdoba poštovního spojení
 - není zaručeno pořadí ani doručení paketů
 - kontrolu musí provádět aplikace, zato může řídit komunikaci
 - pravidelný tok, za cenu vyšší ztrátovosti
 - malá režie, IP i UDP jsou jednodušší

Aplikační modely

- Model klient-server
 - klient zná pevnou adresu serveru
 - klient navazuje komunikaci, zadává požadavky
 - server obvykle obsluhuje více klientů
 - tok dat server \Rightarrow klient: download
 - tok dat klient \Rightarrow server: upload
 - př. DNS, WWW, SMTP
- Model peer-to-peer (P2P)
 - partneři neznají pevné adresy „zdroje dat“
 - nejsou vyhraněné role
 - každý je zároveň klientem i serverem (=šíří data!)
 - Napster, Gnutella, BitTorrent

Adresování služeb

- Uniform Resource Identifier (URI, RFC 3986)
 - jednotný systém odkazů
 - jeden klient pro více služeb (FTP ve WWW)
 - historické členění: URL (umístění), URN (název)

URI = schéma: / / autorita [cesta] [?dotaz] [#fragment]

autorita = [jméno[:heslo]@]adresa[:port]

př.: `ftp://sunsite.mff.cuni.cz/Net/RFC`

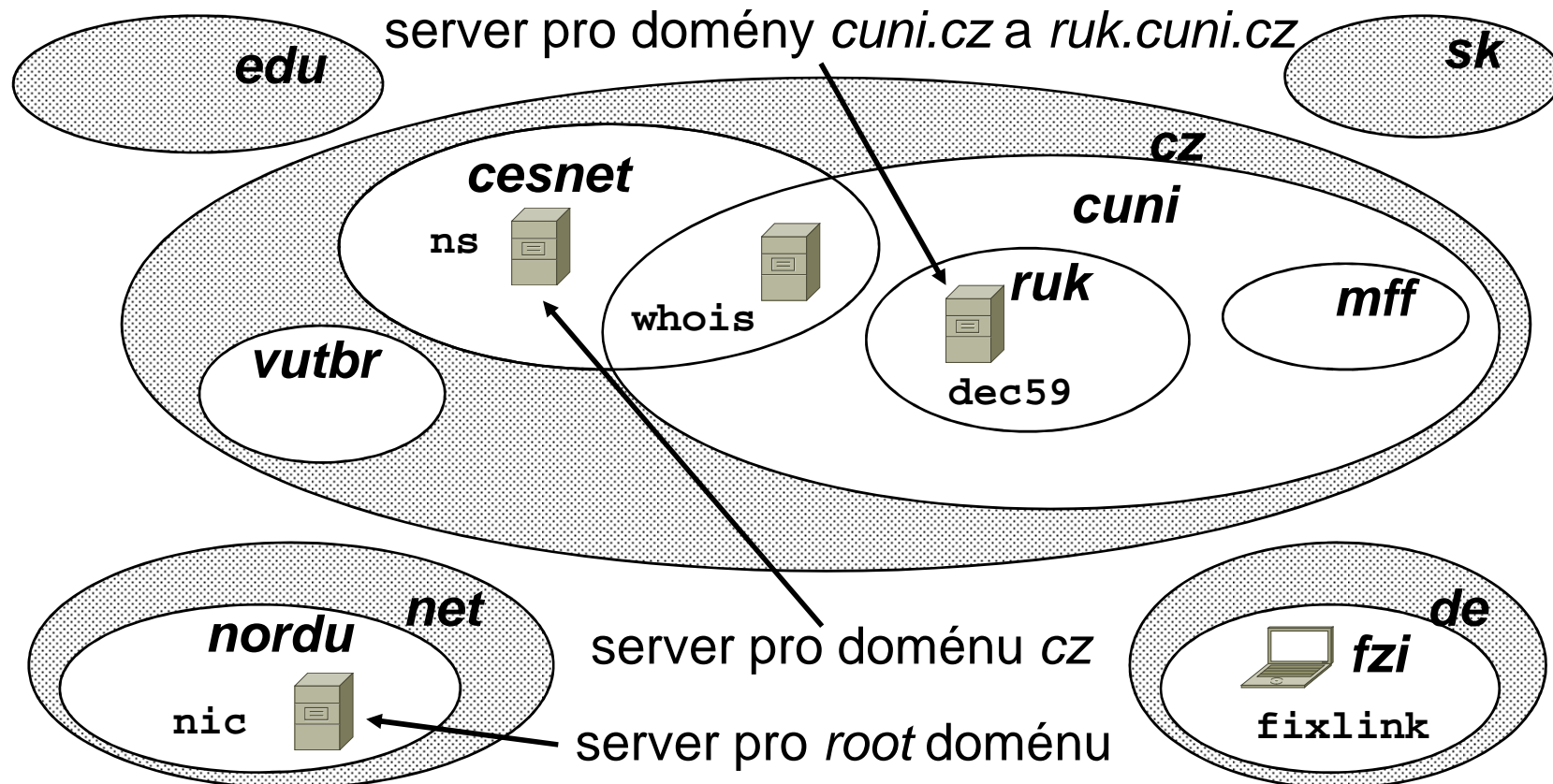
`http://www.cuni.cz:8080/q?ID=123#Local`

`mailto:forst@cuni.cz`

Adresování počítačů

- **HW**
(linková vrstva)
- **fyzická, MAC adresa**
(např. ethernetová: 8 : 0 : 20 : ae : 6 : 1f)
 - dána výrobcem (dříve), nastavitelná (dnes)
 - nerespektuje topologii
- **SW**
(síťová vrstva)
- **IP adresa**
(např.: 194 . 50 . 16 . 71, ::1)
 - přidělována podle topologie sítě
 - určuje jednoznačně síť a v jejím rámci počítač
- **Lidé**
(aplikační vrstva)
- **doménová adresa**
(např.: whois.cuni.cz)
 - přidělována podle organizační struktury
 - snazší zapamatování

Doménový systém

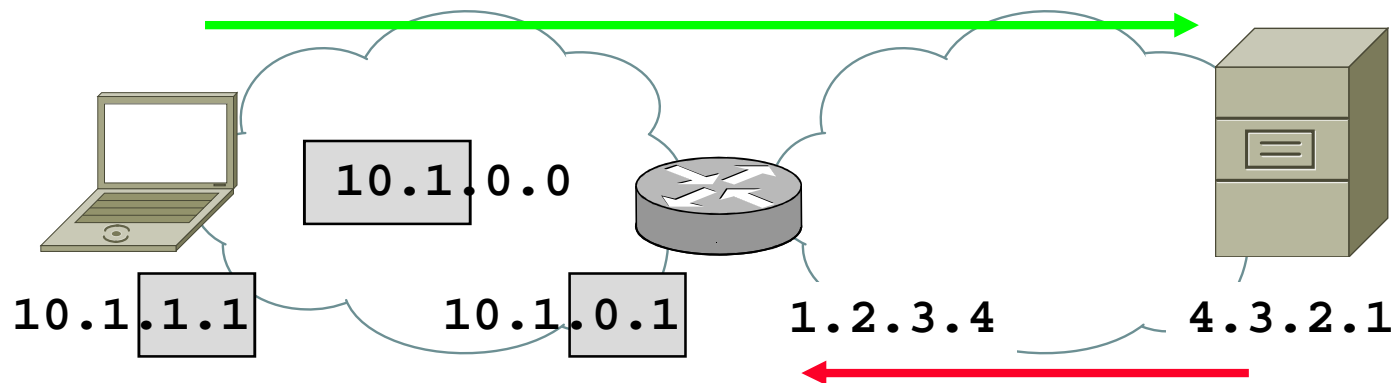

Správa domén

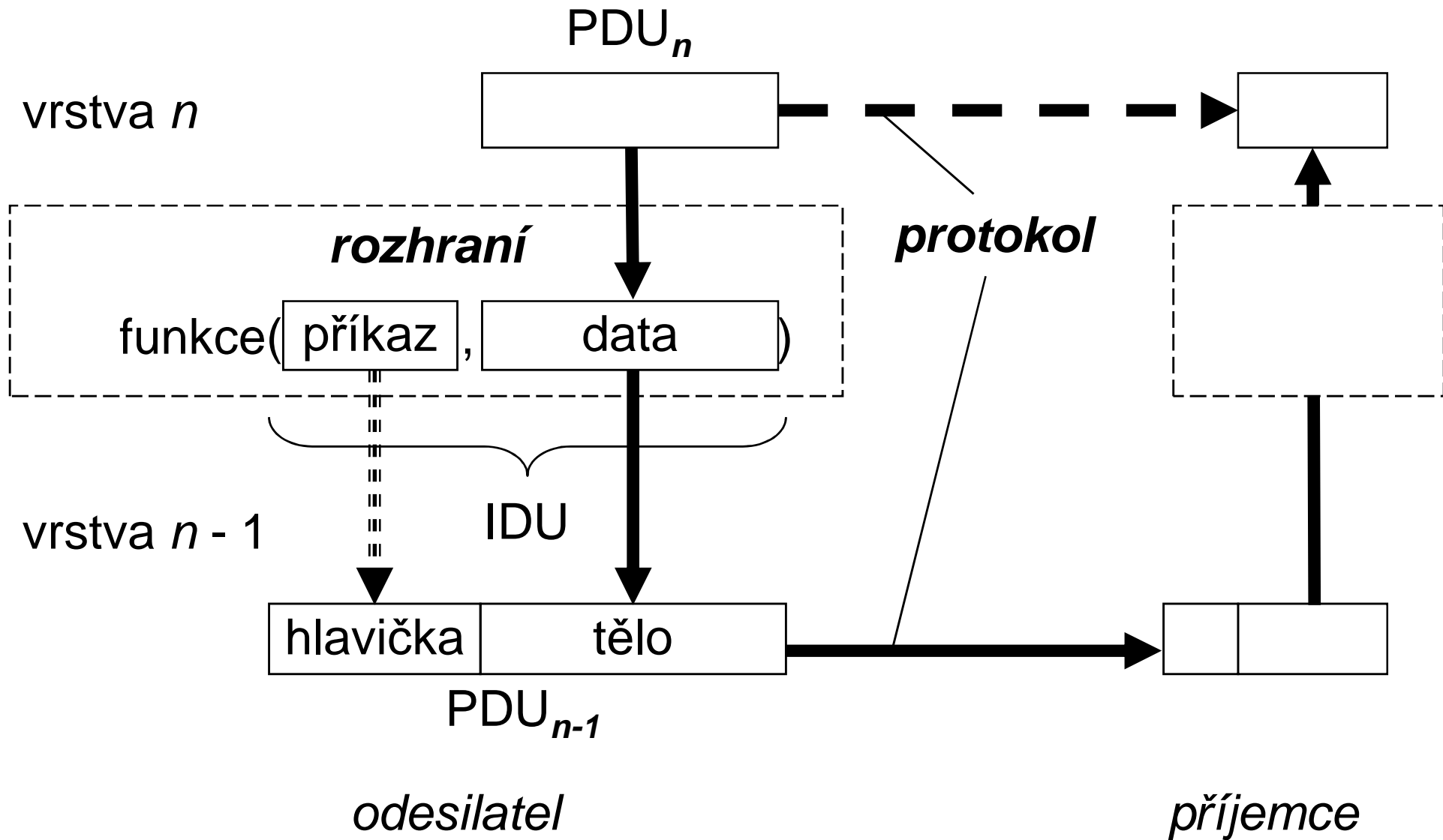
- Domény nejvyšší úrovně (spravuje ICANN):
 - administrativní (**arpa**)
 - původně čistě americké „rezortní“ (**com**, **net**, **org**, **edu**, **mil**, **gov**); postupně uvolněny a doplněny o další (**info**, **biz**, **aero**, ...); o další už mohou žádat privátní subjekty
 - ISO kódy zemí (**cz**, **sk**, ...) a několik výjimek (**uk**, **eu**); některé „zajímavé“ státy jména prodávají (**nu**, **to**)
 - internacionalizované kódy (**.中国** = **.xn--fiqs8s**, **.pф**)
- TLD **.cz**:
 - CZ.NIC (sdružení ISP), dohoda s vládou o správě
 - není zavedena struktura, cca 3/4 mil. jmen pod **.cz**
 - nejsou podporována lokalizovaná jména (IDN)
- Nižší domény:
 - spravuje sám vlastník (**ms.[mff.[cuni.cz]]**)

IP adresy

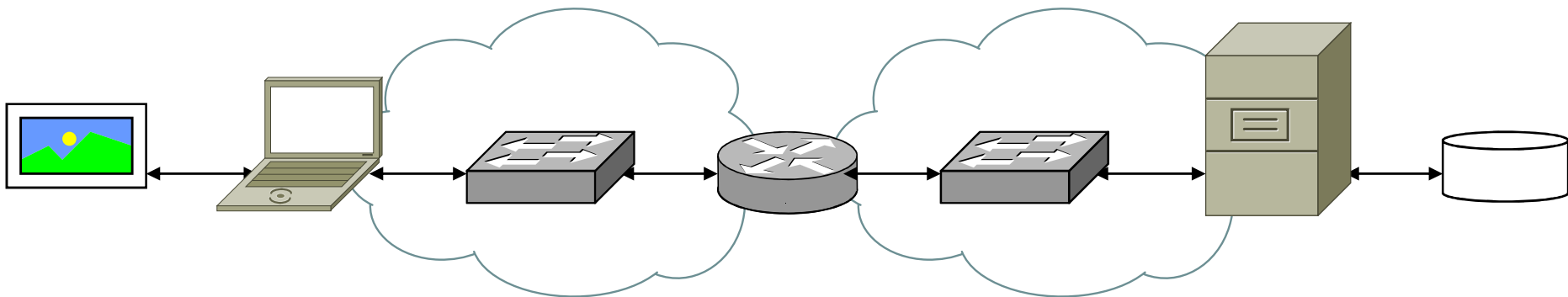
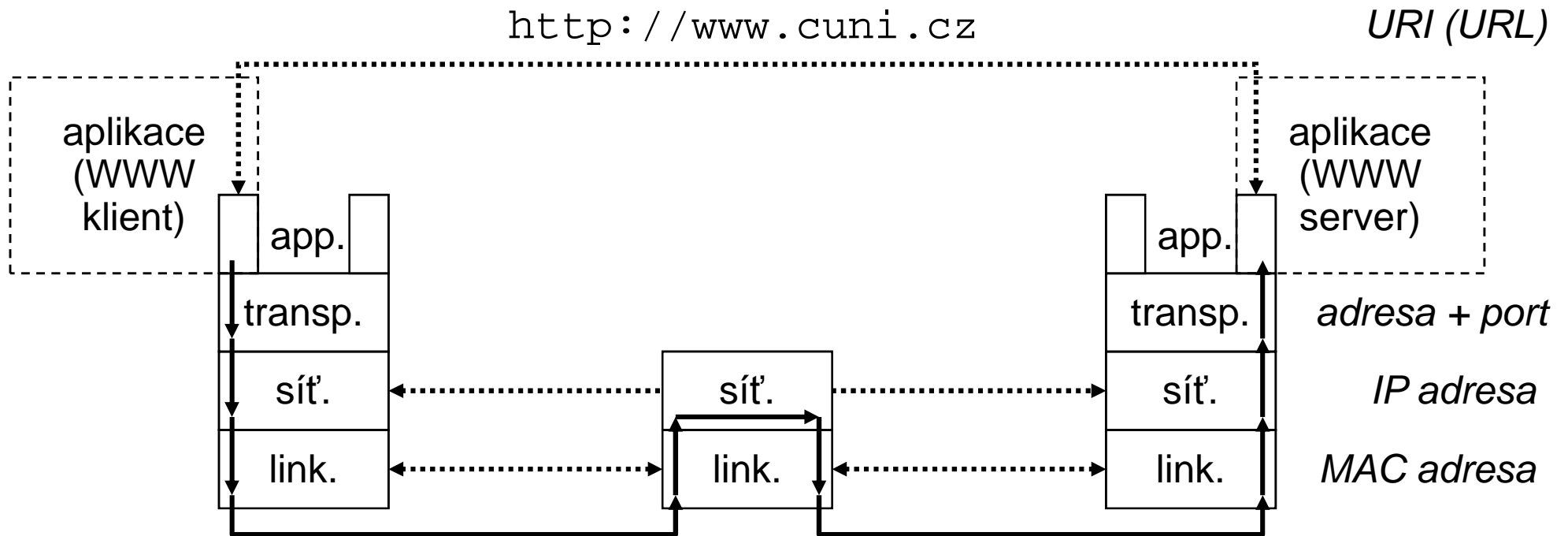
- Každý koncový uzel v síti TCP/IP musí mít IP adresu
- V současnosti:
 - IP verze 4: 4 byty (např. 195.113.19.71)
 - IP verze 6: 16 bytů (např. 2001:718:1e03:a01::1)
- Přiřazení adresních bloků:
 - veřejné adresy přiděluje ISP
 - uvnitř LAN lze používat privátní adresy nedostupné zvenku (bezpečnost vs. interoperabilita), *překlad adres* (NAT)

Protokol vs. rozhraní

Adresace v TCP/IP

Port, socket

- **Port**

- ... 16bitové číslo identifikující jeden konec spojení - aplikaci, proces, který má zpracovávat příchozí pakety

- destination-port musí klient znát, typicky je to některý z tzv. *well-known services*
 - source-port navazovatele (>1024) spojení přiděluje lokální systém

- **Socket**

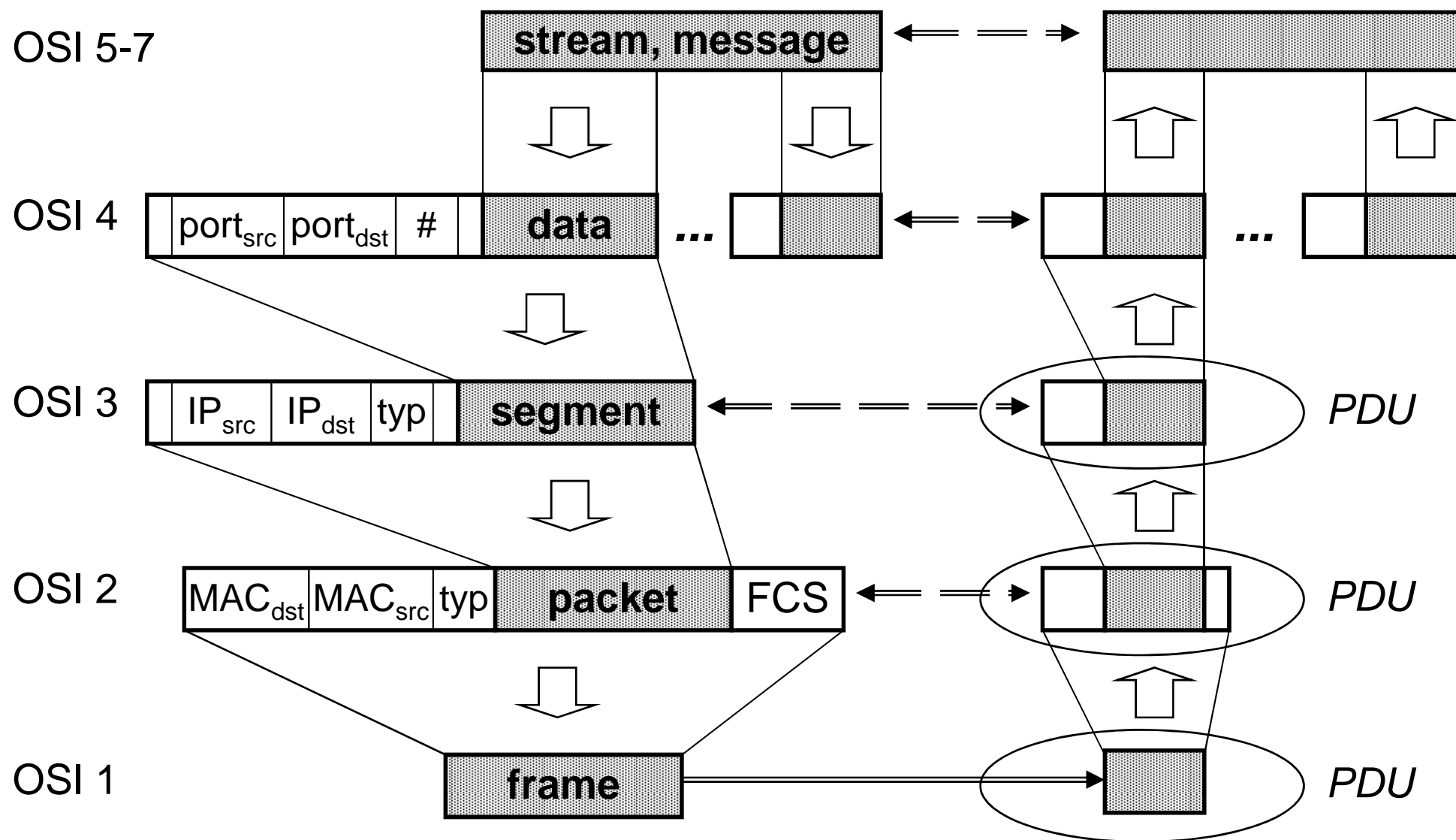
- ... jeden konec komunikačního kanálu mezi klientem a serverem

- ... označení (adresa) jednoho konce kanálu
<IPadresa, port>

Příklady well-known services

- **21/TCP: FTP - File Transfer Protocol**
(přenos souborů)
- **22/TCP: SSH - Secure Shell**
(vzdálené přihlášení a přenos souborů)
- **23/TCP: telnet - Telecommunication network**
(vzdálené přihlášení)
- **25/TCP: SMTP - Simple Mail Transfer Protocol**
(přenos elektronické pošty)
- **53/*: DNS – Domain Name System**
(překlad jmen na IP adresy a naopak)
- **67,68/UDP: DHCP - Dynamic Host Configuration Protocol**
(vzdálená konfigurace)
- **80,443/TCP: HTTP - HyperText Transfer Protocol**
(přenos stránek informačního systému WWW)
- **5060,5061/*: SIP - Session Initiation Protocol**
(VoIP, IP telefonie)

Multiplexing, zapouzdření

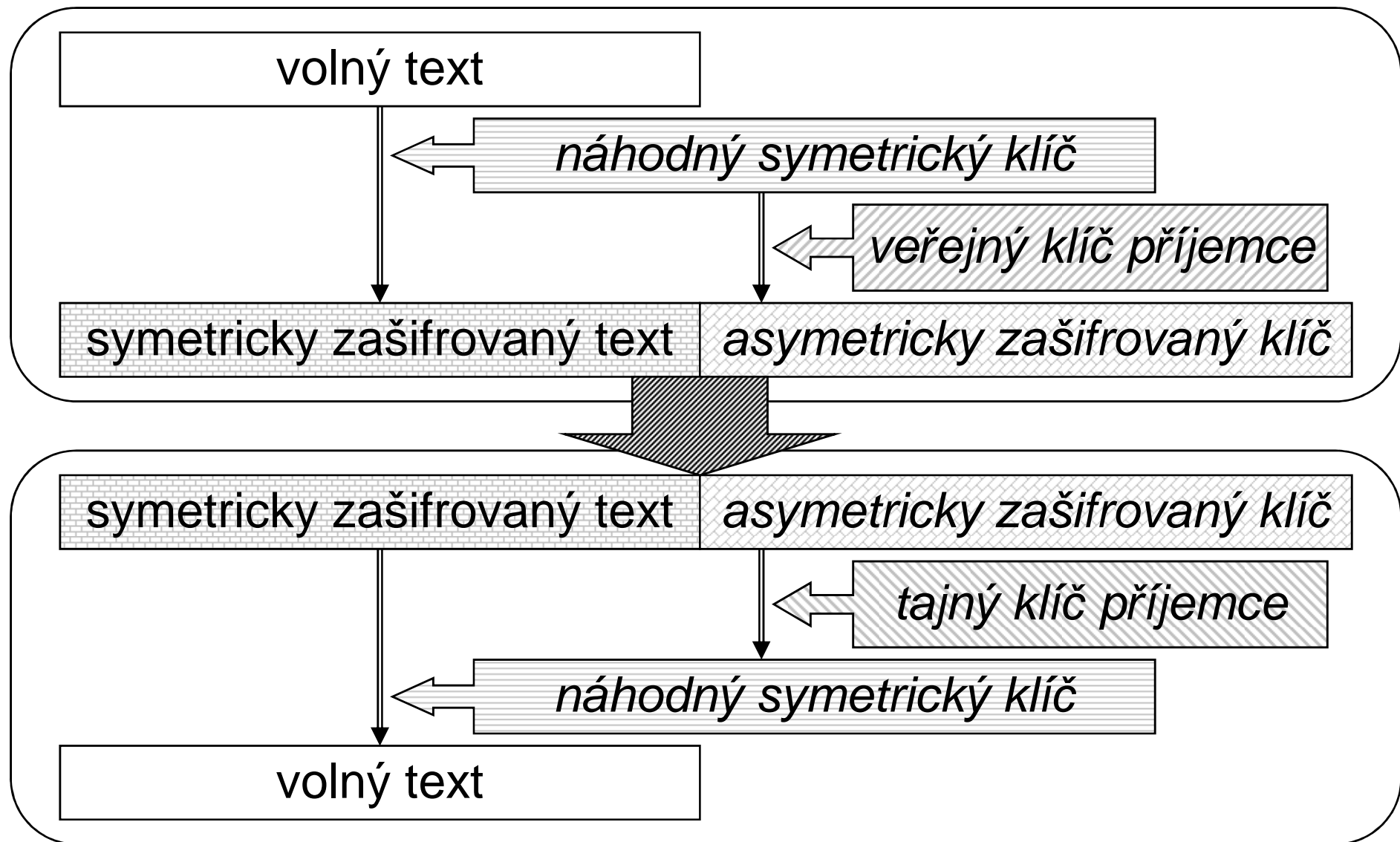
Tok dat v TCP/IP

- Multiplexing:
 - sdílení komunikačního kanálu více službami
- Demultiplexing:
 - přijímající strana musí data správně distribuovat podle řídicích informací uložených v PDU
- Zapouzdření (encapsulation):
 - do PDU jedné vrstvy se uloží data i řídicí informace jiné vrstvy (typicky $n+1 \Rightarrow n$, jsou možné i jiné kombinace)
- Segmentace:
 - rozdělení aplikačních dat na transportní vrstvě
- Fragmentace:
 - další dělení dat na síťové vrstvě díky malé MTU (maximum transmission unit) linkové vrstvy

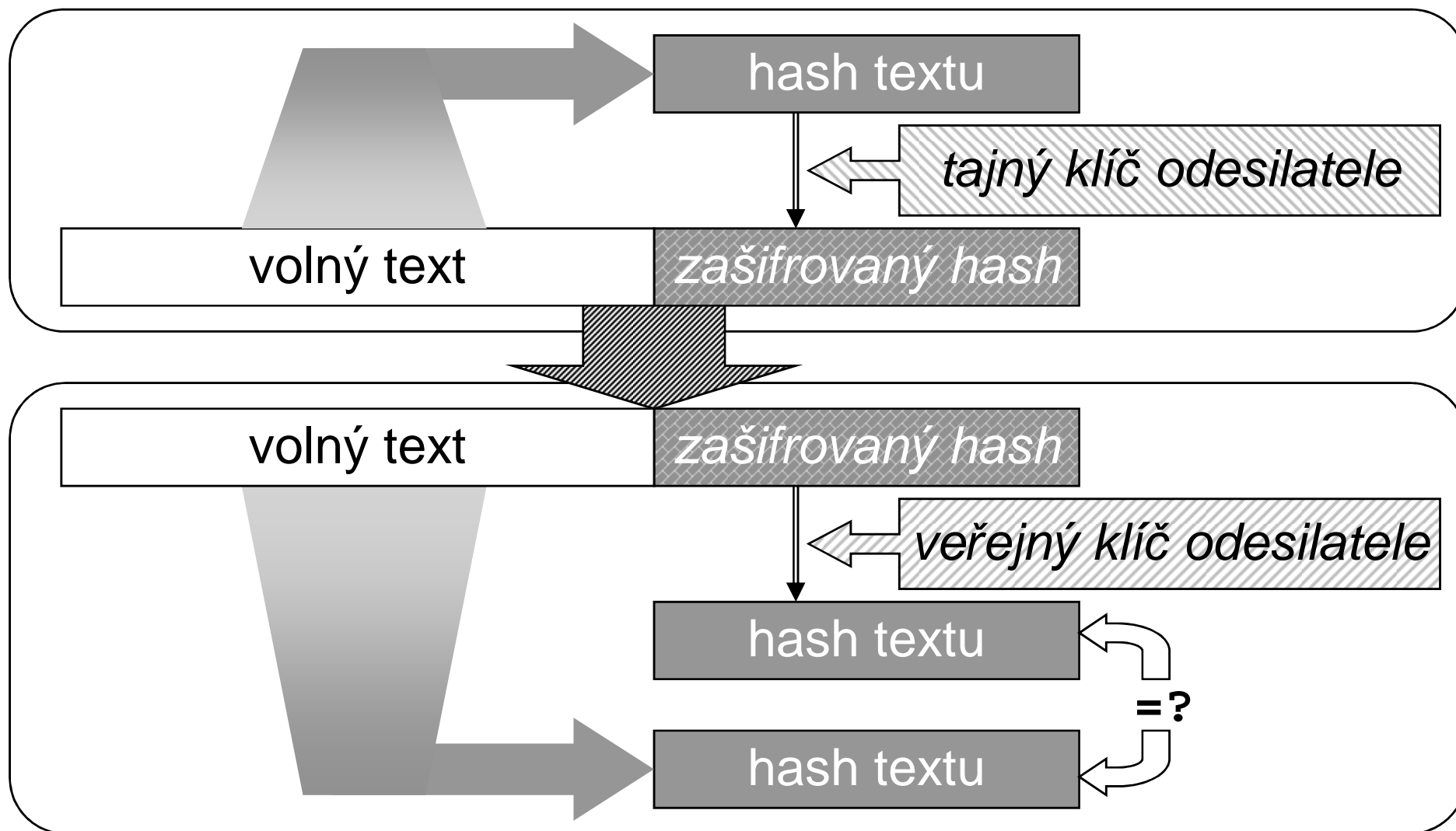
Základní kryptografické metody

- Symetrické šifrování
 - pro šifrování a dešifrování se používá stejný klíč
 - výhoda: rychlé, vhodné na velká data
 - nevýhoda: partneři si musí klíč předat bezpečnou cestou
- Asymetrické šifrování
 - pro šifrování/dešifrování se používá pár klíčů (tajný a veřejný)
 - výhoda: veřejný lze publikovat, tajný pečlivě uschovat
 - nevýhoda: pomalé, lze šifrovat jen malá data
 - veřejný klíč je třeba **pečlivě ověřovat**
- Hash
 - vytvoření pevného „kódu“ z daného textu
 - malá změna textu = velká změna hashe, „skoro jednoznačný“
 - je jednosměrný, text je z hashe „neodvoditelný“

Šifrování dat

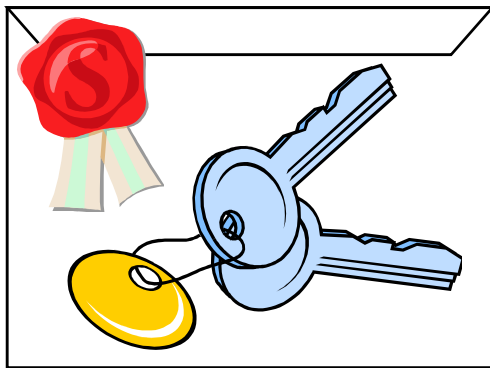
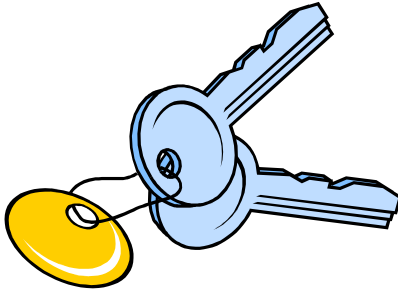
Elektronický podpis

Diffie-Hellman algoritmus

- Způsob výměny informací mezi dvěma partnery posílanými nezabezpečeným kanálem tak, aby oba získali sdílenou tajnou informaci (např. symetrický šifrovací klíč)
- Základ řady protokolů založených na symetrické kryptografii
- Postup:
 1. Alice vygeneruje tajné číslo a a veřejná (prvo)čísla p a g .
 2. Spočítá číslo $A = g^a \bmod p$ a pošle p , g , a A Bobovi.
 3. Bob zvolí tajné číslo b , spočte $B = g^b \bmod p$ a pošle B Alici.
 4. Alice spočítá $s = B^a \bmod p$ a Bob totéž $s = A^b \bmod p$.
- Princip:
 - $A^b = (g^a)^b = g^{ab} = g^{ba} = (g^b)^a = B^a$
 - Bez znalosti tajných čísel a a b a při volbě dostatečně velkých prvočísel p a g je i při odchycení čísel A a B spočítání čísla s považováno za neřešitelnou úlohu.

Autenticita veřejných klíčů

- Je třeba ověřit, že jmenovka patří ke klíči
 - Mezi lidmi lze obvykle snadno ověřit, že komunikuji se správným partnerem dřív, než sdělím tajné informace
 - Klíč lze ověřit z více nezávislých zdrojů
 - Mezi komponentami SW je nutno nějak automatizovat
- Autenticitu ověří třetí strana a připojí svůj podpis; je to buďto
 - někdo, koho já osobně znám a mám jeho resp. její klíč ověřený („pavučina důvěry“)
 - veřejně uznávaná certifikační autorita; jejich seznam je např. v prohlížečích, ale věrohodnost takového seznamu není zcela stoprocentní

Certifikát

- Certifikát je klíč vybavený identifikací a podepsaný certifikační autoritou (CA)
- Pokud důvěřujeme CA, můžeme věřit klíči vlastníka (**ověřovat věrohodnost CA!**)
- Struktura certifikátu podle X.509 (RFC 3280, SSL, ne SSH):
 - certifikát
 - verze certifikátu
 - sériové číslo certifikátu
 - vydavatel
 - doba platnosti
 - vlastník veřejného klíče
 - informace o veřejném klíči vlastníka (algoritmus a klíč)
 - algoritmus pro elektronický podpis
 - elektronický podpis

Aplikační vrstva TCP/IP

- Spojuje funkce OSI 5, 6 a 7
 - pravidla komunikace mezi klientem a serverem
 - stav dialogu
 - interpretaci dat
- Protokol na aplikační vrstvě definuje
 - průběh zpracování na obou stranách
 - formát zpráv (textový/binární, struktura,...)
 - typy zpráv (požadavků a odpovědí)
 - sémantiku zpráv, sémantiku informačních polí
 - varianty průběhu dialogu
 - interakci s transportní vrstvou

Domain Name System

- Klient-sever aplikace pro překlad jmen na adresy a naopak
- Binární protokol nad UDP i TCP, port 53, RFC 1034, 1035
 - Běžné dotazy (do velikosti 512B) se vyřizují pomocí UDP
 - Větší datové výměny probíhají v TCP
- Klient se obrací na servery definované v konfiguraci, postupně získává informace o dalších, dokud neví odpověď
- Problematická je bezpečnost, podpisy zabezpečené DNS (DNSSEC) je komplikované a rozšiřuje se pomalu
- Jednotkou dat je „záznam“ (resource record - RR), př.:
`ns.cuni.cz. 3600 IN A 195.113.19.78`
 - jméno záznamu
 - doba platnosti (TTL)
 - typ a data

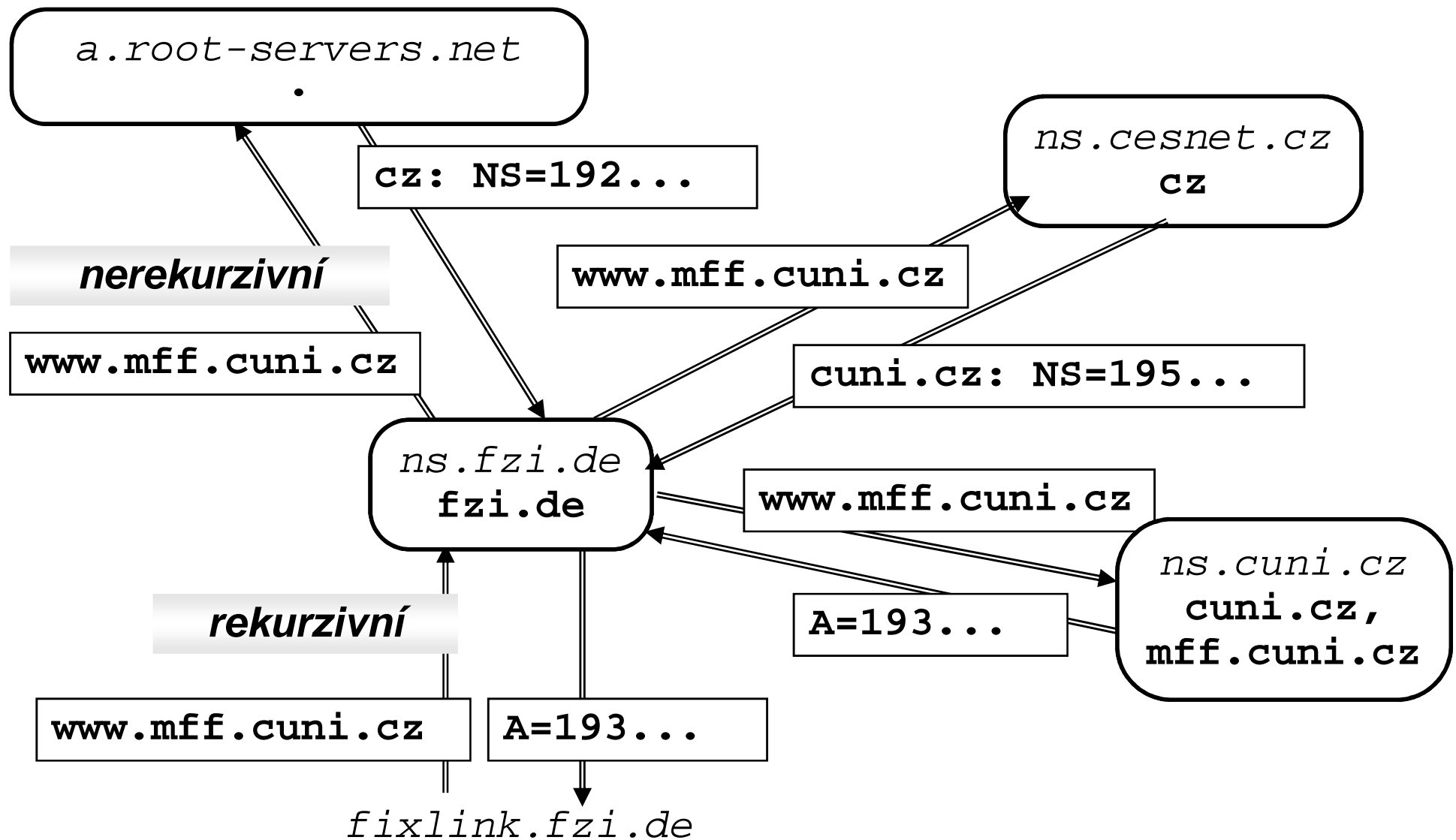
DNS záznamy

Typ	Jméno	Data
SOA	jméno domény	obecné informace o doméně
NS	jméno domény	jméno nameserveru domény
A	jméno počítače	IPv4 adresa počítače
AAAA	jméno počítače	IPv6 adresa počítače
PTR	reverzní jméno (např. pro IP adresu 1.2.3.4 je to 4.3.2.1.in-addr.arpa, pro ::1 je to 1.0...0.ip6.arpa)	doménové jméno počítače
CNAME	jméno aliasu	kanonické jméno počítače
MX	jméno domény/počítače	jméno poštovního serveru a jeho priorita

Servery DNS

- Typy serverů:
 - primární: spravuje záznamy o doméně
 - sekundární: stahuje a uchovává kopii dat o doméně
 - caching-only: udržuje jen (ne)vyřešené dotazy po dobu platnosti
- Každá doména (zóna) musí mít alespoň jeden, ale raději více *autoritativních* (primárních nebo sekundárních) nameserverů
- Pro výměnu dat se používá TCP, ale normální formát dotazu a odpovědi (data se posílají jako DNS RR)
- Aktualizaci zónové databáze vyvolává sekundární server, je ale možné z primárního serveru signalizovat její potřebu

Vyřizování DNS dotazu

DNS dotaz a odpověď

- **Dotaz:**

QUERY: www.cuni.cz. IN A

- **Odpověď:**

FLAGS: Authoritative, Recursive

QUERY: www.cuni.cz. IN A

ANSWER: www.cuni.cz. IN CNAME tarantula

tarantula IN A 195.113.89.35

AUTHORITY: cuni.cz. IN NS golias

ADDITIONAL: golias IN A 195.113.0.2

- **Problém:** Příznak `Authoritative` se nevztahuje na sekci `AUTHORITY` a `ADDITIONAL`, server pro nějakou doménu tam může zdánlivě legálně umístit falešné údaje o jiné.

Konfigurace DNS

UNIX

lokální doména a nameserver: `/etc/resolv.conf`

```
domain jméno_domény  
nameserver IP_adresa_nameserveru
```

Windows

Control Panel ⇒ Network and Internet
⇒ Network Connections
⇒ Local Area Connection ⇒ Properties
⇒ TCP/IPv4 ⇒ Properties
⇒ General ⇒ Advanced ⇒ DNS

Diagnostika DNS

- Program **nslookup**

- podpříkazy: **set type, server, name, IPadr, ls, exit**

```
> set type=ns
```

```
> cuni.cz
```

```
Server:          195.113.19.71
```

```
Address:         195.113.19.71#53
```

```
Non-authoritative answer:
```

```
cuni.cz nameserver = golias.ruk.cuni.cz.
```

```
cuni.cz nameserver = ns.ces.net.
```

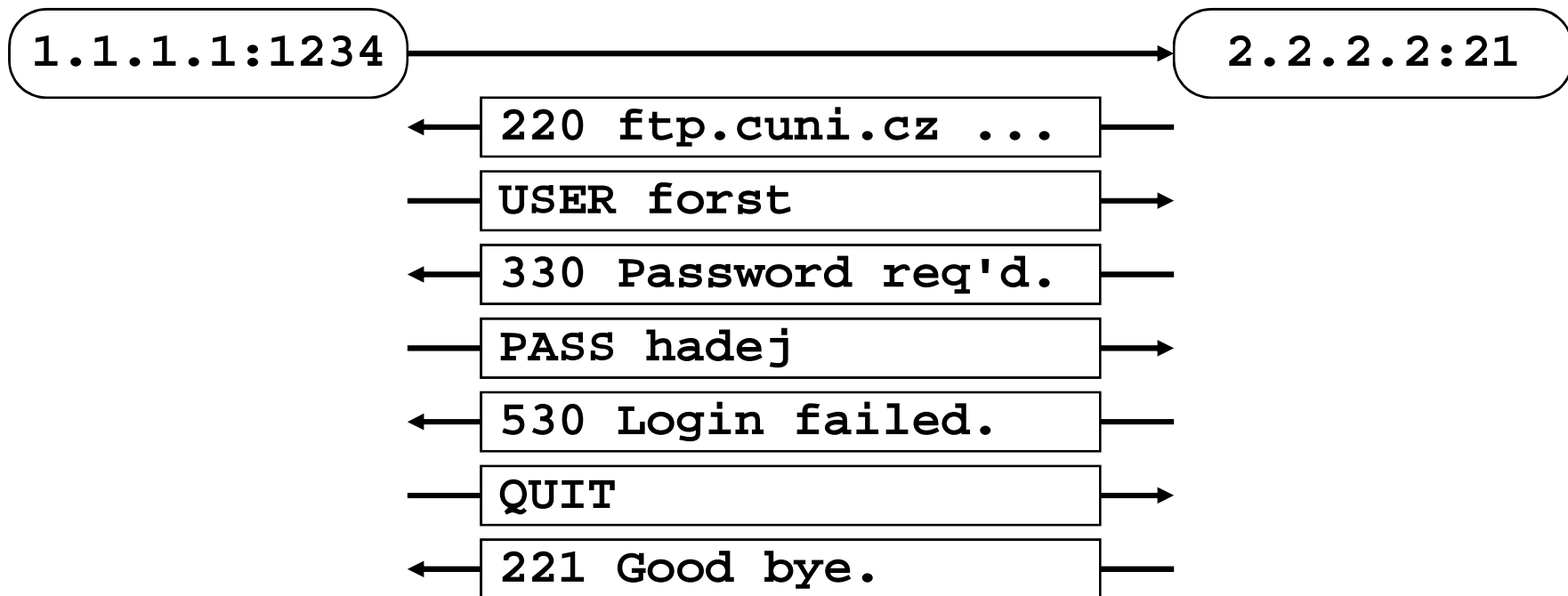
```
Authoritative answers can be found from:
```

- Program **dig**

- **dig** [*@server*] *jméno* [*typ_RR*]

File Transfer Protocol

- Jeden z nejstarších protokolů (RFC 959, dodnes platí!)
- Původně přístup k vlastnímu účtu, **otevřený přenos hesla!**
- Dnes hlavně anonymní přístup (uživatel **anonymous** nebo **ftp**, heslo je email) k volně šiřitelným datům
- Ukázka řídicího spojení (příkazy a odpovědi):

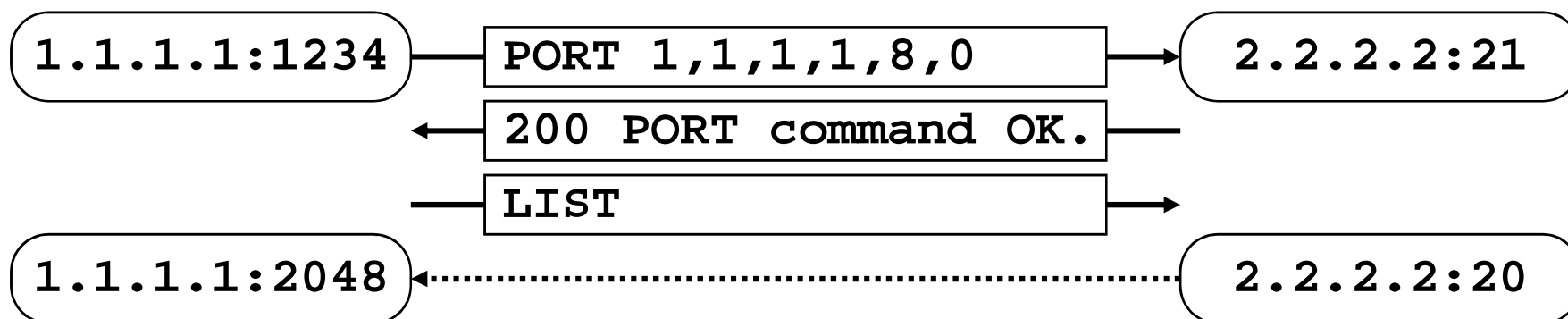

Kódy odpovědí

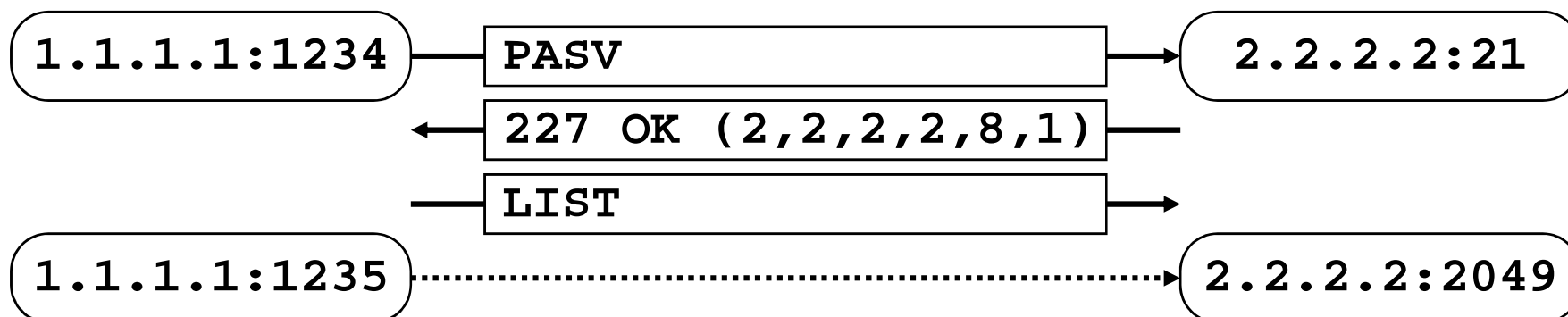
- Pro usnadnění automatického zpracování začíná každá odpověď trojmístným číslem
- První číslice vyjadřuje závažnost odpovědi:
 - 1xx **předběžná kladná odpověď** (akce byla zahájena, budou ještě další odpovědi)
 - 2xx **kladná odpověď** (definitivní)
 - 3xx **neúplná kladná odpověď** (jsou nutné další příkazy)
 - 4xx **dočasná záporná odpověď** (nepodařilo se, ale je možné příkaz opakovat)
 - 5xx **trvalá záporná odpověď** (nepodařilo se a nemá smysl příkaz opakovat)
- Podobné schéma převzala řada následníků

Aktivní/pasivní datové spojení

- Přenos dat probíhá po jiném (datovém) spojení
- Aktivní navázání datového spojení:

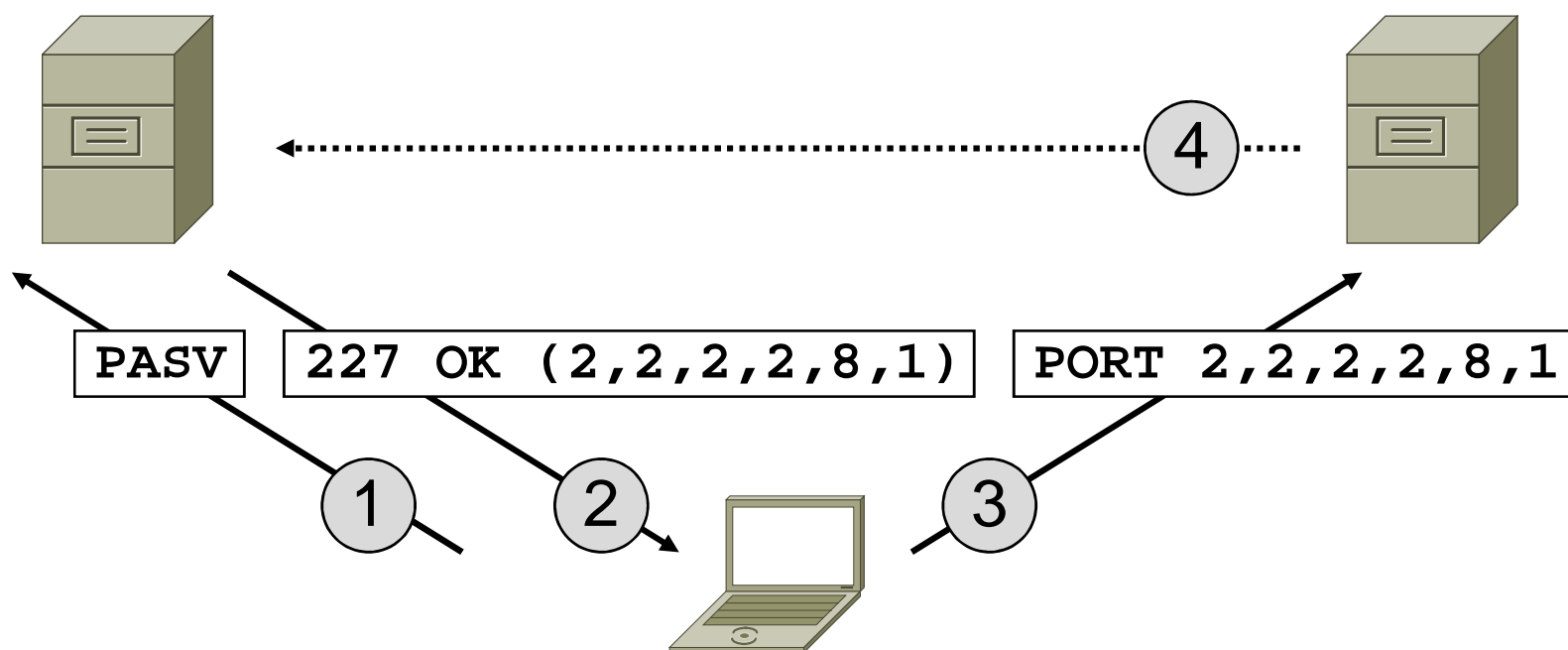
- Pasivní navázání datového spojení:

- Po skončení přenosu se datové spojení uzavře

Third Party Transfer

- Přímý přenos dat mezi servery (z výkonových, kapacitních nebo bezpečnostních důvodů)

- Bezpečnostní riziko: útočník může podvrhnout adresu a port

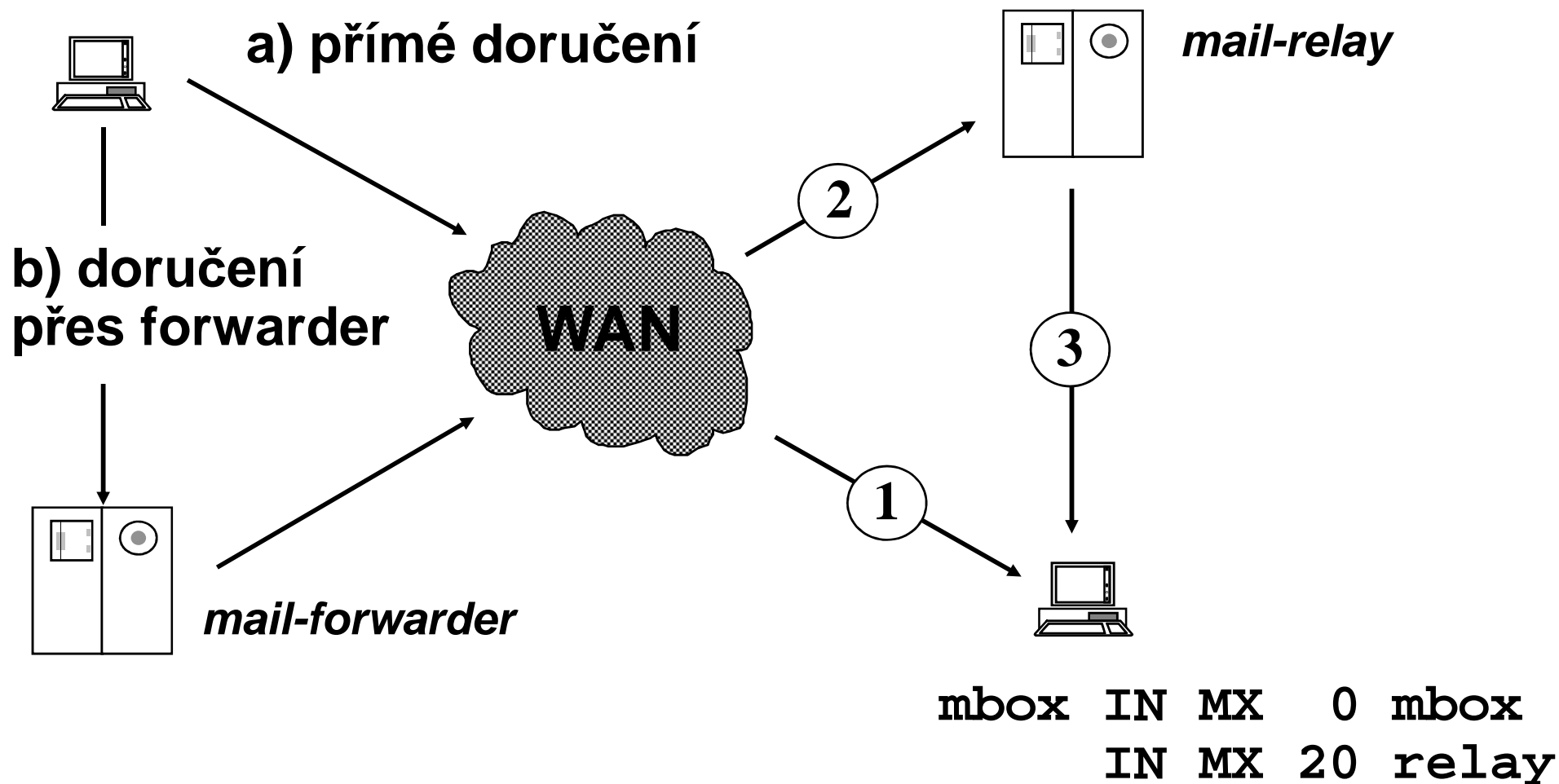
Aplikace pro FTP

- WWW prohlížeče
- správci souborů (Total Commander)
- řádkový interaktivní příkaz **ftp**
 - navazování relace: **open, user**
 - ukončování relace: **close, quit, bye**
 - lokální příkazy: **lcd, !command**
(!cd obecně nefunguje!)
 - vzdálené příkazy: **cd, pwd, ls, dir**
 - přenos souborů: **get, put, mget, mput**
 - typ přenosu souborů: **ascii, binary**
(pozor na textové/binární soubory mezi různými OS!)
 - práce se soubory: **delete, rename, mkdir, rmdir**
 - pomocné příkazy: **prompt, hash, status, help,...**

Elektronická pošta

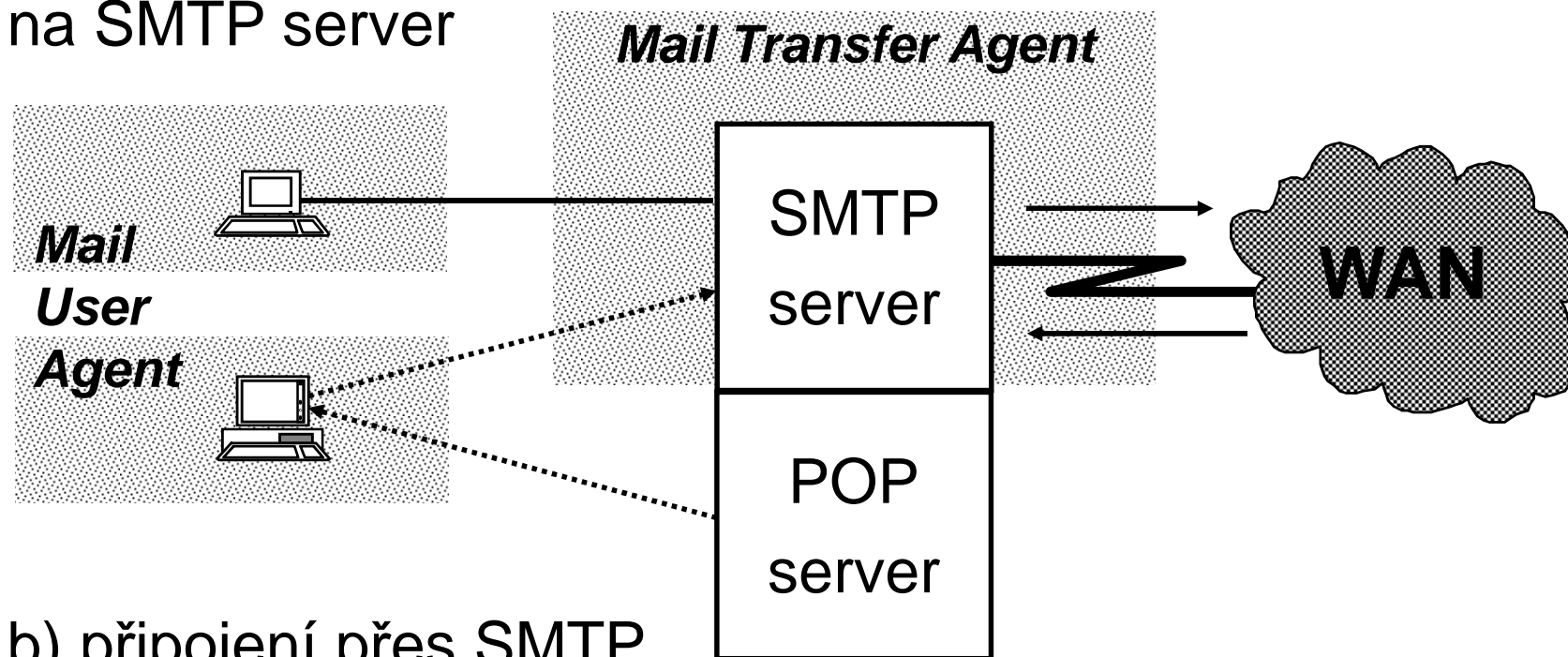
- Obecná služba, existuje i mimo Internet
 - off-line předávání zpráv příp. souborů
 - off-line použití informačních služeb
 - diskusní kluby (mailing-listy, konference)
 - komunikace mimo Internet
- Na Internetu funguje na základě RFC 821, 2821 resp. 5321 (protokol SMTP) a RFC 822, 2822 resp. 5322 (formát zpráv) na portu 25
- E-mailová adresa v Internetu (typicky):
login@počítač nebo *alias@doména*
např.:
`forst@ms.ms.mff.cuni.cz`, `Libor.Forst@cuni.cz`

Příjem a odeslání pošty v SMTP

Přístup k poště z pohledu uživatele

a) přímé připojení
(terminál nebo web)
na SMTP server

b) připojení přes SMTP
a POP nebo IMAP

Ukázka SMTP protokolu

```
⇐ 220 alfik.ms.mff.cuni.cz ESMTP Sendmail ...
⇒ HELO betynka
⇐ 250 alfik Hello betynka, pleased to meet you
⇒ MAIL FROM: <forst@cuni.cz>
⇐ 250 2.1.0 <forst@cuni.cz>... Sender ok
⇒ RCPT TO: <libor@forst.cz>
⇐ 250 2.1.5 <libor@forst.cz>... Recipient ok
⇒ DATA
⇐ 354 Enter mail, end with "." on a line by itself
⇒ From: <forst@cuni.cz>
⇒ To: <libor@forst.cz>
⇒ ...
⇒ .
⇐ 250 2.0.0 h98G9Fxt Message accepted for delivery
⇒ QUIT
⇐ 221 2.0.0 alfik closing connection
```

obálka

dopis

Elektronický dopis

Received: from alfik.ms.mff.cuni.cz
by betynka.ms.mff.cuni.cz...
Date: Thu, 16 Nov 1995 00:54:31 +0100
To: student1@ms.mff.cuni.cz
From: Libor Forst <forst@cuni.cz>
Subject: Test posty
Cc: student2@ms.mff.cuni.cz
MIME-Version: 1.0
Content-Type: multipart/mixed; boundary=="_XXX_="

--=_XXX_="

Content-Type: text/plain; charset=Windows-1250
Content-Transfer-Encoding: 8bit

Čau Petře!

...

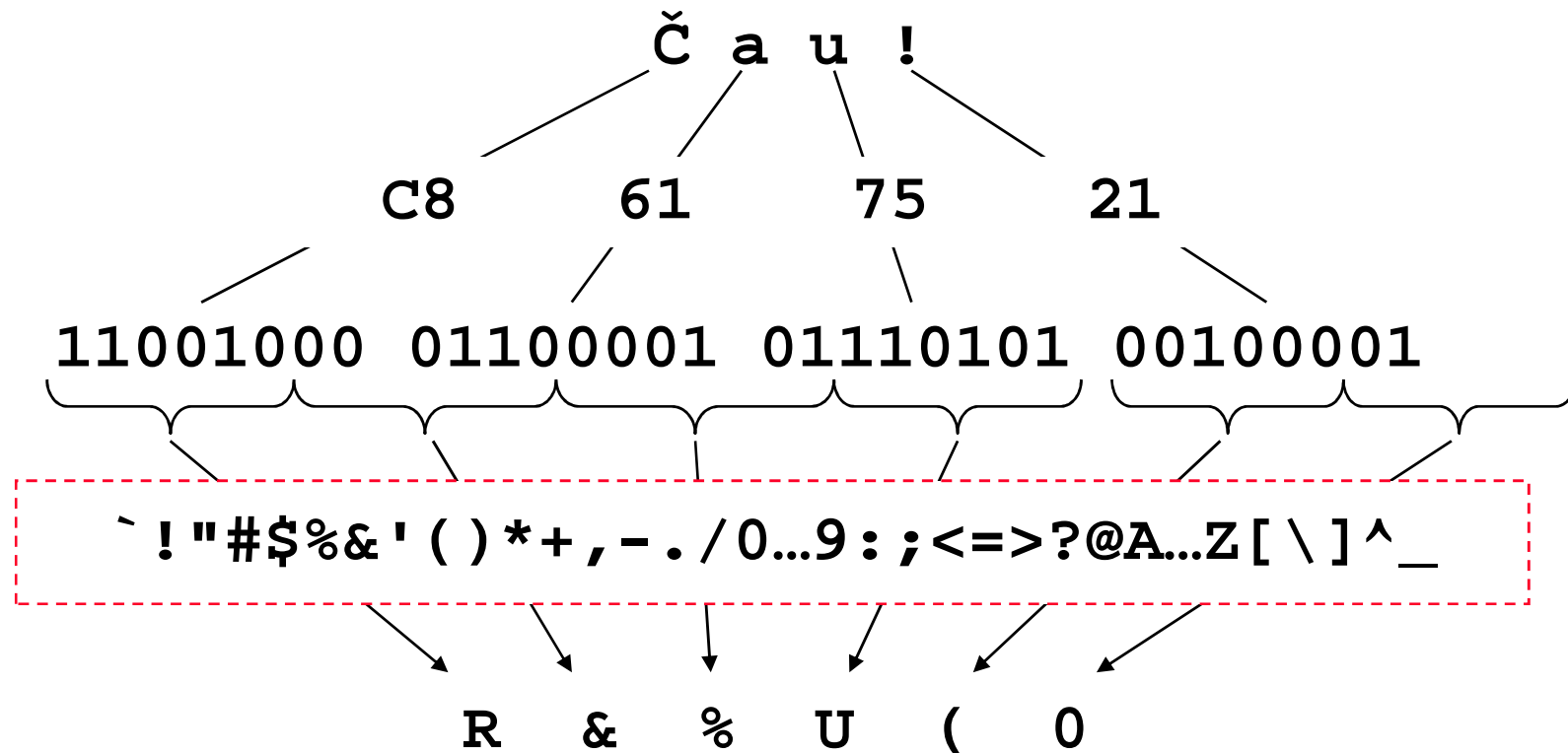
--=_XXX_="

Hlavičky dopisu

Date :	datum pořízení dopisu
From :	autor (autoři) dopisu
Sender :	odesílatel dopisu
Reply-To :	adresa pro odpověď
To :	adresát(i) dopisu
Cc :	(carbon copy) adresát(i) kopie („na vědomí:“)
Bcc :	(blind cc) tajní adresáti kopie
Message-ID :	identifikace dopisu
Subject :	předmět dopisu
Received :	záznam o přenosu dopisu

Soubory a diakritika v poště

- Původně pouze 7-bit ASCII, kódování souborů pomocí UUENCODE (pochází z UUCP, unix-to-unix-copy)

- Kódování OK, ale chybí systematické začlenění do dopisu

Multipurpose Internet Mail Extension

- RFC 2045-2049, umožňuje:
 - Strukturovat dokument
 - Pro každou část
 - Popsat typ a formát obsahu (př. `text/html`)
 - Zadat znakovou sadu a kódování dokumentu
 - Doplnit další informace ke zpracování
 - Používat diakritiku i v (některých) hlavičkách:
`Subject: =?utf-8?b?SVRBVCAyMDEyIC0gcG96?=`
- Kódování:
 - **Base64**: vychází z uuencode, jiná tabulka a formát řádek
 - **Quoted-Printable**: nonASCII znaky jsou uloženy jako řetězec „=HH“, kde HH je jejich hexadecimální hodnota
- Dnes široce používaný i mimo poštu

Etika poštovního styku

- RFC 1855 (Netiquette Guidelines)
 - přečíst všechny maily, než odpovíte
 - zvažovat zásah do konverzace, pokud jste jen Cc
 - nechat příjemci čas na odpověď (ale ověřit doručení lze)
 - odpovídat rychle, alespoň jako potvrzení
 - pečlivá volba Subjectu, kontrola adresátů
 - volba jazyka, výrazových prostředků, emocí
 - míra zachování původního textu v odpovědi
 - respektování ©, souhlas autora při přeposílání
 - účelné a ověřené posílání souborů, češtiny
 - kontrola toho, co mailer posílá (ne HTML!)
 - přetěžování uživatelů a sítě, řetězové dopisy
 - podpis

Bezpečnost pošty

- Dopis je vždy **otevřená listovní zásilka**
(z různých příčin se může dostat do ruky mnoha lidem)

Řešení: šifrovat obsah dopisu (např. PGP - Pretty Good Privacy)

- Nikdy není jistý **odesílatel**, ani shoda údajů v obálce a textu

Částečná řešení: Sender Policy Framework, pokus o zpětné doručení

Řešení: systém výzva/odpověď, elektronický podpis

- Neotevírat soubory neznámého původu!

Post Office Protocol

- Protokol pro přístup uživatelů k poštovní schránce
- Aktuální je verze 3, RFC 1939, port 110
- Hlavní nevýhody:
 - Otevřené posílání hesla; existuje rozšiřující příkaz pro posílání šifrovaného hesla (APOP), ale řada klientů ho nemá implementovaný
 - Dopisy je nutno stahovat ze serveru celé; existuje příkaz TOP pro stažení začátku dopisu, ale opět je jen řídce implementovaný
 - Není možné pracovat se strukturou dokumentů
- Dnes podporován spíše kvůli zpětné kompatibilitě a nahrazován protokolem IMAP

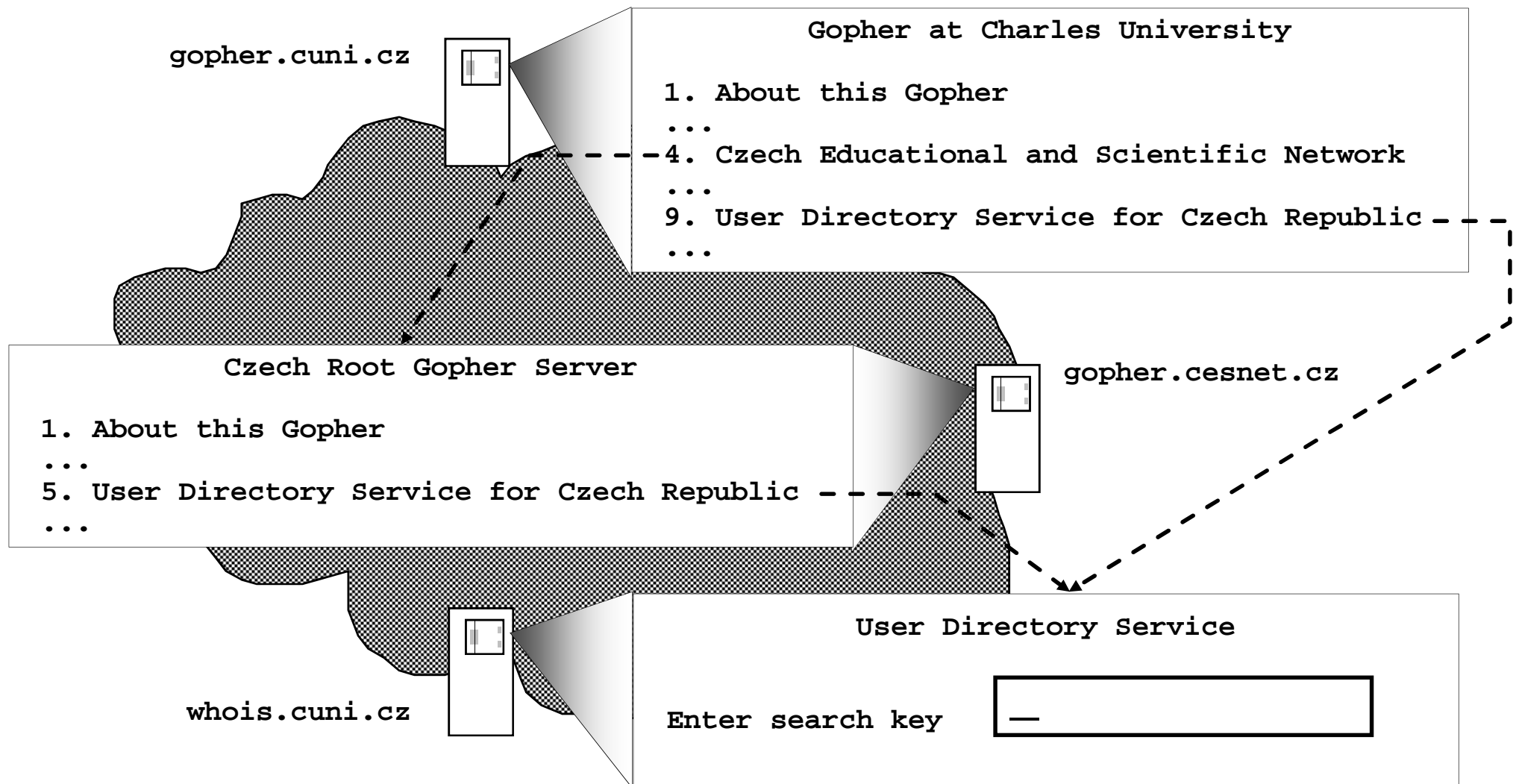
Ukázka POP3 protokolu

```
⇐ +OK POP3 server ready ...
⇒ USER forst
⇐ +OK User accepted
⇒ PASS heslo
⇐ +OK Pass accepted
⇒ LIST
⇐ +OK 2 messages (1234 octets)
⇐ 1 1111
⇐ 2 123
⇐ .
⇒ RETR 1
⇐ +OK 1111 octets
⇐ From: ...
⇐ .
⇒ DELE 1
⇐ +OK message 1 deleted
```

Internet Message Access Protocol

- Modernější, ale složitější nástupce POP
- Aktuální verze 4rev1, RFC 3501, port 143
- Hlavní výhody:
 - Zabudována možnost používat šifrované spojení
 - Server uchovává informace o dopisech (stav)
 - Podpora více schránek (složek)
 - Protokol umožňuje vyžádat pouze část dopisu
 - Je možné nechat na serveru v dopisech vyhledávat
 - Možnost zadat paralelní příkazy
- Šifrování:
 - a) navázání spojení na port 993
 - b) vyvoláno příkazem STARTTLS
- IMAP má implementována většina stávajících MUA

Princip distribuované databáze

Hypertext

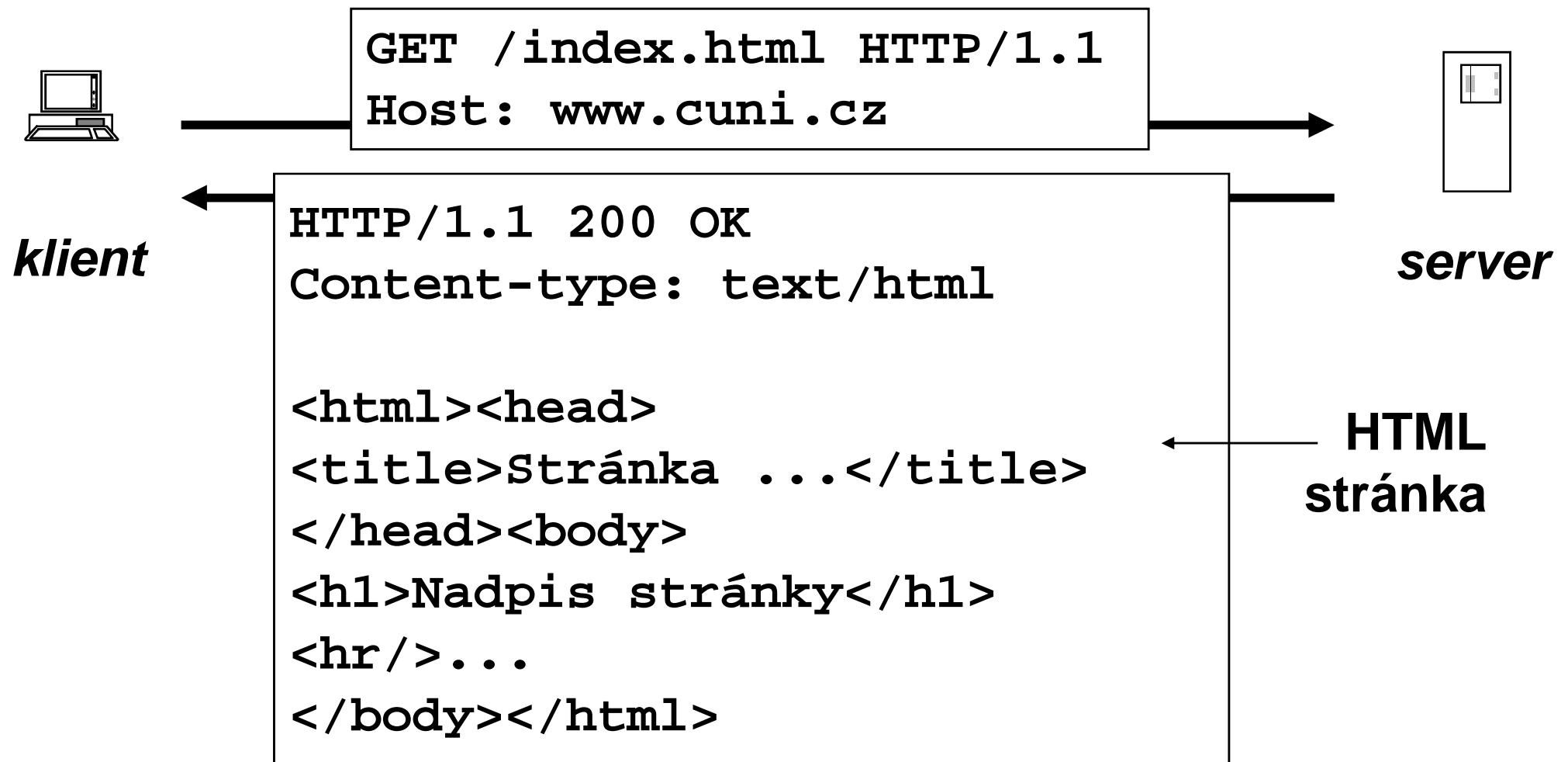
- Základní myšlenka (1945):
nelineární hierarchický text obsahující vazby, které umožňují pokračovat čtením podrobnější informace nebo příbuzného tématu
- Pozdější rozšíření (1965):
doplnění samotného textu o netextové informace (obrázky, zvuk, video...), někdy se používá pojem *hypermediální text*
- Praktická implementace (1989):
systém World Wide Web vyvinutý v CERNu

World Wide Web

- WWW je distribuovaná hypertextová databáze
- Základní jednotkou je hypertextová *stránka* (dokument), kterou server posílá na žádost klientům
- Dokumenty jsou psány v textovém jazyce HTML (Hypertext Markup Language)
 - popisuje obsah i formu
 - konkrétní zobrazení je v režii klienta resp. uživatele
 - existují staticky nebo se vytvářejí dynamicky
- Přenos stránek se odehrává pomocí protokolu HTTP (Hypertext Transfer Protocol)

Ukázka protokolu HTTP

URL: `http://www.cuni.cz/index.html`

Hypertext Transfer Protocol

- V současnosti verze 1.1, RFC 2616, port 80
- Obecný formát zpráv:
 - úvodní řádka (požadavek/odpověď)
 - doplňující hlavičky
 - požadavek: jazyk, kódování, stáří stránky, autentikace,...
 - odpověď: typ dokumentu, kódování, expirace,...
 - (volitelné) tělo dokumentu
- Kódy odpovědí:
 - 1xx **informativní odpověď** (požadavek přijat, zpracovává se)
 - 2xx **kladná odpověď** (definitivní)
 - 3xx **přesměrování** (očekává se další požadavek od klienta)
 - 4xx **chyba na straně klienta** (nesprávný požadavek)
 - 5xx **chyba na straně serveru** (nepodařilo se vyhovět požadavku)

Metody HTTP

Metoda	Tělo požadavku	Tělo odpovědi
GET	---	požadovaná stránka
HEAD	---	---
POST	parametry stránky	požadovaná stránka
PUT	uploadovaný soubor	---
CONNECT	← <i>tunel</i> →	

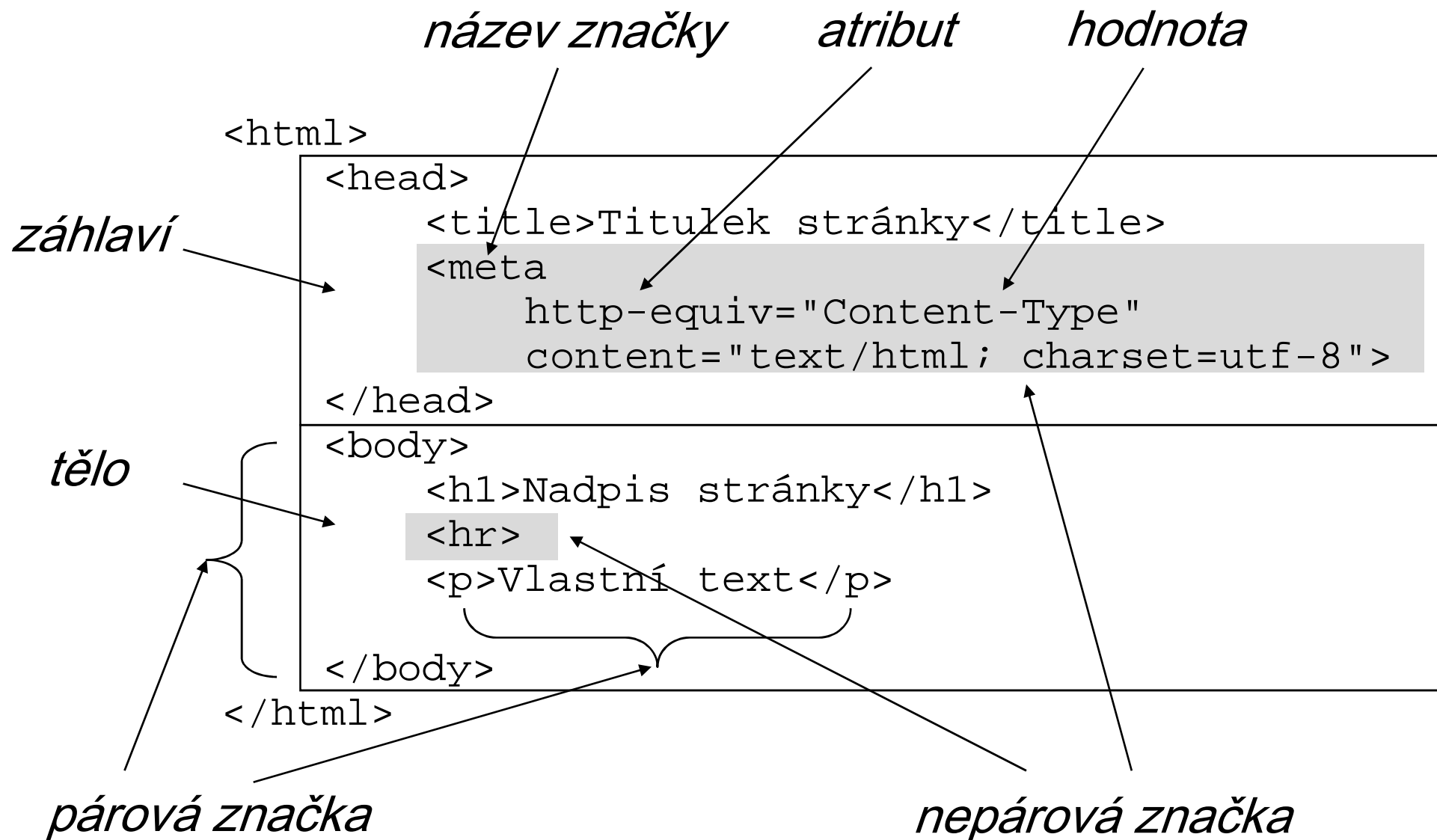
Vlastnosti HTTP

- Odpovědí na jeden požadavek je obvykle jeden dokument (stránka, obrázek,...)
- Po jednom (perzistentním) spojení může jít postupně více požadavků, klienti si obvykle otevírají současně několik spojení
- Požadavky jsou nezávislé, komunikace je bezstavová; stav je nutno přenášet jako dodatečná data, tzv. *cookies*:
 - server vygeneruje cookies s identifikací spojení a pošle je v hlavičkách klientovi
 - klient při dalších požadavcích na stejný server tato data přidává do hlaviček požadavku

Jazyk HTML

- Hypertext Markup Language, verze 4.01, další vývoj poněkud zamlžený (XHTML vs. HTML 5.0)
- Vlastní textový obsah stránky je doplněn doplňujícími informacemi, značkami: strukturálními (např. odstavec), sémantickými (např. adresa), formátovacími (např. tučně)
- Je aplikací staršího SGML (Standard Generalized ML) a předchůdcem XML (Extensible ML)
- Formát značky: `<znacka [atributy]>`
- Volný formát řádek (bílé znaky nevýznamné)
- Speciální znaky - entity (`<`, `>`, `&`, ` `;...)
- Komentáře (`<!-- ... -->`)

HTML - struktura dokumentu

HTML - hypertext

- Odkazy - značka *anchor*.
 - odkaz na jinou stránku: `...`
 - označení místa v dokumentu: ``
 - odkaz na část dokumentu: `...`
- Obrázky - značka *image* (`img`), atributy:
 - `src` URI obrázku
 - `alt` alternativní text pro textové klienty
 - `width, height`
 cílové rozměry obrázku
 - `border` okraje obrázku

HTML - formátování

- Základní formátování:
 - odstavec (`<p>...</p>`)
 - nadpis (`<h1>` až `<h6>`)
 - pevné odřádkování (`
`)
 - vodorovná čára (`<hr>`)
 - vycentrování (`<center>`)
- Písmo:
 - určení fontu: `...`
 - fyzický formát: tučné (``), kurzíva (`<i>`), podtržení (`<u>`), pevná šířka (`<tt>`), index (`<sub>`)...
 - logický formát: zvýraznit (``, ``), ukázka kódu (`<code>`)...

HTML - seznamy

```
<ul>
<li>položka A</li>
<li>položka B</li>
</ul>
```

```
<ol>
<li>položka A</li>
<li>položka B</li>
</ol>
```

```
<dl>
<dt>termín A</dt>
<dd>vysvětlení</dd>
<dt>termín B</dt>
<dd>vysvětlení</dd>
</dl>
```

- položka A
- položka B

1. položka A
2. položka B

termín A
vysvětlení
termín B
vysvětlení

HTML - tabulky

```
<table border="1">
  <tr>
    <td colspan="2">Období</td>
    <td>Zisk</td>
  </tr><tr>
    <td rowspan="2">2012</td>
    <td>I - III</td>
    <td align="right">10</td>
  </tr><tr>
    <td>IV - VI</td>
    <td>2000</td>
  </tr>
</table>
```

Období		Zisk
2012	I - III	10
	IV - VI	2000

HTML - formuláře

```
<form action="mailto.cgi" method="post">  
Jméno: <input name="jmeno">  
Zpráva: <textarea name="zprava"  
        rows="3" cols="40"></textarea>  
Poslat  
<input type="radio"  
      name="kdy" value="hned">  
hned  
<input type="radio"  
      name="kdy" value="zitra">  
zítra  
<input type="submit"  
      value="Odeslat">  
</form>
```

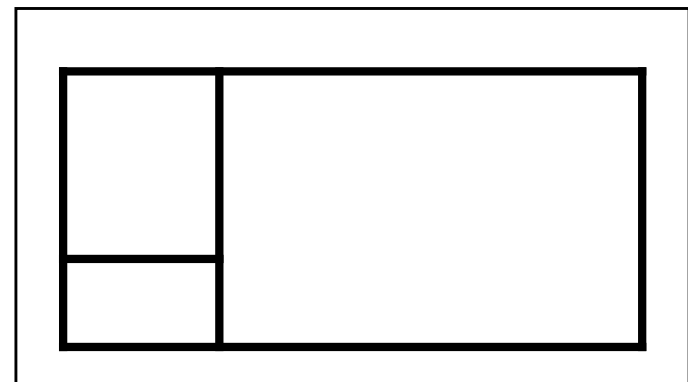
Jméno:

Zpráva:

Poslat ☐ hned ☒ zítra

HTML - rámy

```
<html>
<head><title>Titulek</title></head>
<frameset cols="20%,*">
  <frameset rows="*,120">
    <frame name="obsah" src="obsah.html">
    <frame name="logo" src="logo.html">
  </frameset>
  <frame name="hlavni" src="titulni.html">
  <noframes><body>
Dokument pro klienty nepodporující rámy.
</body></noframes>
</frameset>
</html>
```


Kaskádové styly

- Složitější formátování přímo v HTML je komplikované
- Kaskádové styly (CSS) je prostředek, jak
 - definovat vlastnosti pro celé oblasti stránky
 - vytvářet vlastní styly
 - dědit a upravovat vlastnosti jiných stylů
- Umožňují snazší údržbu rozsáhlých souborů stránek dodržujících zadané formátovací konvence
- Př.:

```
<style type="text/css">
h2 {color: blue; font-style: italic;}
</style>
```

Zodpovědnost za vzhled stránky

1. Autor stránky

- vkládá do stránky svou ideu
- hloubka detailu záleží na něm

2. Typ a verze prohlížeče

- různé (verze) prohlížeče mohou interpretovat stejný kód mírně odlišným způsobem
- je žádoucí ověřit vzhled na různých prohlížečích

3. Nastavení klienta

- uživatel obvykle má možnost nastavením ovlivnit některé atributy vzhledu (např. zvolit strategii používání fontů, barev)

Dynamické stránky (server)

Dynamika řízena na serveru, na klientovi neběží žádný kód.

- V HTML lze vytvořit formulář, jeho odesláním se na serveru spouští tzv. *cgi-skript*, který za pomoci dat od uživatele (přenášejí se v URI nebo v těle požadavku) vygeneruje text dynamické stránky
- Autor stránky může nechat SW na serveru vložit do textu stránky určité části (tzv. *server-side include*)
- Do textu stránky je možné vložit kód, který zpracuje *HTML preprocesor* (PHP), klient už vidí jen výsledek (datum a čas)

```
<?php
    echo date( DATE_RFC822 ) ;
?>
```

PHP obsahuje širokou podporu funkcí, např. pro zacházení s databázemi

Dynamické stránky (klient)

Přenesení dynamiky (spuštění kódu) na klienta.

- Java - jazyk myšlenkově vycházející z C++, s vyššími nároky na bezpečnost, s knihovnamí pro jednoduchou tvorbu uživatelského rozhraní

Java programy (*applety*) se na klienta přenášejí ve formě **mezikódu** nezávislého na platformě, ten klient interpretuje a vykonává za pomoci lokálních knihoven

- Javascript - analogický princip, na klienta se ale přenáší **zdrojový kód** a on ho interpretuje přímo, př.:

```
<script>
    document.write( "<b>POZOR</b>" );
</script>
```

Dnes umí i komunikovat se serverem.

Bezpečnost na WWW

- Bezpečnost uživatele
 - komunikace probíhá **otevřeně**, přenos citlivých informací (hesla, údaje ve formulářích) představuje riziko
 - obsah stránky může být podvržen
 - spouštění nebezpečného Java(script) kódu
 - autentikace a šifrování (HTTPS: HTTP+SSL)
 - cookies se ukládají na klientovi, jsou čitelné a mohou být poslány jinému serveru
- Bezpečnost serveru
 - přes WWW server vede řada útoků
 - pečlivě udržovaný systém, minimální práva
- Bezpečnost sítě
 - pokud se klient a server domluví, lze do HTTP zabalit libovolný provoz

Telnet

- Protokol pro přihlašování na vzdálené stroje, port 23
- Zkratka z *Telecommunication Network*
- Jeden z nejstarších protokolů, poprvé v RFC 97 (1971!)
- Uživatel má k dispozici síťový virtuální terminál (NVT), protokol přenáší oběma směry znaky a příkazy pro řízení NVT (slabiny: např. nerozlišuje příkaz a odpověď)
- Hlavní nevýhoda: otevřený přenos dat (řeší až rozšíření podle RFC 2946, které ale přichází pozdě)
- Dnes:
 - přístup na síťová zařízení v rámci odděleného segmentu LAN
 - ladění jiných protokolů:

```
> telnet alfik 25
220 alfik.ms.mff.cuni.cz ESMTP Sendmail ...
HELO betynka
250 alfik Hello betynka, pleased to meet you
```

One Time Password

- Obecné označení pro mechanismy umožňující nereplikovatelnou plain-textovou autentikaci uživatele
- Původní varianta:
Vytištěný seznam jednorázových hesel.
- Starší systém:
Server vyšle jedinečný náhodný kód, uživatel na klientovi z něj určeným způsobem vyrobí odpověď (např. pomocí speciální HW či SW kalkulačky, kam zadá přijatý kód a svoje heslo a dostane odpověď) a klient ji pošle servru.
- Modernější řešení:
Uživatel dostane speciální autentikační předmět (*token*), který na základě přesné časové synchronizace se servrem generuje jednorázový časově omezený kód.

Secure Shell (SSH)

- Bezpečná náhrada starších protokolů pro vzdálené přihlašování resp. přenos souborů
- Aktuální verze 2, RFC 4250-4254, port 22
- SSHv2 kromě základní funkce umožňuje:
 - otevírat paralelně více zabezpečených kanálů
 - tunelovat zabezpečeným kanálem jiný provoz
 - zpřístupnit souborový systém (SSHFS)
 - ...
- Klienti (windows): putty, winscp
- Příkazy (unix):

```
ssh [user@]host [command]
scp [-pr] [user@[host:]]file1 [user@[host:]]file2
```

Bezpečnost SSH

- Klient ověřuje server
 - na základě klíče (potvrzuje uživatel)
 - certifikátu (ověřen autoritou)
- Server ověřuje uživatele
 - pomocí hesla
 - pomocí výzev a odpovědí (OTP)
 - pomocí veřejného klíče (server posílá výzvu zašifrovanou klíčem uživatele, klient odpovídá plain textem)
- Strategie používání klíčů
 - důkladně ověřovat klíč serveru, pozor zvl. při změně (nebezpečí útoku „*man-in-the-middle*“)
 - přihlášení bez hesla vázat na privátní klíč s heslem
 - na méně důležité cíle je možné i bez hesla, ale rozhodně nikoliv recipročně ($A \rightarrow B$ i $B \rightarrow A$) - ochrana proti *červům*

Voice over IP

- Obecné označení technologií pro přenos hlasu po IP
- Lze realizovat různými navzájem nekompatibilními způsoby:
 - standard H.323
 - standard SIP
 - proprietárně (Skype)
- Celá řada problémů:
 - digitalizace hlasu
 - dohadování vlastností zařízení
 - nalezení partnera
 - propojení s běžnou telefonní sítí

H.323

- Komplexní řešení multimediální komunikace od ITU
- Založeno na ASN.1 (binární, bitové protokoly)
- Zahrnuje celou řadu dílčích protokolů, mj.:
 - H.225/RAS (Registration/Admission/Status) pro vyhledávání partnera pomocí tzv. *gatekeeper* uzlů
 - Q.931 (síťová vrstva ISDN) řeší navazování spojení
 - H.245 řeší řízení hovoru (dohodu o používaných vlastnostech zařízení)
 - RTP kanály (Realtime Transport Protocol, RFC 3550) se používají pro vlastní přenos multimediálních dat
 - RTCP (RTP Control Protocol) zabezpečuje jejich řízení
- Dnes postupně nahrazováno SIP

Abstract Syntax Notation 1

- Formální definice datové struktury, př.:

```
Answer ::= CHOICE {  
    word PrintableString,  
    flag BOOLEAN }
```

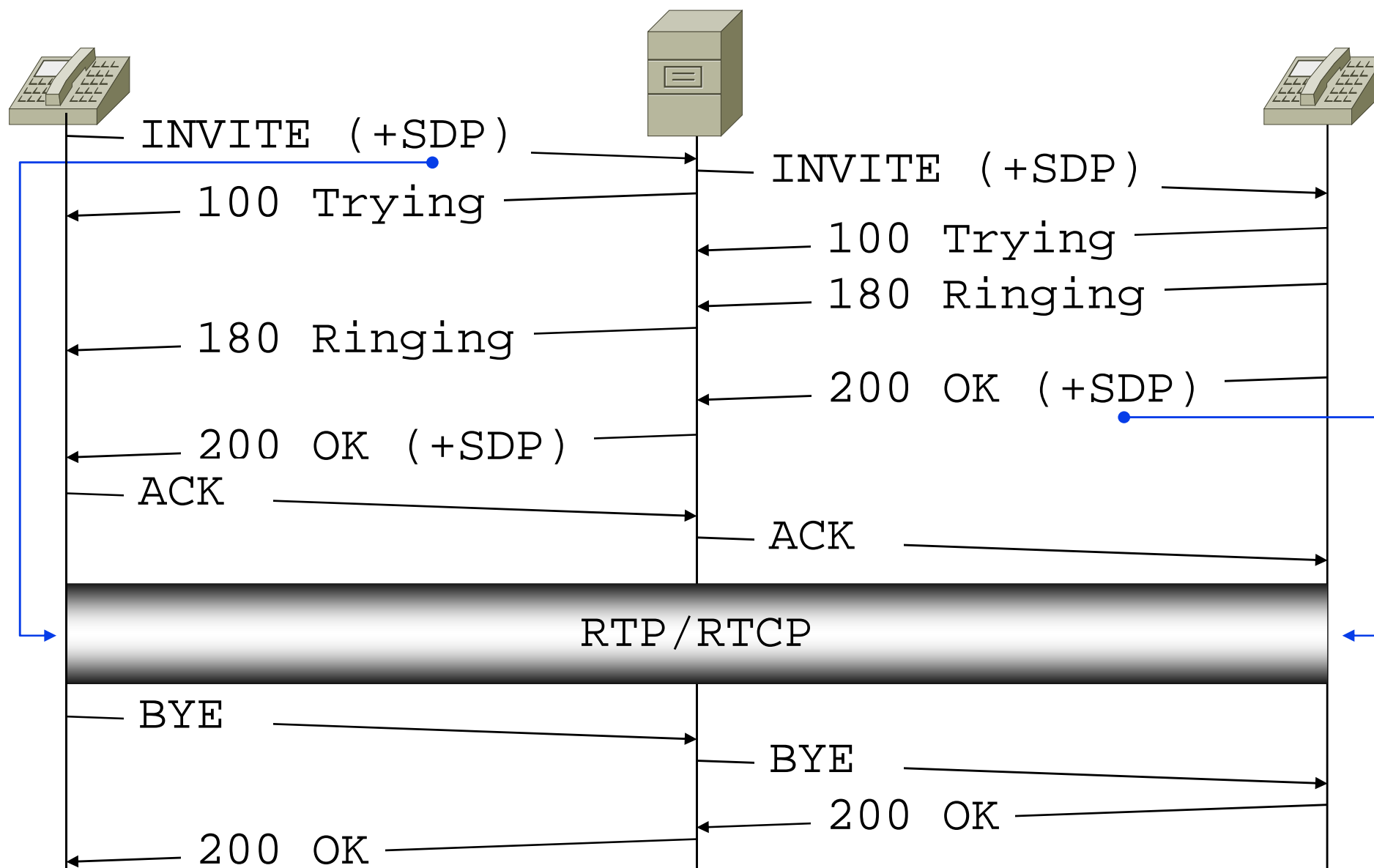
```
SignedData ::= SEQUENCE {  
    version Version,  
    digestAlgorithms DigestAlgorithmIdentifiers,
```

- Pochází z 80. let (a je to na ní znát)
 - př.: výčtový typ (enumerace) se zapíše do tolika **bitů**, kolik je třeba, dopředu se přidá bit s hodnotou 0, ale pokud bude mít hodnotu 1, je typ rozšířen a zapsán **jiným** počtem bitů
- Je možné automaticky generovat parser
- Umožňuje přenášet menší objemy dat, ale neprůhledně
- Příklady použití: H.323, X.509

Session Initiation Protocol

- Náhrada složitého H.323 jednodušším protokolem
- RFC 3261, port TCP i UDP 5060
- Architektura protokolu se podobá HTTP, informace se přenášejí ve formě hlaviček
- Neřeší vlastní přenos dat (obvykle používá RTP/RTCP)
- Řeší jen signalizaci (vyhledání partnera a navázání spojení)
- Dohodu o parametrech datových kanálů obvykle řeší SDP (Session Description Protocol, RFC 4566), jeho data se přenášejí zabalená do těla SIP zpráv
- Koncový uzel se může registrovat u registrátora, tím lze uskutečnit propojení na běžnou telefonní síť

Příklad SIP session

Sdílení systému souborů

- Připojení cizího filesystemu transparentně do lokálního
- Network File System (NFS)
 - původně vyvinut v Sun Microsystems, dnes IETF
 - poslední verze 4, RFC 3530, port 2049 (UDP i TCP)
 - identifikace zdroje: server:cesta
 - autentikace: Kerberos
 - zajímavost: relační (RPC) a prezentační (XDR) vrstva
- Server Message Block (SMB)
 - původně vyvinut v IBM, posléze přejal Microsoft
 - open implementace Samba (UNIX)
 - identifikace zdroje: UNC (\\jméno_serveru\\jméno_zdroje)
 - autentikace: obvykle uživatelské jméno a heslo

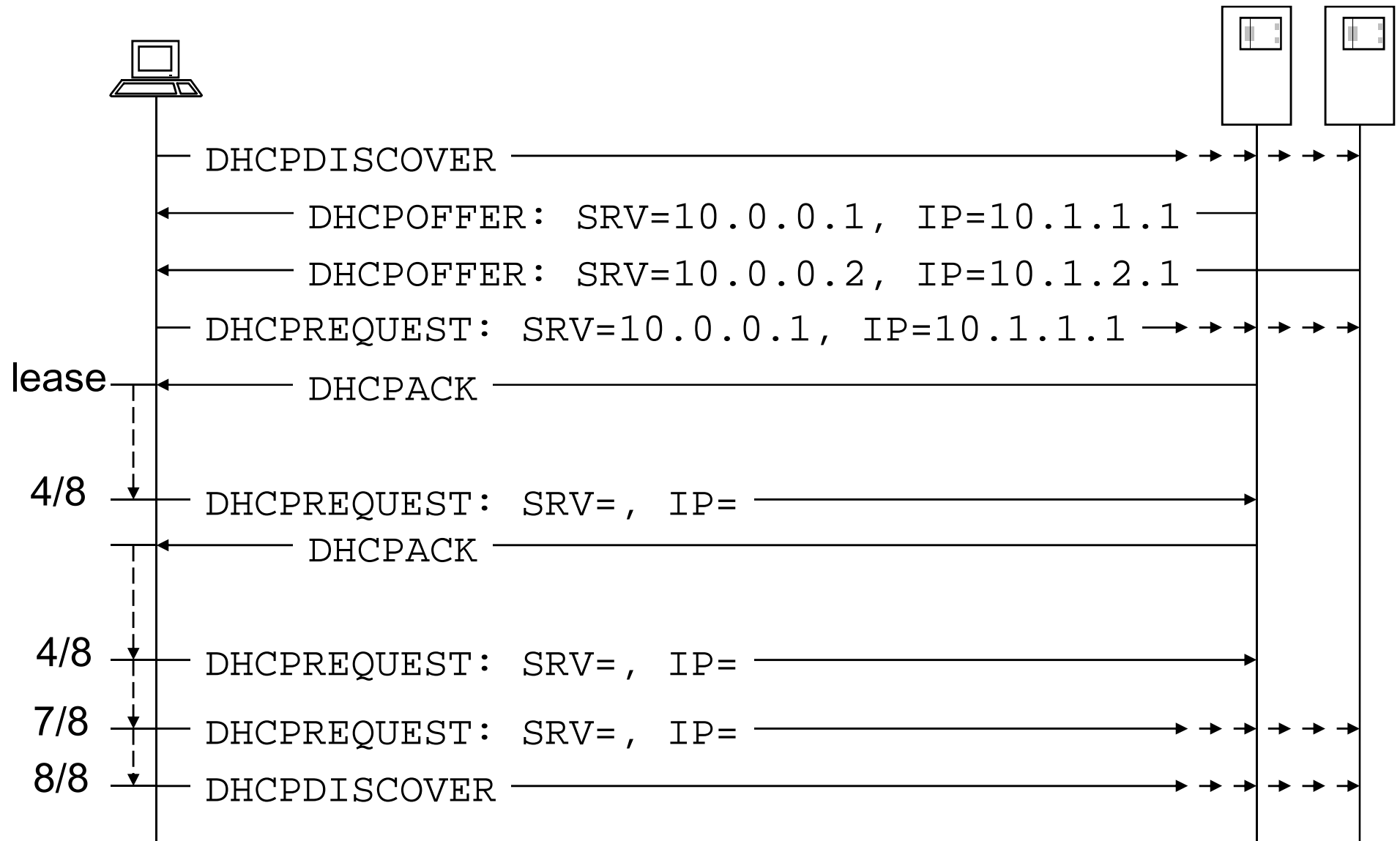
Network Time Protocol

- Synchronizace času mezi uzly sítě
 - stejné timestamps souborů
 - porovnávání času událostí na různých počítačích
- Aktuální verze 4, RFC 5905, port 123 (UDP)
- Klient kontaktuje servery uvedené v konfiguraci
- Servery mohou mít různou přesnost - *stratum*:
 - 0: atomové hodiny, GPS hodiny
 - 1: servery synchronizované se zdrojem stratum 0, ...
- Problém: odpovědi od serverů mají (různé) zpoždění
 - podle časových známek se pro každý spočítá interval, do něhož pravděpodobně spadá jím udaný čas
 - pomocí Marzullova algoritmu se najde nejlepší průnik intervalů

BOOTP a DHCP

- Bootstrap Protocol, RFC 951, byl vyvinut pro automatickou konfiguraci bezdiskových stanic
 - stanice pošle (všem) fyzickou adresu síťové karty
 - server najde klienta v seznamu a pošle IP adresu, jméno...
- Nahrazen DHCP (Dynamic Host Configuration Protocol)
 - stejný formát zpráv
 - kromě statické alokace adres i dynamická
 - časově omezený pronájem
 - možnost zapojení více serverů
- RFC 2131, UDP porty 67 (server) a 68 (klient)
- Klient si vybírá nabídku (podle adresy, délky pronájmu...)

Průběh DHCP

SSL, TLS

- Secure Socket Layer 3.0 ~ Transport Layer Security 1.0
- Mezivrstva mezi transportní a aplikační vrstvou umožňující autentikaci a šifrování
- Využívá řada protokolů (např. HTTPS na portu 443)
- Princip:
 1. Klient pošle požadavek na SSL spojení + parametry.
 2. Server pošle odpověď + parametry + certifikát serveru.
 3. Klient ověří server a vygeneruje základ šifrovacího klíče, zašifruje ho veřejným klíčem serveru a pošle mu ho.
 4. Server rozšifruje základ šifrovacího klíče. Z tohoto základu vygenerují jak server, tak klient hlavní šifrovací klíč.
 5. Klient a server si navzájem potvrdí, že od teď bude jejich komunikace šifrovaná tímto klíčem.

Prezentační vrstva (OSI 6)

- Představa o všeobecném modelu popisujícím kódování
 - datových typů: celých čísel, řetězců,...
 - datových struktur: polí, záznamů, pointerů,...
- Obecně velmi složité: kdo a kdy (de)kóduje
- Pokus o realizaci: ASN.1
- TCP/IP obecnou potřebu potlačilo, začlenilo definici výměnného formátu přímo do aplikačních protokolů, konverzi musí provádět aplikace
- Praktické problémy:
 - konce řádek: CRLF (0x0D, 0x0A)
 - pořadí bytů: *big endian* (1 = 0x00, 0x00, 0x00, 0x01), např. Intel má *little endian* (1 = 0x01, 0x00, 0x00, 0x00)

Relační vrstva (OSI 5)

- Představa o obecném modelu dialogu
 - jeden dialog může obsahovat více spojení
 - po jednom spojení může probíhat více dialogů
- TCP/IP obecnou potřebu potlačilo, začlenilo princip dialogu přímo do aplikačních protokolů, př.:
 - v rámci jednoho SMTP spojení mezi klientem a serverem může být vyřízeno několik mailů
 - SIP (dal by se považovat za protokol relační vrstvy) inicializuje dialog za pomoci více parciálních spojení pro přenos audio či video dat

Transportní vrstva (OSI 4)

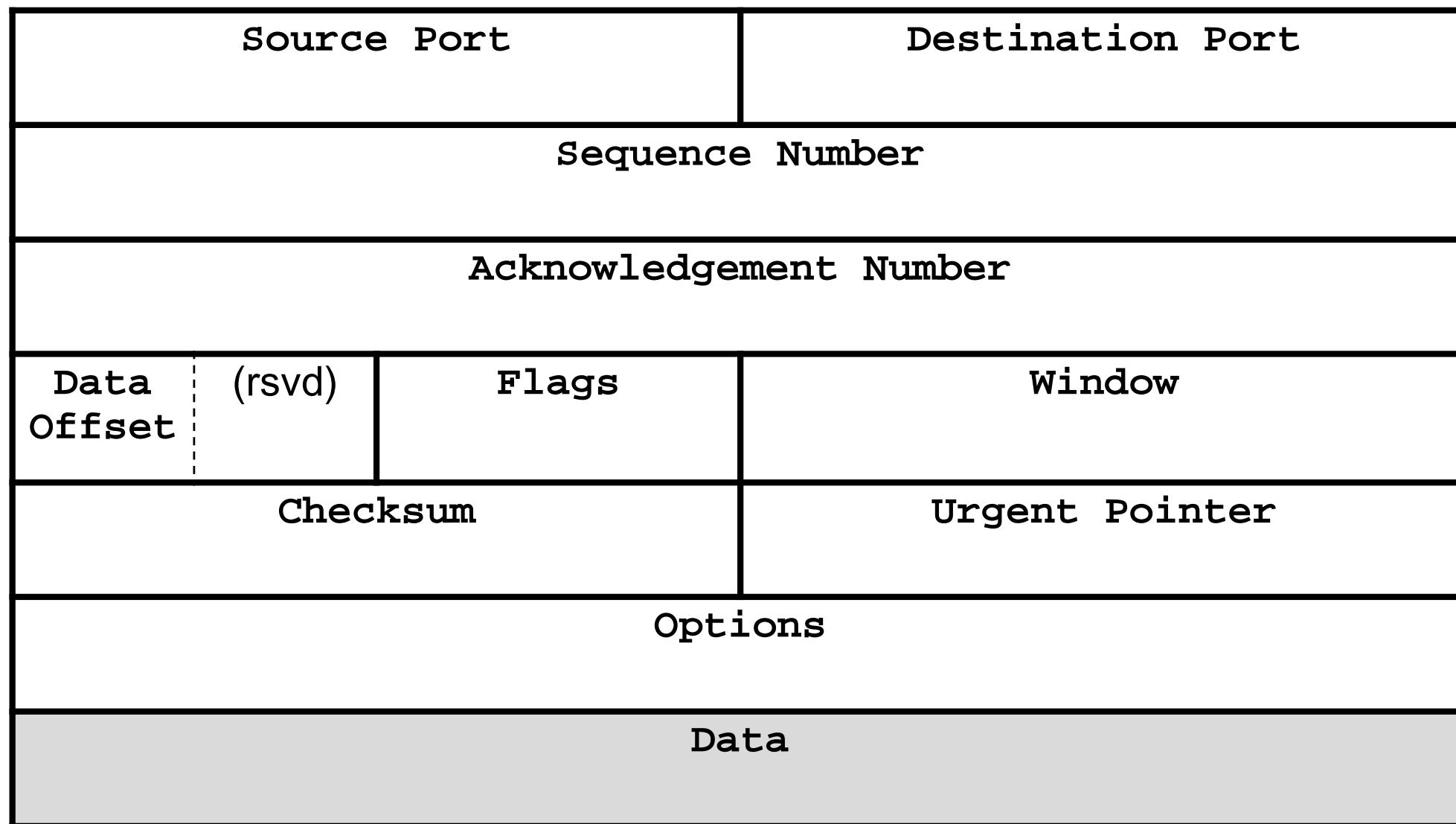
- Funkce OSI 4:
 - zodpovídá za end-to-end přenos dat
 - zprostředkovává služby sítě aplikačním protokolům, které mají rozdílné požadavky na přenos
 - umožňuje provozování více aplikací (klientů a serverů) na stejném uzlu sítě
 - (volitelně) zabezpečuje spolehlivost přenosu dat
 - (volitelně) segmentuje data pro snazší přenos a opětovně je skládá ve správném pořadí
 - (volitelně) řídí tok dat (*flow control*, „rychlost vysílání“)
- V TCP/IP zabezpečují transport
 - TCP (Transmission Control Protocol) pro spojované služby
 - UDP (User Datagram Protocol) pro nespojované služby

Struktura UDP datagramu

Source Port	Destination Port
Length	Checksum
Data	

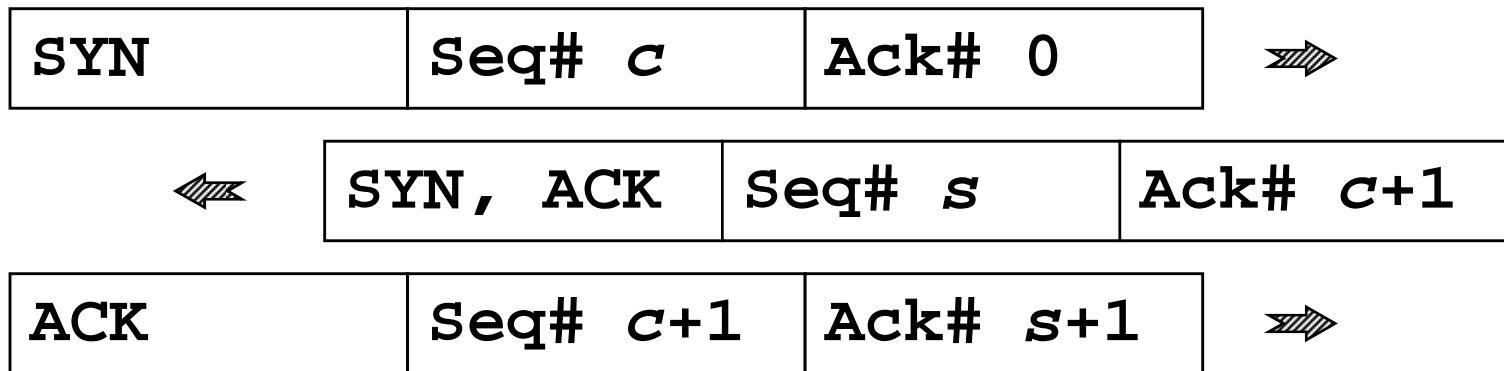
- Data se v UDP přenáší jako samostatné zprávy
- Aplikace s tím musejí počítat, zabezpečit řízení a uzpůsobit PDU
- V UDP neexistuje pojem „spojení“

Struktura TCP paketu

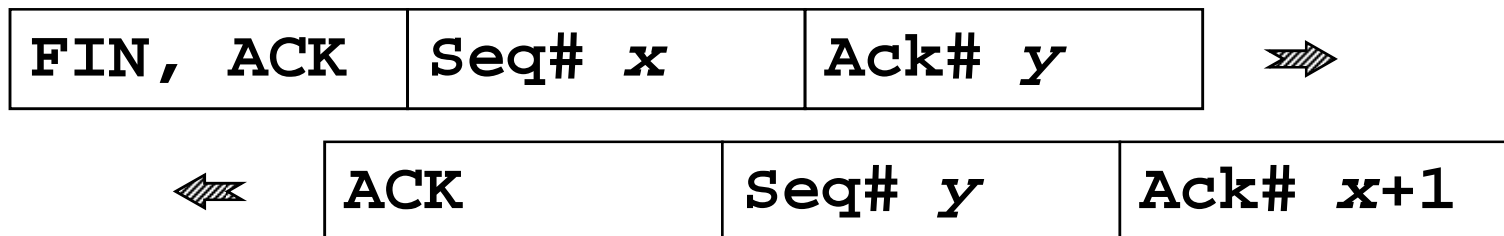

Zahájení a ukončení spojení

- Navázání TCP spojení (three-way handshake):

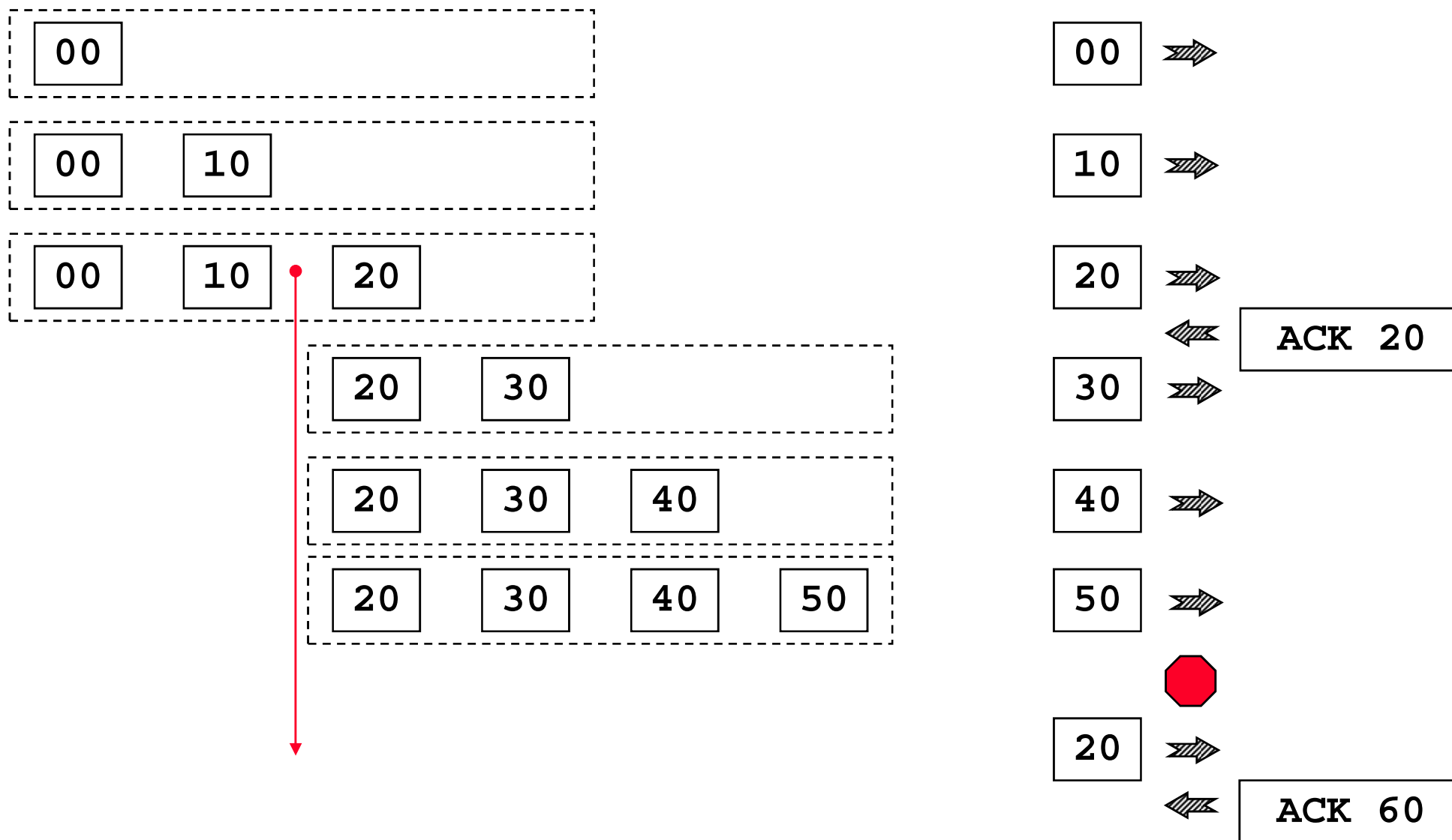

- Uzavření spojení (jednostranné):

Protistrana (hned nebo později) provede totéž.

TCP okna

TCP příznaky

- **SYN** - paket slouží k synchronizaci čísel segmentů (inicializace „Sequence number“)
- **ACK** - paket potvrzuje doručení všech paketů až po „Acknowledgement number“ (nevčetně); paket může ale nemusí obsahovat i data
- **PSH** - informuje příjemce, že obdržel kompletní blok a má ho předat aplikaci („push“)
- **FIN** - odesílatel zavírá svoji stranu spojení, nehodlá už posílat žádná data
- **RST** - odesílatel odmítá přijmout spojení resp. oznamuje okamžité přerušování spojení („reset“)
- **URG** - paket obsahuje urgentní (*out-of-band*) data, jejich adresa je v „Urgent pointer“

Výpis existujících socketů

```
C:\Users\forst>netstat -an
```

Active Connections

Proto	Local Address	Foreign Address	State
TCP	0.0.0.0:135	0.0.0.0:0	LISTENING
TCP	0.0.0.0:623	0.0.0.0:0	LISTENING
TCP	127.0.0.1:49209	127.0.0.1:49210	ESTABLISHED
TCP	127.0.0.1:49210	127.0.0.1:49209	ESTABLISHED
TCP	192.168.28.73:139	0.0.0.0:0	LISTENING
TCP	192.168.28.73:49167	195.113.19.78:22	ESTABLISHED
TCP	192.168.28.73:49183	195.113.19.78:80	ESTABLISHED
UDP	0.0.0.0:3702	*:*	
UDP	127.0.0.1:1900	*:*	
UDP	192.168.28.73:1900	*:*	

TCP spojení: místní adresa / port vzdálená adresa / port
poslouchající server

Síťová vrstva (OSI 3)

- Hlavní funkce OSI 3: přenos dat předaných transportní vrstvou od zdroje k cíli
- Základem této činnosti jsou
 - adresace* - protokol síťové vrstvy definuje tvar a strukturu adres komunikujících partnerů
 - encapsulation (zapouzdření)* - řídicí data potřebná pro přenos (zjm. adresy) se musí vložit do PDU
 - routing (směrování)* - vyhledání nejvhodnější cesty k cíli přes mezilehlé sítě
 - forwarding (přeposílání)* - předání dat ze vstupního síťového rozhraní na výstupní
 - decapsulation* - vybalení dat a předání transportní vrstvě
- Příklady protokolů: **IPv4**, **IPv6**, IPX, AppleTalk

Internet protokol (IP)

- Vlastnosti:
 - nespojovaná služba (každý datagram běží svou cestou)
 - best effort (nespolehlivá, spolehlivost řeší vyšší vrstvy)
 - nezávislá na médiu (vyšší vrstvy neřeší typ média)
- Adresy:
 - obsahují část s adresou sítě a část s adresou uzlu
 - IPv4: 4 byty
 - IPv6: 16 bytů
- Přidělování:
 - centrální: IANA (Internet Assigned Numbers Authority)
 - regiony: RIR (5x, náš: RIPE NCC)
 - dále: ISP
 - v lokální síti: lokální správa sítě (ručně nebo automaticky)

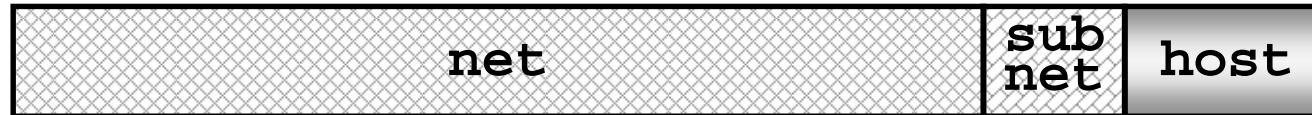
IPv4 adresy

- Původně: jeden byte
- 1975 (RFC 687): tři byty („*This expansion is adequate for any foreseeable ARPA Network growth.*“)
- 1976 (RFC 717): jeden byte (sít') + tři byty (počítač)
- 1981 (RFC 791): třídy A, B a C

Třída	1. byte 2. byte 3. byte 4. byte				1. byte	Sítí	Adres
A	0 net host				1-126	126	~16 M
B	10 net host				128-191	~16 k	~64 k
C	110 net host				192-223	~2 M	254
D	1110 net				224-239	multicast	
E	1111				240-255	experimental	

Subnetting

- Rozdělení sítě na podsítě rozšířením síťové části adresy:

pomocí specifikace tzv. síťové masky (*netmask*),
v tomto případě 255.255.255.224:

- Nedoporučuje se používat subnet "all-zeros" a "all-ones", takže zde máme jen 6 x 30 adres (70%)
- Je přípustná nespojitá maska, obvykle se nepoužívá
- V současnosti se často ignorují třídy (*classless* mód) a uvádí jen počet bitů prefixu (např. 193.84.56.71/27)
- Pokud se v síti používají různé masky, hovoříme o síti s *variable length subnet mask* (VLSM)
- Posun hranice sítě opačným směrem: *supernetting*

Speciální IPv4 adresy (RFC 5735)

- Speciální adresy „by design“
 - **this host** (smí být použita pouze jako zdrojová): $0.0.0.0/8$
 - adresa rozhraní s dosud nepřirazenou adresou
 - **loopback** (RFC 1122): $127.0.0.1/8$
 - adresa lokálního počítače, umožňuje vytvoření smyčky
 - **network broadcast** (RFC 919) $\langle \text{adresa sítě} \rangle . \langle \text{samé jedničky} \rangle$
 - „všem v dané síti“, normálně se doručí do cílové sítě
 - **limited broadcast** (RFC 919): $255.255.255.255$
 - „všem v této síti“, nesmí opustit síť
- Speciální adresy „by definition“
 - **privátní adresy** (RFC 1918):
 $10.0.0.0/8$, $172.16-31.0.0/16$, $192.168.*.0/24$
 - pro provoz v lokální síti, přiděluje správce, nesmí opustit síť
 - **link-local adresy** (RFC 3927): $169.254.1-254.0/16$
 - pouze pro spojení v rámci segmentu sítě, uzel si ji sám volí

Struktura IPv4 datagramu

Vers.	Header Length	Service Type (priorita, QoS)	Packet Length	
Fragment Identification			Flags	Fragment Offset
Time-to-live		Protocol	Header Checksum	
Source IP Address				
Destination IP Address				
Options				Padding
Data				

Krize Internetu

- Vyčerpávání adresního prostoru
 - Podstata problému: díky hrubému členění dochází k „plýtvání“
 - Částečné řešení: přidělování bloků adres bez ohledu na třídy (tzv. *classless*), vracení nepoužívaných bloků, privátní adresy + NAT
 - IANA už prostor vyčerpala, APNIC 2011/04, RIPE 2012/09, další budou brzo následovat
- Přepřehování směrovacích tabulek
 - Podstata problému: velký počet nesouvisle přidělených bloků rychle plní směrovací tabulky
 - Částečné řešení: realokace adres, CIDR (Classless InterDomain Routing) agregace

IPv6 adresy

- Dlouhý vývoj, konečná podoba: 128 bitů (16 bytů)
- Zápis: `fec0::1:800:5a12:3456`
- Druhy adres:
 - unicastové - adresa jednoho uzlu; zvláštní adresy (RFC 5156):
 - *Loopback* (`::1/128`)
 - *Link-Scope* (`fe80::/10`), dříve *link-local*
 - *Unique-Local* (`fc00::/7`), dříve *site-local*, obdoba privátních adres v IPv4
 - multicastové (`ff00::/8`) - adresa skupiny uzlů (rozhraní)
 - anycastové - formálně se jedná o unicastové adresy, které jsou přiděleny více uzlům (rozhraním); účel: farmy serverů
 - chybějí broadcastové
- Přechod z IPv4 usnadní různé varianty tunelování IPv4 a IPv6

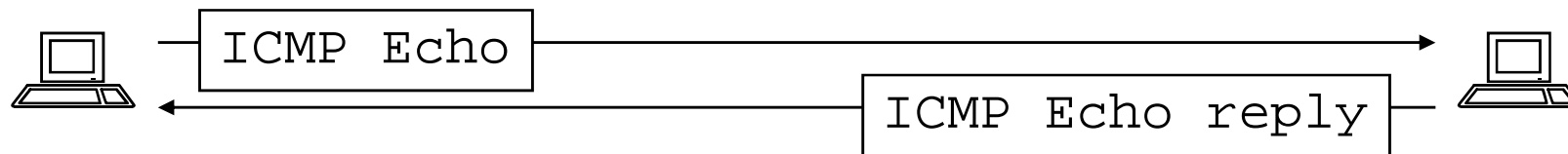
Internet Control Message Protocol

- ICMP slouží pro posílání řídicích informací pro IP:
 - **Echo, Echo Reply** ... testování dosažitelnosti počítače (příkazem **ping**)
 - **Destination Unreachable** ... nedostupný stroj, služba, síť
 - **Redirect** ... výzva ke změně záznamu v routovací tabulce
 - **Time Exceeded** ... vypršel Time-to-live (chyba v routování)
 - **Source Quench** ... žádost o snížení rychlosti toku datagramů
 - **Parameter Problem** ... chyba v záhlaví datagramu
 - **Timestamp Request, Reply** ... odhad doby přenosu
 - **Information Request, Reply** ... žádost o adresu sítě
 - **Address Mask Request, Reply** ... žádost o síťovou masku
- Používá IP datagramy, ale není to transportní protokol

Ping

- Základní prostředek pro diagnostiku sítě

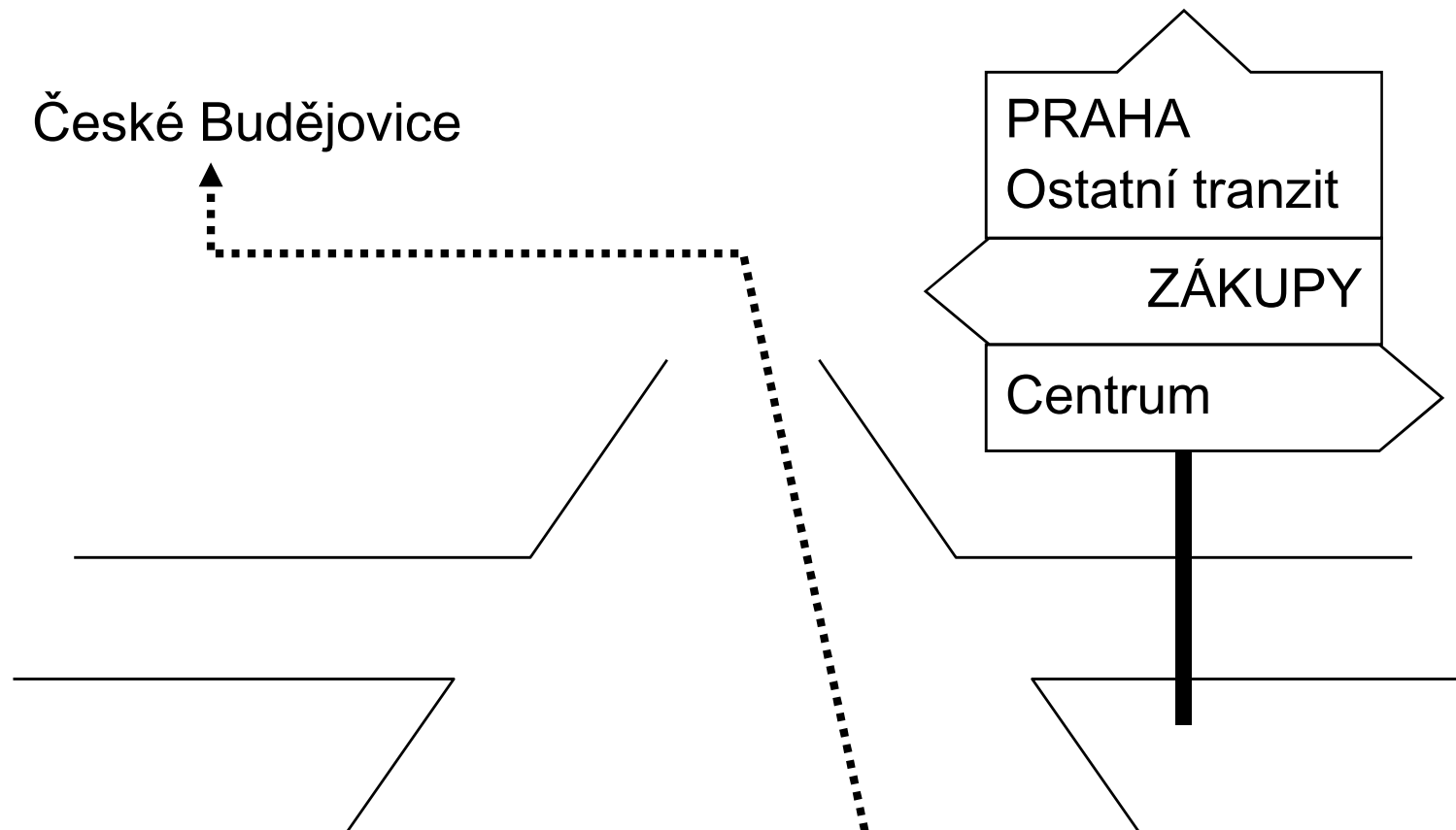
```
betynka:~> ping alfik
```



```
PING alfik.ms.mff.cuni.cz (195.113.19.71): 56 data bytes
64 bytes from 195.113.19.71: icmp_seq=0 ttl=64 time=0.214 ms
64 bytes from 195.113.19.71: icmp_seq=1 ttl=64 time=0.323 ms
64 bytes from 195.113.19.71: icmp_seq=2 ttl=64 time=0.334 ms
^C
--- alfik.ms.mff.cuni.cz ping statistics ---
3 packets transmitted, 3 packets received, 0.0% packet loss
round-trip min/avg/max/stddev = 0.214/0.290/0.334/0.054 ms
```

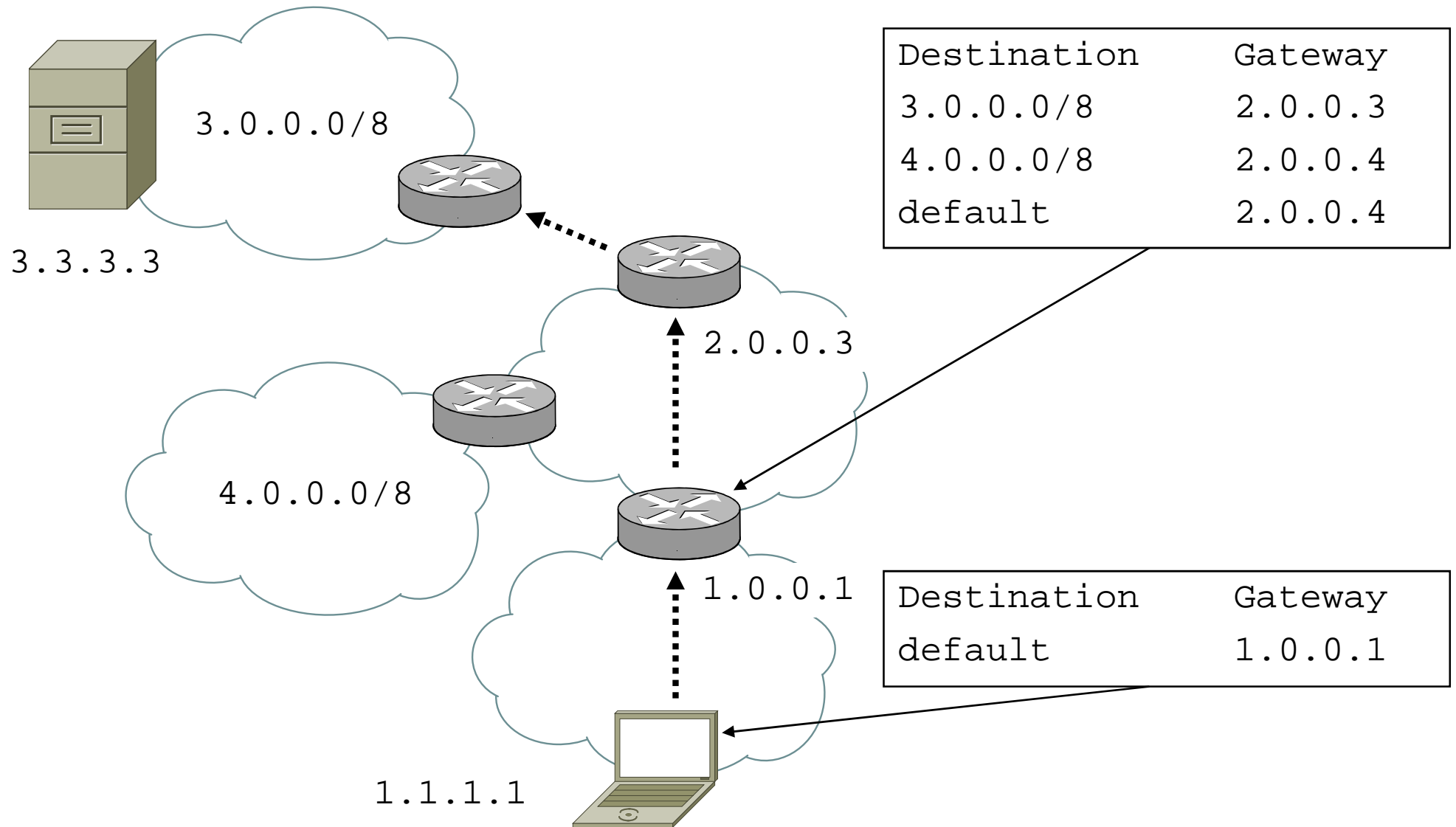
- na cílovém uzlu nemusí běžet žádný speciální program
- nezaručuje dostupnost služeb (pouze síťové vrstvy)

Směrování (silnice)

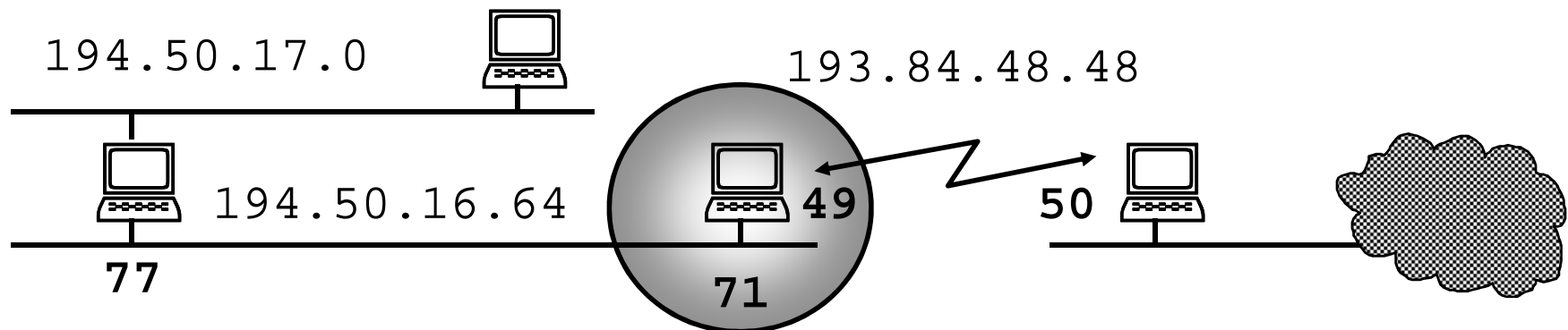
- Na každé křižovatce se rozhodujeme podle směrovek
- Ke správné interpretaci potřebujeme lingvistickou a geografickou znalost

Směrování (sít')

Příklad směrovací tabulky

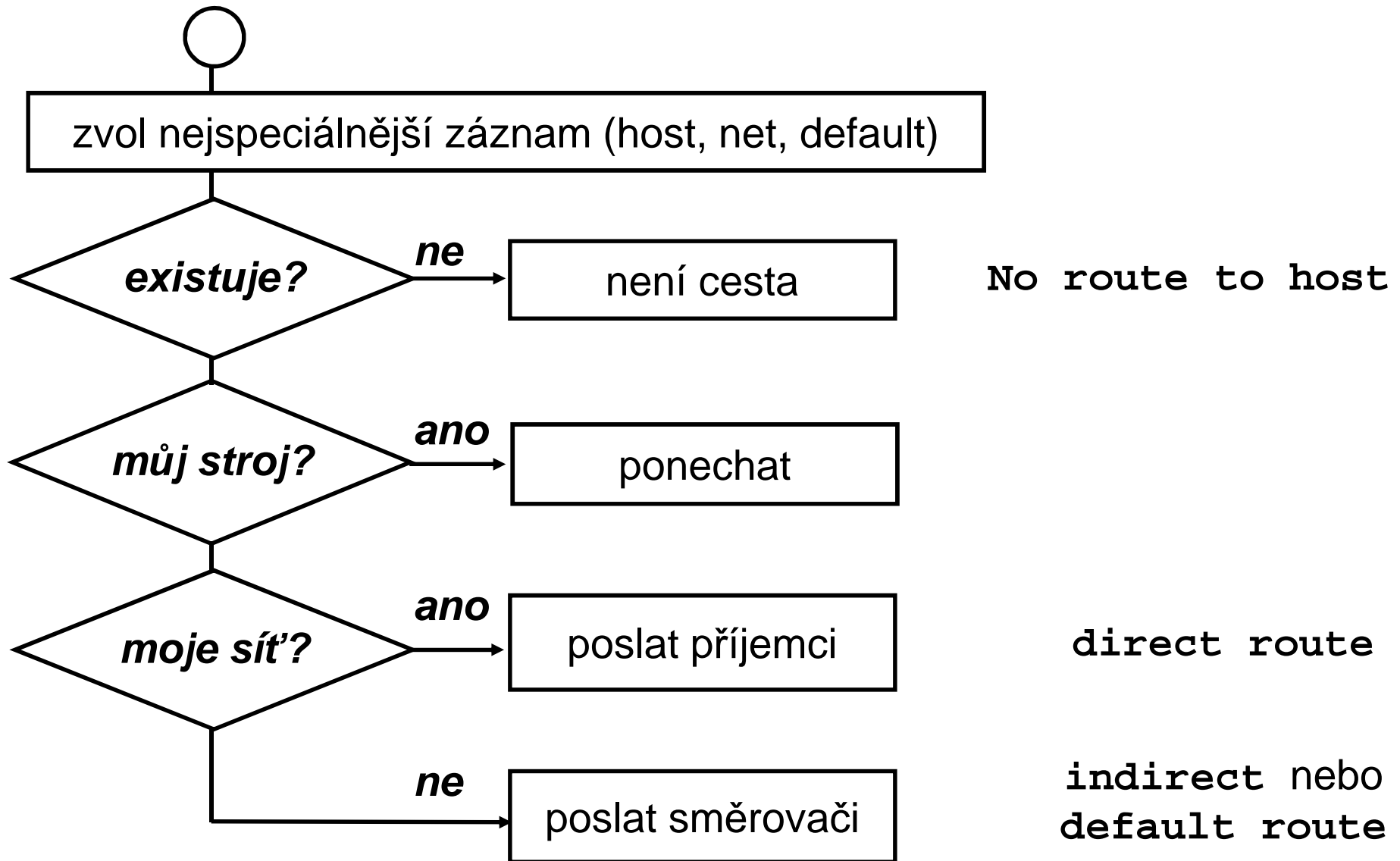
Destination	Gateway	Mask	
193.84.48.50	193.84.48.49	255.255.255.255	<i>direct, host</i>
194.50.16.64	194.50.16.71	255.255.255.224	<i>direct, subnet</i>
194.50.17.0	194.50.16.77	255.255.255.0	<i>indirect, net</i>
default	193.84.48.50	0.0.0.0	<i>default</i>

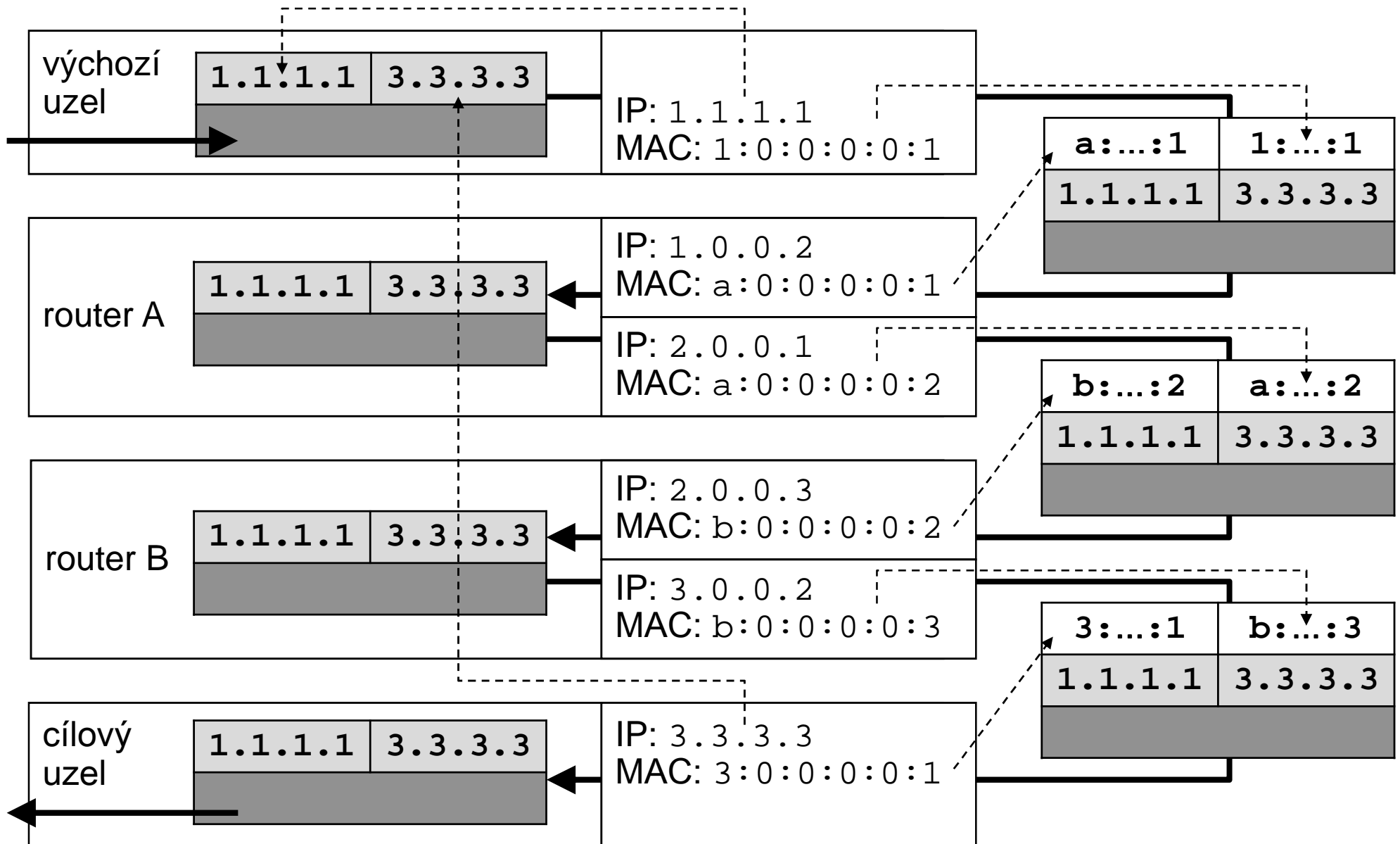
Principy směrování

- Směrování by měla umět každá stanice v TCP/IP síti
- Záznam ve směrovací tabulce obsahuje „sloupce“:
cíl, maska, gateway
- Maska vyjadřuje „uvažovanou část“ adresy cíle
- Dřívější členění cílů: host (/32), net, default (/0)
- Typy záznamů:
 - *direct* (přímo připojená síť, “gateway” je vlastní adresa)
 - *indirect, default*
- Vznik záznamu:
 - *implicitní* (automaticky po přiřazení adresy rozhraní)
 - *explicitní* („ručně“ zadán příkazem)
 - *dynamický* (v průběhu práce od partnerů v síti)

Směrovací algoritmus

Forwardování

Address Resolution Protocol

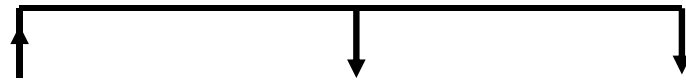
- Konverze MAC (např. Ethernet) a síťových (např. IP) adres
- Neznámé adresy se zjišťují broadcastovou výzvou:

Ethernet=1	IP=0x0800		ARPreq=1
Sender MAC			Sender IP
FF:FF:FF:FF:FF:FF			Target IP

- Výsledky se ukládají na stanici do *ARP cache*
- Unicastová odpověď (odpovídající si nejprve musí přidat informace o tazateli do svojí ARP tabulky)
- Neexistuje metoda, jak ověřit správnost odpovědi
- Gratuitous ARP: nevyžádané ARP (rychlejší změny, riziko)
- Výpis ARP tabulky: **arp -a**
- Omezení na linkový segment, mezi sítěmi je v činnosti OSI 3

Proxy ARP

- ① **klient** posílá **ARP request** s IP adresou **serveru**

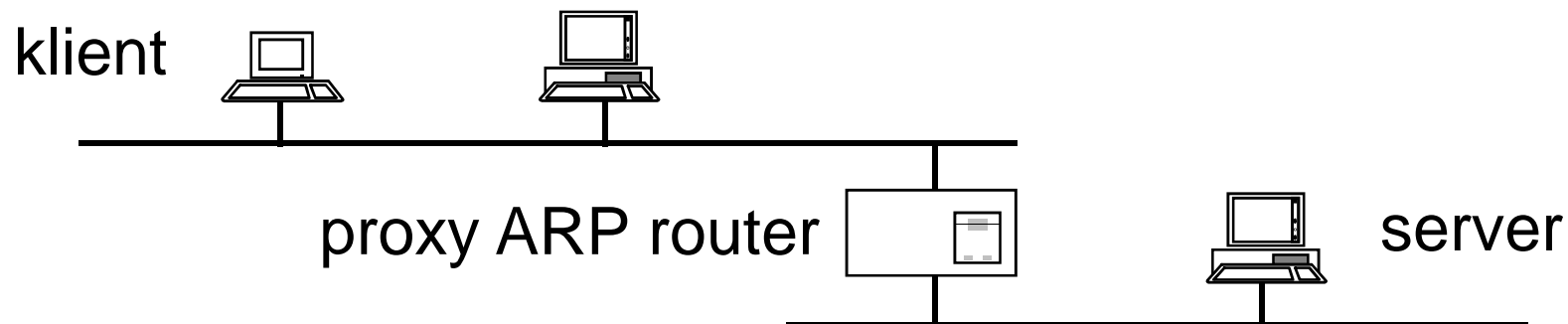

- ② **router** pozná, že dotaz nebude zodpovězen, proto sám posílá **ARP reply** s MAC adresou **routeru**

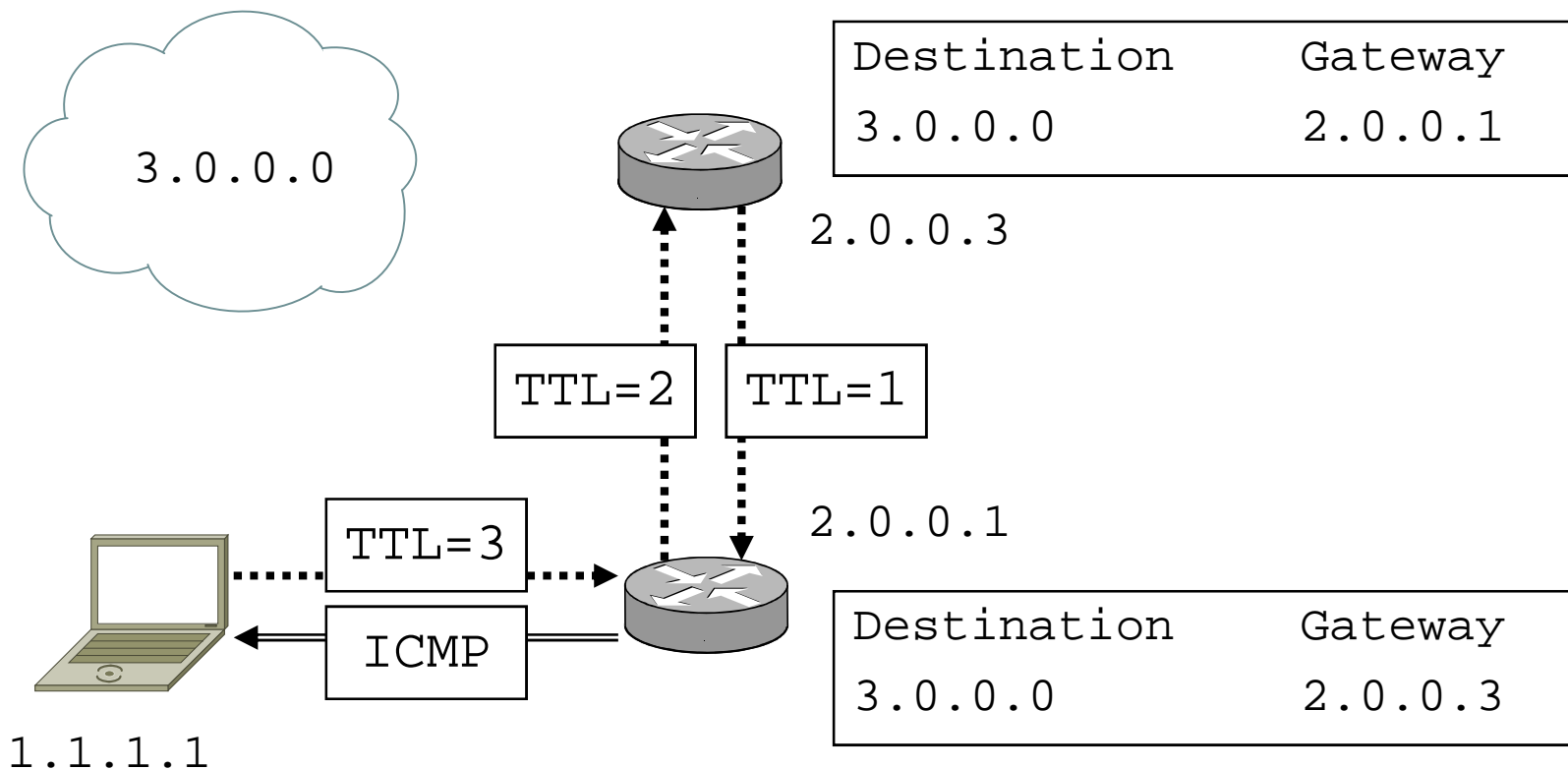
- ③ MAC **routeru** přiřazena k IP **serveru** v ARP na **klientovi**

- ④ **klient** posílá data na **server** s MAC adresou **routeru**

Time To Live (IP)

- Prostředek pro ochranu před zacyklením v případě routovací smyčky (chybné konfigurace routerů)
- Udává počet hopů, které smí paket ještě přeskočit
- Při dosažení 0 se posílá ICMP Time Exceeded

Diagnostika směrování

- Výpis směrovací tabulky: `netstat -r[n]`
příp.: `route print`

Destination	Gateway	Flags	Ipkts	...	Colls	Interface
194.50.16.0	this	U	15943	...	0	tu0
127.0.0.1	loopback	UH				lo0
default	gw	UG				tu0
193.84.57.0	gate	UGD				tu0

- Kontrola cesty: `tracert`, `tracert`

1	gw.thisdomain (194.50.16.222)	2 ms	1 ms	1 ms
2	gw.otherdomain (193.84.48.49)	12 ms	15 ms	15 ms
3	target.net (195.113.0.2)	*	*	*

Konfigurace sítě

UNIX

- IP adresa: `ifconfig interface IP_adr [netmask maska]`
- defaultní router: `route add default router`
- často uložené v konfiguračním souboru, liší se podle typu OS

Windows

Control Panel ⇒ Network and Internet
⇒ Network Connections
⇒ Local Area Connection ⇒ Properties
⇒ TCP/IPv4 ⇒ Properties
⇒ General

Statické řízení směrovacích tabulek

Cesty se nastavují při startu podle konfigurace

- nepružné při změnách
 - problémy se subnettingem
 - nesnadné zálohování spojení
 - + méně citlivé na problémy v síti
 - + dostupné i ve zcela heterogenním prostředí
- ⇒ vhodné pro jednodušší, stabilní sítě

```
route {  $\left\{ \begin{array}{l} \text{add} \\ \text{delete} \\ \text{flush} \end{array} \right\} \left| \begin{array}{l} -f \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} [[-]\text{host}] \text{ host} \\ [[-]\text{net}] \text{ net } [[-]\text{netmask}] \text{ mask} \\ \text{default} \mid 0 \end{array} \right\}$   
[gw] {  $\left\{ \begin{array}{l} \text{router} \\ \text{interface } [-\text{interface}] \end{array} \right\}$  [metric]
```

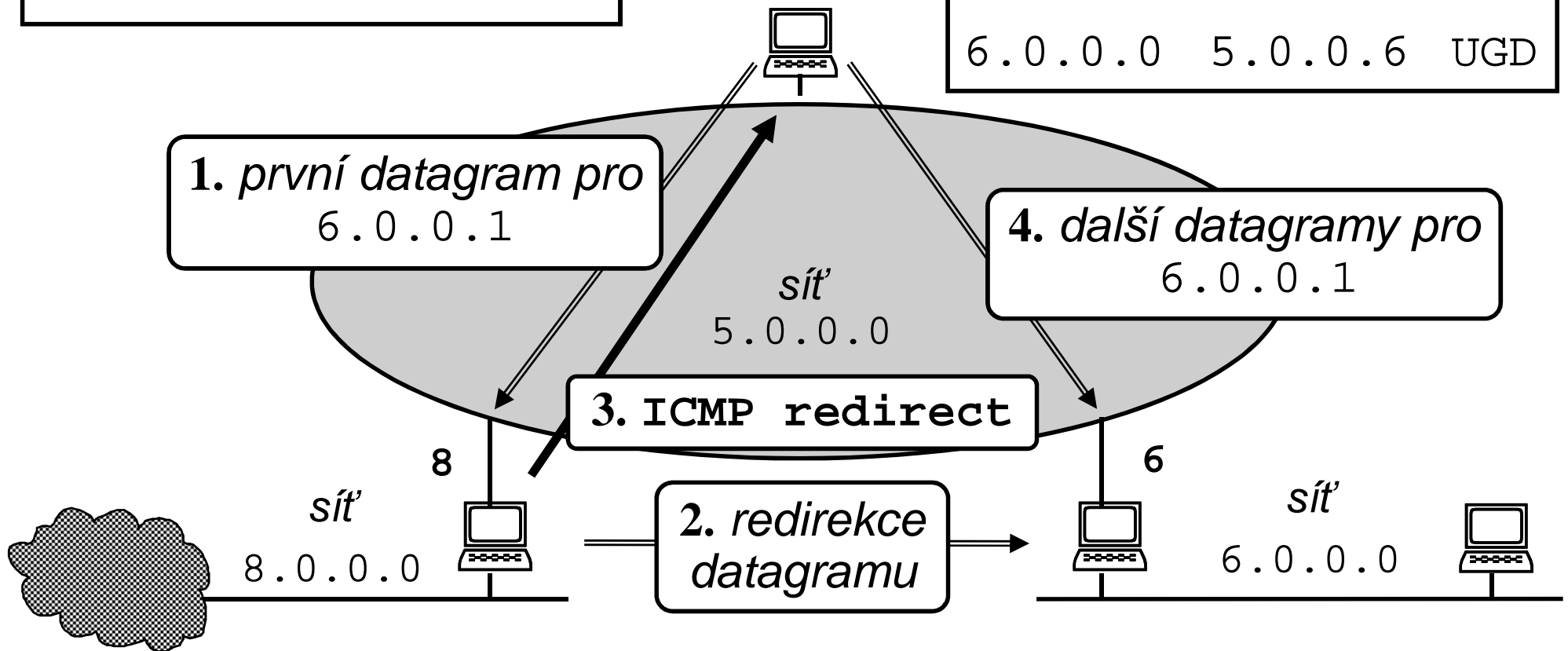

Redirekce

původní obsah tabulky:

default	5.0.0.8	UG
---------	---------	----

nový obsah tabulky:

default	5.0.0.8	UG
6.0.0.0	5.0.0.6	UGD

Dynamické řízení směrovacích tabulek

Routery si navzájem vyměňují informace o síti pomocí *routovacího protokolu*, stanice se jím mohou řídit také

- + jednoduché změny konfigurace
 - + síť se dokáže sama „opravovat“
 - + směrovací tabulky se udržují automaticky
 - citlivější na problémy příp. útoky
-
- na počítači musí běžet program obsluhující protokol
 - př. routed, gated, BIRD (vyvinutý na MFF),...
 - pro lokální sítě (*interní routery*) se používají nejčastěji protokoly RIP a OSPF

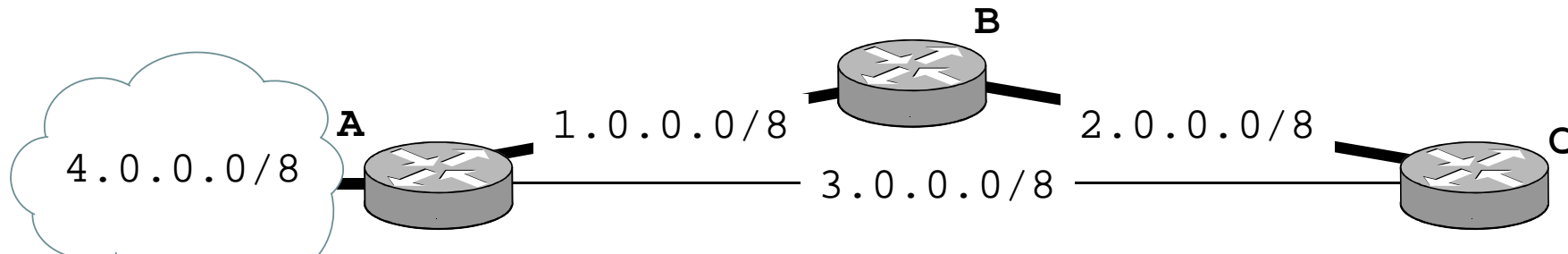
Distance vector protokoly

- Základní myšlenka:
 - uzel má u záznamů ve směrovací tabulce i „vzdálenosti“
 - svou tabulku periodicky posílá sousedům, ti si upraví svoji tabulku a v dalším taktu ji posílají dál
- Výhody:
 - jednoduché, snadno implementovatelné
- Nevýhody:
 - pomalá reakce na chyby
 - metrika špatně zohledňuje vlastnosti linek (rychlost, spolehlivost, cenu...)
 - omezený rozsah sítě
 - chyba ve výpočtu jednoho routeru ovlivňuje celou síť (možnost vzniku routovacích smyček)

Routing Information Protocol

- Nejstarší směrovací protokol, RFC 1058
- Vlastnosti:
 - metrikou je počet routerů v cestě (*hop count*)
 - rozsah sítě je omezen na 15 hopů, 16 je „nekonečno“
 - pro výpočet nejkratších cest používá Bellman-Fordův algoritmus
- Aktuálně verze 2
 - používá UDP port 520, multicast adresu 224.0.0.9
 - umí subnetting vč. VLSM
 - obsahuje mechanismy na urychlení detekce chyb (triggered updates, split horizon, poison reverse)
- Dostupný na nejrůznějších systémech
- Nepoužitelný pro velké, složité nebo dynamické sítě

Metrika a kvalita linek

1../8	-	1
3../8	-	3
4../8	-	1

A rozesílá update:

1../8	-	1
2../8	-	1

2../8	-	1
3../8	-	3

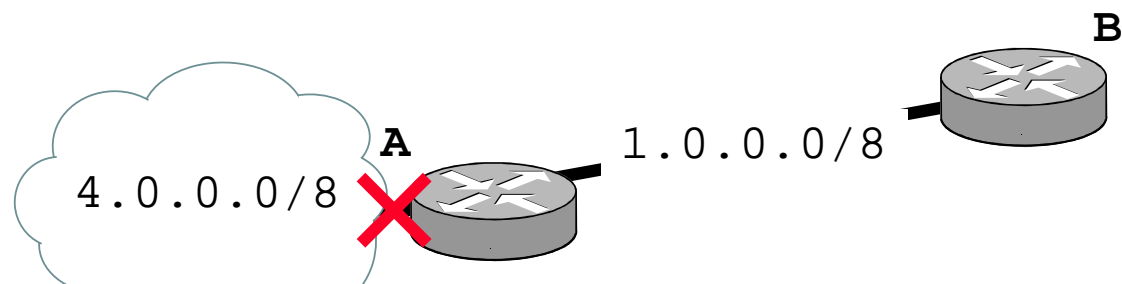
1../8	-	1
2../8	-	1
3../8	A	3+1
4../8	A	1+1

1../8	A	1+3
2../8	-	3
3../8	-	1
4../8	A	1+3

B rozesílá update:

1../8	B	1+1
2../8	-	3
3../8	-	1
4../8	B	2+1

Counting to infinity

1.. /8	-	1
2.. /8	B	2
3.. /8	-	3
4.. /8	-	1

1.. /8	-	1
2.. /8	-	1
3.. /8	A	4
4.. /8	A	2

Výpadek linky A/4:

4.. /8	-	16
--------	---	----

B rozesílá update:

4.. /8	B	2+1
--------	---	-----

A rozesílá update:

4.. /8	A	3+1
--------	---	-----

...

Stav po 14x30sec:

4.. /8	-	16
--------	---	----

4.. /8	-	16
--------	---	----

Link state protokoly

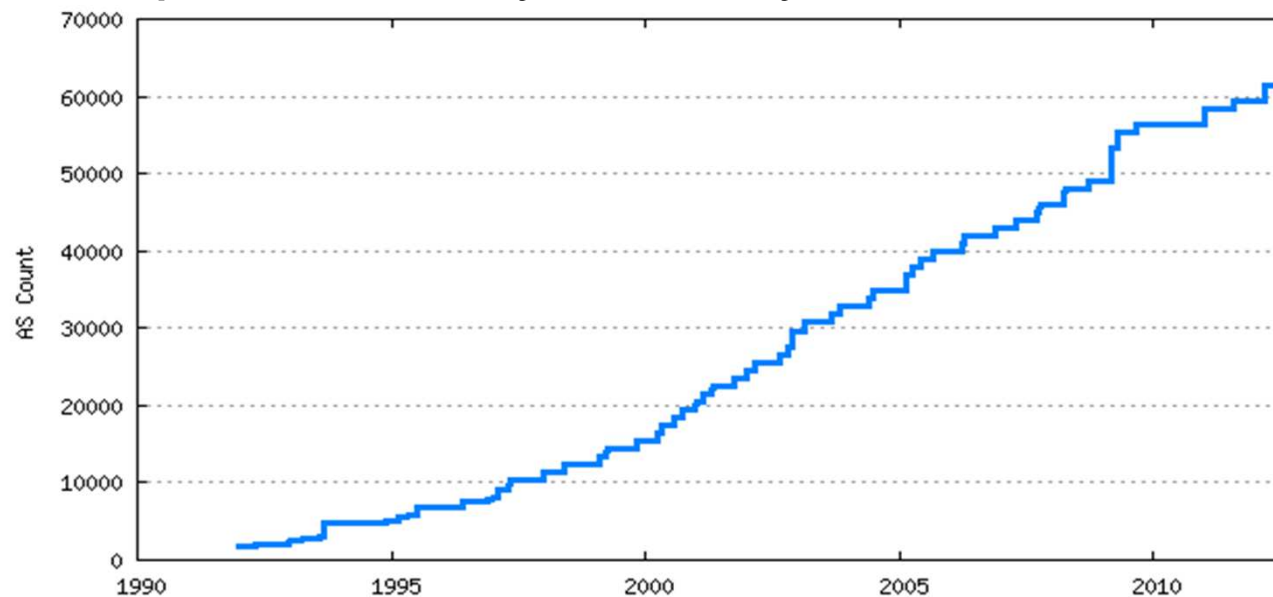
- Základní myšlenka:
 - každý router zná „mapu“ celé sítě
 - routery si navzájem sdělují stav svých linek a podle toho si každý modifikuje svoji mapu sítě
- Nevýhody:
 - výpočet mapy je náročnější na výkon CPU i na paměť
 - při startu a na nestabilních sítích může výměna dat znamenat významnou zátěž sítě
- Výhody:
 - pružná reakce na změny topologie
 - každý si počítá sám za sebe, chyba neovlivní ostatní
 - síť je možné rozdělit na menší podsítě (rychlost výpočtu!)
 - výměna dat probíhá pouze při změnách

Open Shortest Path First

- Nejrozšířenější link-state interní routovací protokol
- Vlastnosti:
 - používá Dijkstrův algoritmus nalezení nejkratší cesty
 - používá hierarchický model sítě:
 - oblast (area) 0 tvoří páteř
 - ostatní oblasti se připojují pouze na páteř
 - každý router zná mapu své oblasti a cestu k páteři
 - metriku je možné konfigurovat, implicitně je to *path cost*, součet „cen“ na cestě, kde cena je dána šířkou pásma
- Používá samostatný protokol transportní vrstvy 89 a multicast adresy 224.0.0.5 a 224.0.0.6
- Aktuální je verze 2 pro IPv4 (RFC 2328) a revize pro IPv6 označovaná jako verze 3 (RFC 5340)

Autonomní systémy

- Definice: blok sítí se společnou routovací politikou
- Zavedeny v r. 1982: snazší routování na globální úrovni, nasazení *externích routovacích protokolů* (EGP)
- Jako EGP se dnes používá Border Gateway Protocol (BGP)
- Identifikátor: 16bitové číslo, dnes přechod na 32bitová
- V ČR: na počátku 2, nyní stovky

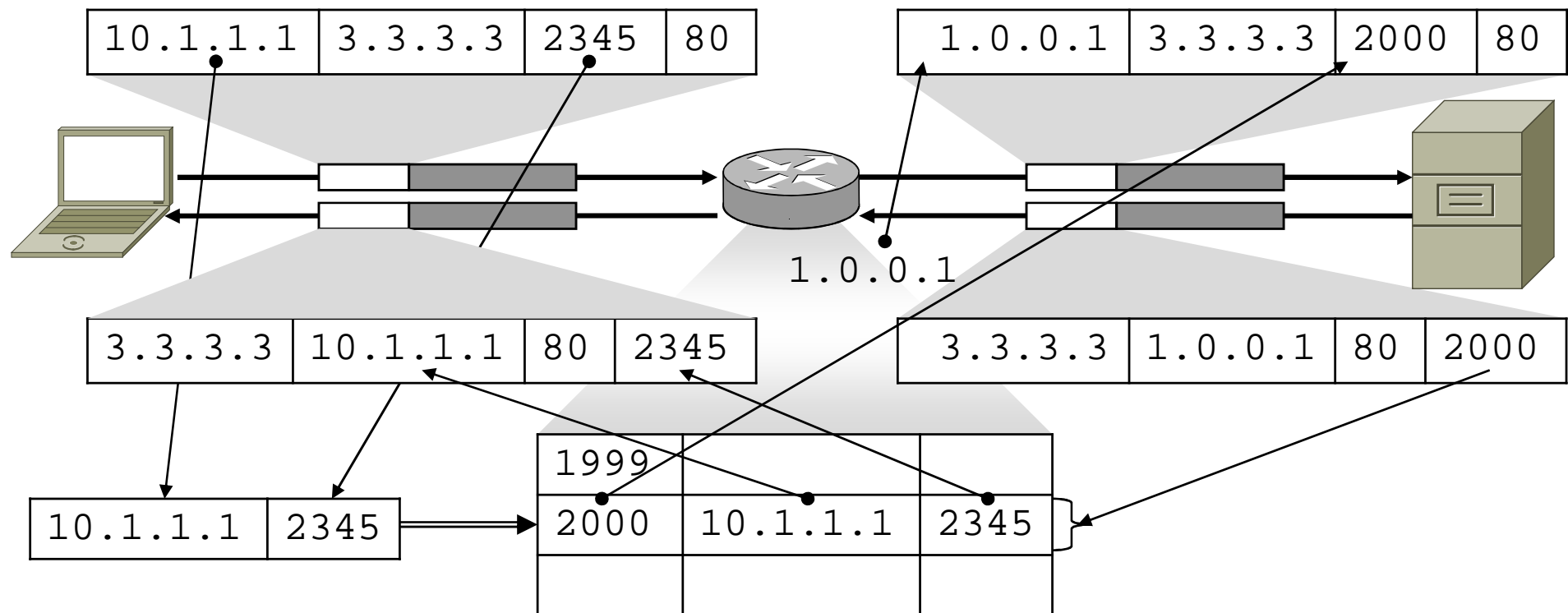

IP filtrování

- Router na perimetru obsahuje konfiguraci, jaký provoz je povolen a za jakých podmínek
- Přísná konfigurace: ven vybrané, dovnitř nic
 - dobré pro protokoly s jedním kanálem (HTTP, SMTP)
 - problém u protokolů s více kanály (FTP, SIP)
- Obvyklá konfigurace: ven cokoliv, dovnitř nic
 - naráží např. u FTP s aktivním přenosem
 - nepoužitelné u protokolů s mnoha kanály (SIP)
- Lépe se dá řešit nastavením aplikací a SW na routeru, který musí částečně rozumět aplikační vrstvě
- Problém se službami „uvnitř“ (např. www server, pošta)
 - povolení výjimek je riskantní
 - lepší je oddělený segment, DMZ, demilitarizovaná zóna

Překlad adres (NAT)

- Obecný princip, kdy lokální síť používá *privátní* adresy a ven se představuje *veřejnými* adresami (nebo jinými privátními)
- Jiný termín: *IP masquerading*
- Implementace i terminologie se v detailech liší

Proxy server

- Transparentní varianta:
 - SW na **routeru** zachytí spojení, uloží požadavek, naváže „svým jménem“ spojení na server a požadavek odešle.
 - Odpověď přijde zpět na router, ten ji uloží (pro další klienty) a zároveň odešle původnímu žadateli.
 - Není třeba konfigurovat na klientovi.
- Netransparentní varianta:
 - Klienty je třeba **nakonfigurovat**, aby se požadavky neposílaly přímo, ale proxy-serveru v lokální síti (lze i automaticky po síti).
 - Proxy server nemusí být nutně router.
 - Je nutná podpora v protokolu.
- Významný bezpečnostní a výkonnostní prvek:
 - umožňuje správě sítě efektivně kontrolovat činnost klientů
 - umožňuje omezit objem provozu na přípojně lince

Linková vrstva (OSI 2)

- Dělí se na dvě podvrstvy:
 - Logical Link Control (LLC) umožňuje různým protokolům síťové vrstvy přístup ke stejnému médiu (multiplexing)
 - Media Access Control (MAC) řídí adresaci uzlů a přístup k médiu: kdo, kdy a jak může data odesílat a jak je přijímat
- TCP/IP už se touto vrstvou („síťového rozhraní“) nezabývá
- Síťový segment (fyzická síť):
 - množina uzlů sdílející stejné médium
- PDU na linkové vrstvě: rámec (frame)
 - liší se podle použitého média
 - obecně obsahuje: synchronizační pole, hlavičku (adresy, typ, příp. řídicí data), datové pole a patičku (detekce chyb)

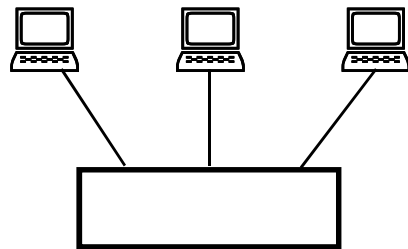
Typy fyzických topologií

Multipoint

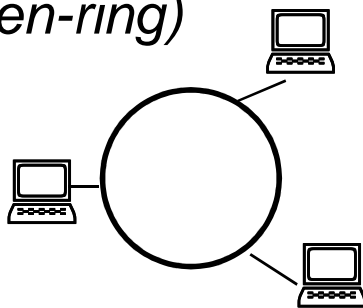
Sběrnice (např. Ethernet)

Hvězda (např. ATM)

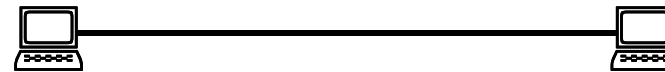

Kruh (např. FDDI, Token-ring)

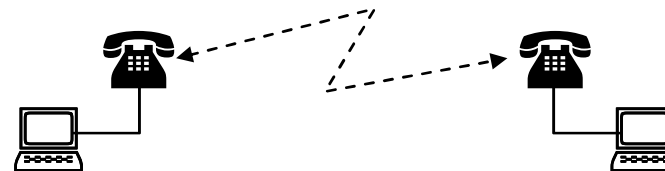

Point-to-point

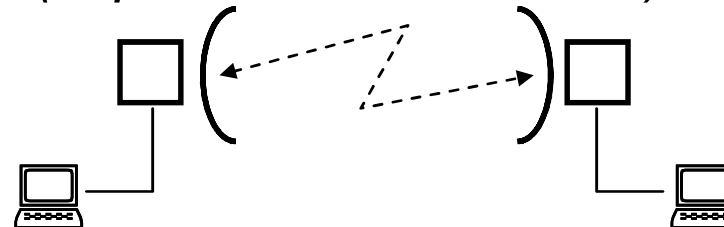
Přímé propojení kabelem (např. sériový, koaxiální, UTP, optický)

Propojení přes modemy

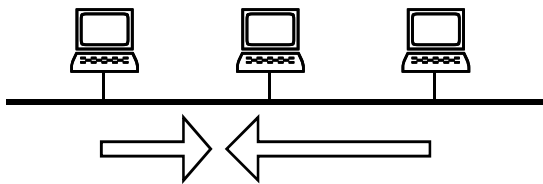
Bezdrátové propojení (např. laser, radioreléové)

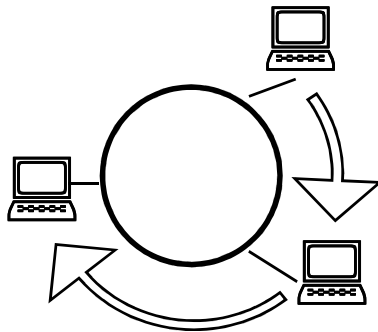
Typy přístupu k médiu

Multipoint

Nedeterministický - kolize

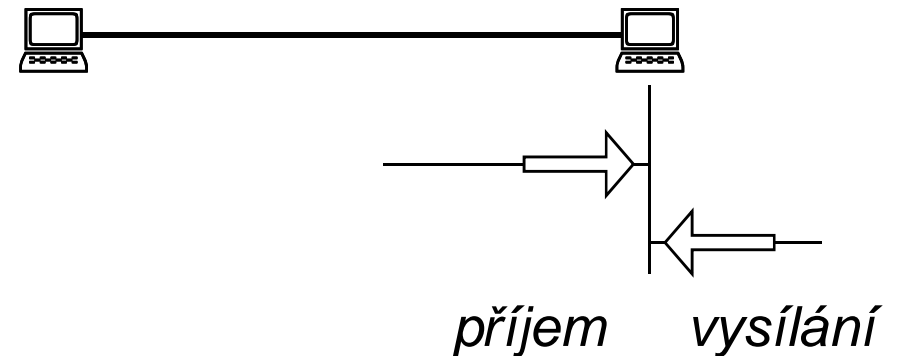

Deterministický - režie

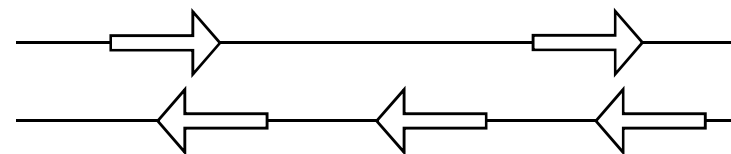

Point-to-point

Half duplex

Full duplex

Řešení kolizí

- CSMA (Carrier Sense with Multiple Access)
 - uzel poslouchá „nosnou“, a pokud není volno, čeká
- CSMA/CD (Collision Detection), např. Ethernet
 - během vysílání uzel současně detekuje případnou kolizi
 - při kolizi stanice zastaví vysílání, upozorní ostatní, počká určitou (náhodnou!) dobu a pokus opakuje, obvykle se postupně prodlužuje interval čekání (*exponenciální čekání*)
 - doba vysílání rámce < doba šíření po segmentu (*kolizní okénko*); limituje max. délku segmentu a min. velikost rámce
- CSMA/CA (Collision Avoidance), např. WiFi
 - jakmile je volná nosná, odvysílá se celý rámec a čeká se na potvrzení (ACK)
 - pokud není volná nosná nebo nedorazí ACK, zahájí se exponenciální čekání

Ethernet

- Historie:
 - první pokusy o realizaci LAN ve firmě Xerox
 - standardizaci převzalo IEEE (únor 1980 → IEEE 802)
 - dva nejběžnější formáty Ethernet II, IEEE 802.3
- Momentálně vůdčí technologie pro lokální sítě
 - dokáže pružně reagovat na progresivní vývoj HW
 - přizpůsobí se širokému spektru přenosových médií
- Na multipoint spojích řízení přístupu metodou CSMA/CD
 - při detekci kolize uzel vysílá „jam signal“
 - exponenciální čekání končí po 16 pokusech chybou
- Adresy:
 - 3 byty prefix (výrobce, multicast...), 3 byty adresa
 - dříve „vypálená“ v kartě, dnes nastavitelná

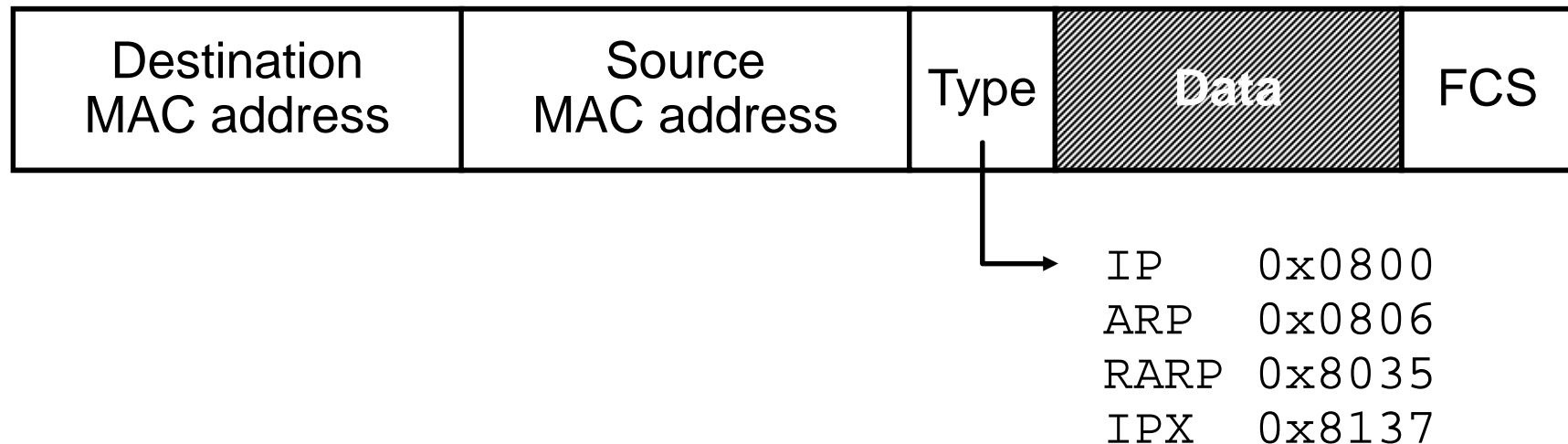
Standardy IEEE 802.3

Standard	Rok	Označení	Rychlost	Médium
802.3	1983	10BASE5	10 Mbit/s	tlustý koaxiální kabel
802.3a	1985	10BASE2	10 Mbit/s	tenký koaxiální kabel
802.3i	1990	10BASE-T	10 Mbit/s	kroucená dvoulinka (UTP)
802.3j	1993	10BASE-F	10 Mbit/s	optický kabel
802.3u	1995	100BASE-TX,FX	100 Mbit/s	UTP nebo optický kabel
802.3z	1998	1000BASE-X	1 Gbit/s	optický kabel
802.3ab	1999	1000BASE-T	1 Gbit/s	kroucená dvoulinka
802.3ae	2003	10GBASE-SR,...	10 Gbit/s	optický kabel
802.3an	2006	10GBASE-T	10 Gbit/s	kroucená dvoulinka

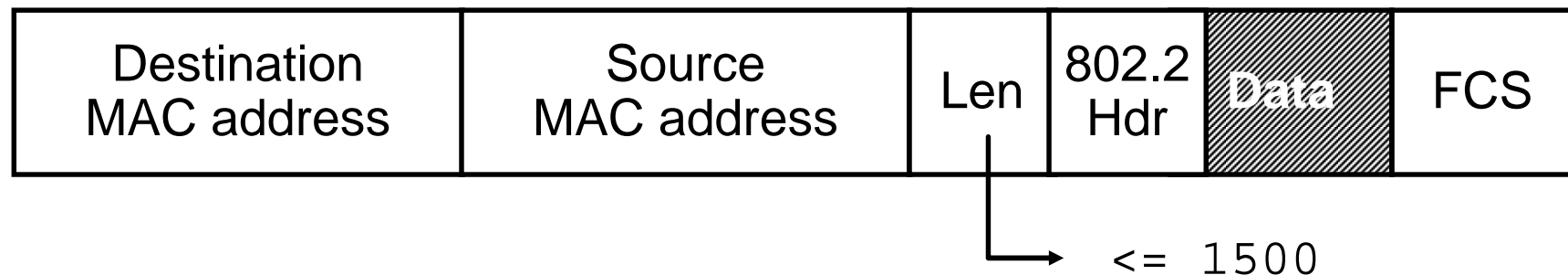
Na rozdíl od RFC jsou normy IEEE vázány licenci.

Struktura ethernetového rámce

Ethernet v2:

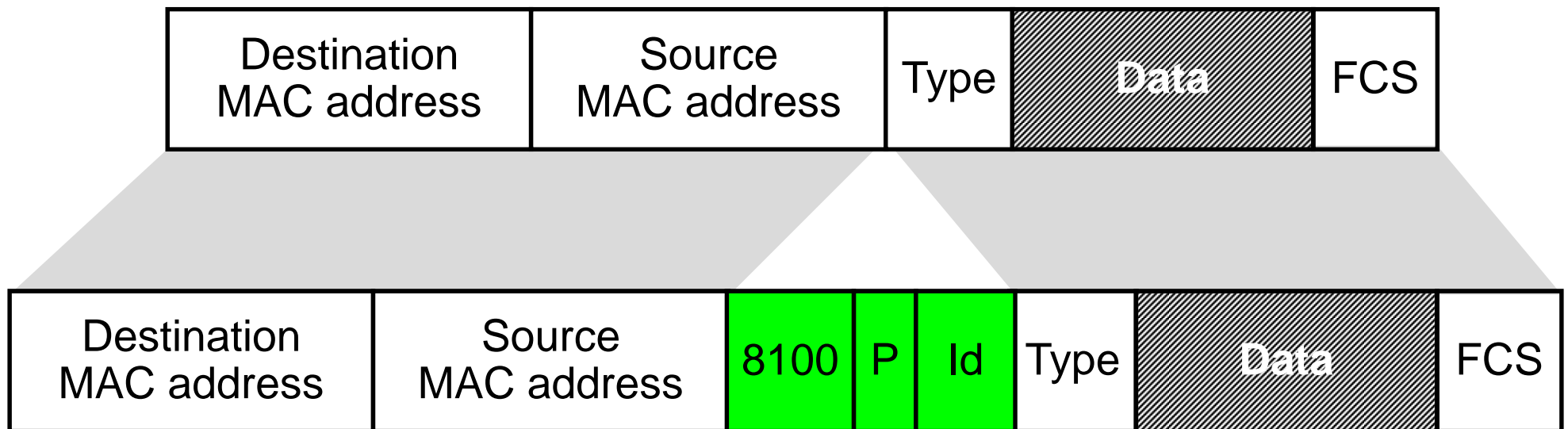

IEEE 802.3

Virtuální sítě (VLAN)

- Prostředek, jak po jedné fyzické síti provozovat více nezávislých lokálních sítí
- Sítě jsou označeny 12bitovým identifikátorem (VLANID)
- Ethernetový rámec se prodlouží o 32 bitů dlouhý tag (tag protocol identifier 0x8100, QoS prioritu a VLANID)
- Tagovat může switch, pro koncovou stanici transparentně

Cyclic Redundancy Check

- Hashovací funkce používaná pro kontrolu konzistence dat na mnoha úrovních, např. Frame Check Sequence v Ethernetu
- Posloupnost bitů je považována za koeficienty polynomu (ve dvojkové soustavě)

$$\begin{array}{|c|c|c|c|c|} \hline \dots & 1 & 1 & 0 & \dots \\ \hline \end{array} \quad \Rightarrow \quad \dots + 1 \cdot x^{28} + 1 \cdot x^{27} + 0 \cdot x^{26} + \dots$$

- Ten se vydělí tzv. *charakteristickým polynomem* (např. pro CRC-16 je to $x^{16} + x^{15} + x^2 + 1$)
- Zbytek po dělení se převede zpět na bity a použije jako hash
- Jednoduchá implementace (i pomocí HW)
- Velká síla, n -bitový CRC detekuje:
 - na 100% chyby s lichým počtem bitů, chyby kratší než n bitů
 - s vysokou pravděpodobností i delší chyby

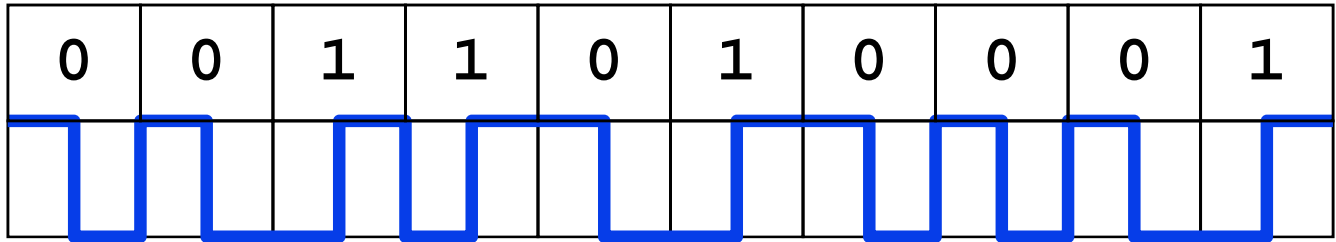
Wi-Fi

- Bezdrátová síť, jiný název: WLAN (wireless LAN)
- Mnoho různých variant pod souhrnným označením IEEE 802.11 (802.11a, b, g, n, y,...):
 - různá pásma (2,4 až 5 GHz)
 - různé rychlosti (2 až 600 Mbps)
- WiFi zařízení dnes prakticky v čemkoliv
- Struktura sítě:
 - ad-hoc peer-to-peer síť
 - infrastruktura přístupových bodů (access pointů)
- SSID (Service Set ID): řetězec (až 32 znaků) pro rozlišení sítí
- Problém: **zabezpečení!**

Fyzická vrstva (OSI 1)

- Funkce vrstvy:
 - přenos dat po konkrétním fyzickém médiu
 - převod digitální informace na analogovou a obráceně
- Různé typy médií
 - metalické: elektrické pulzy
 - optické: světelné pulzy
 - bezdrátové: modulace vln

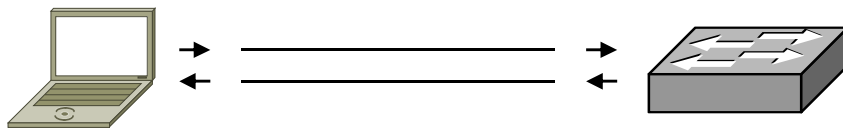
Druhy přenosu dat

- Analogový vs. digitální
 - ve skutečnosti je vše analogové (přenáší se např. proud)
 - digitální: rozhoduje, zda hodnota signálu spadá do nějakého intervalu (menší vliv zkreslení)
 - převody: D→A a zpět *modem* (modulator/demodulator), A→D *codec* (coder/decoder)
- Baseband vs. broadband
 - baseband přenáší přímo signál a kóduje ho, Ethernet používá tzv. Manchester:

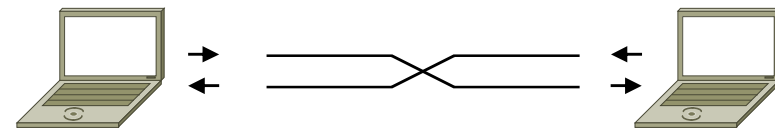
0	0	1	1	0	1	0	0	0	1
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
 - broadband přenáší základní signál a moduluje ho (fázi, amplitudu, frekvenci)

Nestíněná kroucená dvoulinka (UTP)

- Dnes standardní prostředek strukturované kabeláže
- 4 páry Cu vodičů navzájem pravidelně zakroucené
 - zakroucení snižuje vyzařování i příjem elektromagnetického záření (nižší rušení)
- 100Mb Ethernet používá jen dva páry (je možno rozdělit)
- Konektory: RJ 45
- Při propojení je třeba zohlednit povahu zařízení
 - dnes obvykle už autodetekce MDI/MDIX

přímý kabel

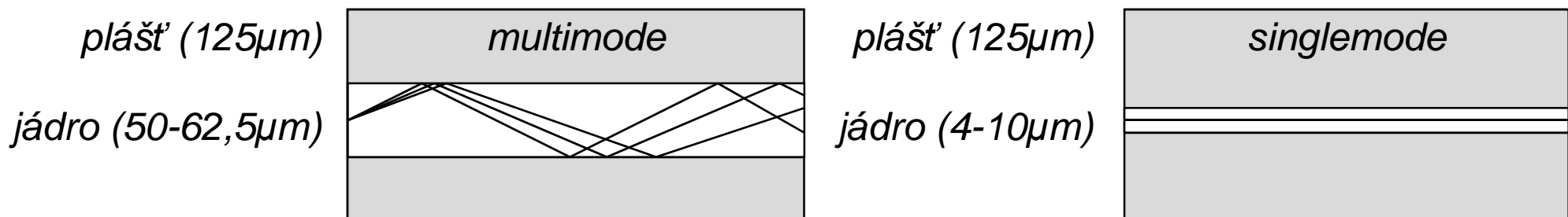

křížený kabel (crossover)

- Alternativa: kabel s kovovým stíněním (STP)

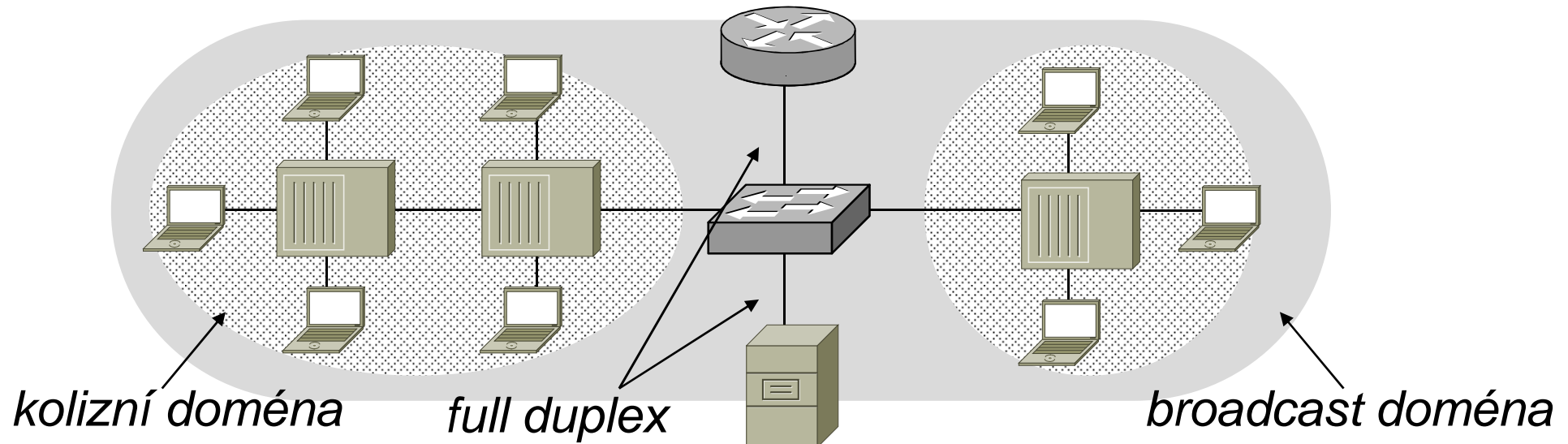
Optická vlákna

- Signál se šíří jako viditelné světlo vláknem z SiO_2
 - vysoké frekvence, velká šířka přenosového pásma
 - nízký útlum, žádné rušení
- Nevýhody:
 - vyšší cena, náročnější manipulace, **nekoukat do kabelu**
- Druhy vláken:
 - jednovidová (singlemode) vlákna: svítí se laserem => větší dosah, šířka pásma („rychlost“, ne rychlost), cena
 - mnohovidová (multimode) vlákna, svítí se LED

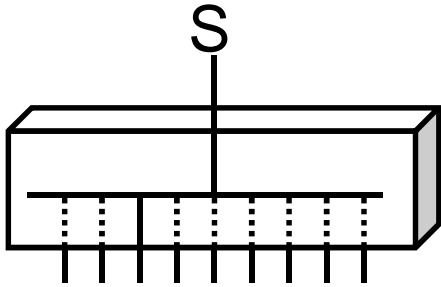

Síťové prvky (repeater, bridge)

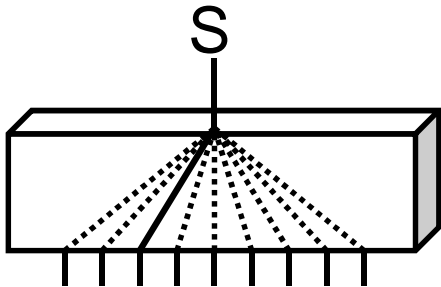
- Repeater (opakovač) spojuje segmenty na fyzické vrstvě
 - řeší: větší dosah (překonává útlum kabelu)
 - neřeší: propustnost (problém kolizí naopak zhoršuje)
 - ve strukturované kabeláži se nazývá *hub*, *rozbočovač*
- Bridge (most) spojuje segmenty na linkové vrstvě
 - řeší: větší propustnost (rozděluje kolizní doménu)
 - ve strukturované kabeláži se nazývá *switch*, *přepínač*

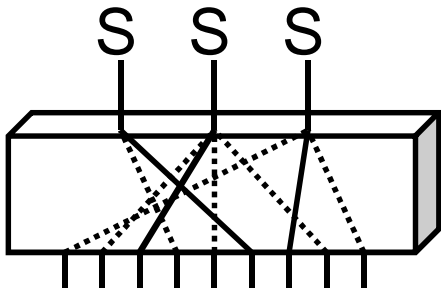
Porovnání hub vs. switch

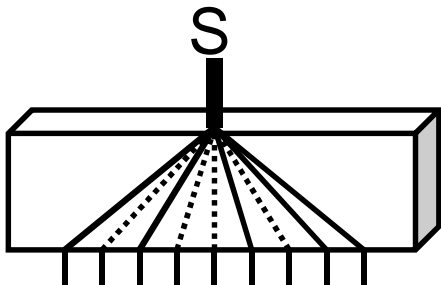
- HUB
 Σ 10 Mbit/s

- Switch
 Σ 10 Mbit/s

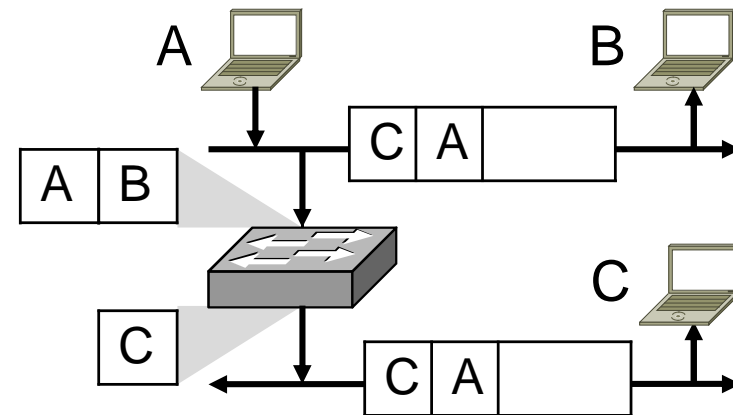
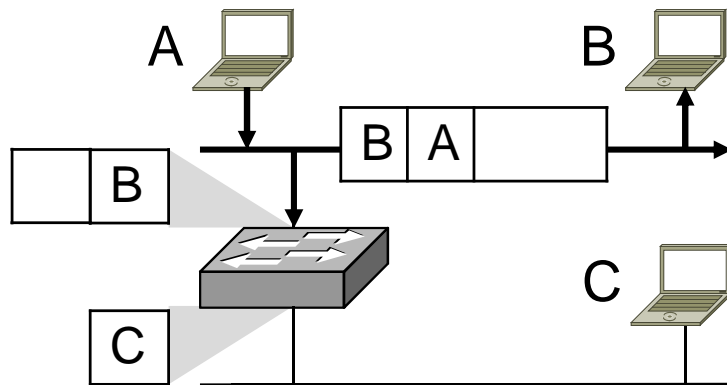
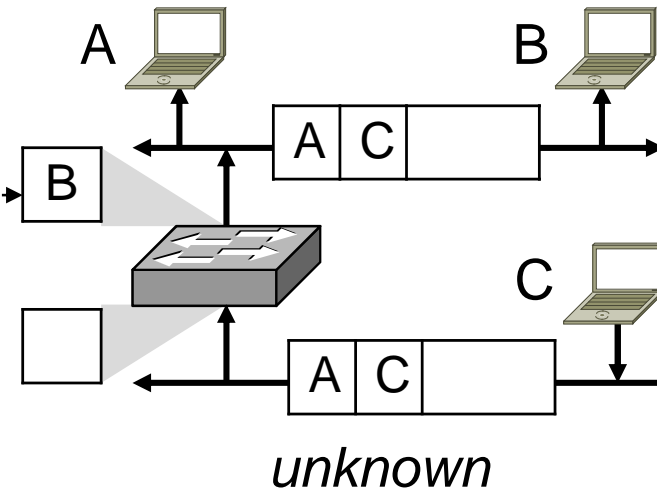
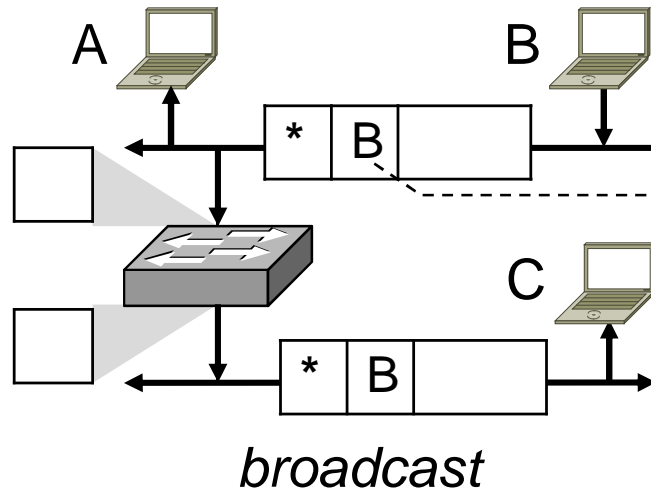

- Switch, více serverů
 $\Sigma > 10$ Mbit/s

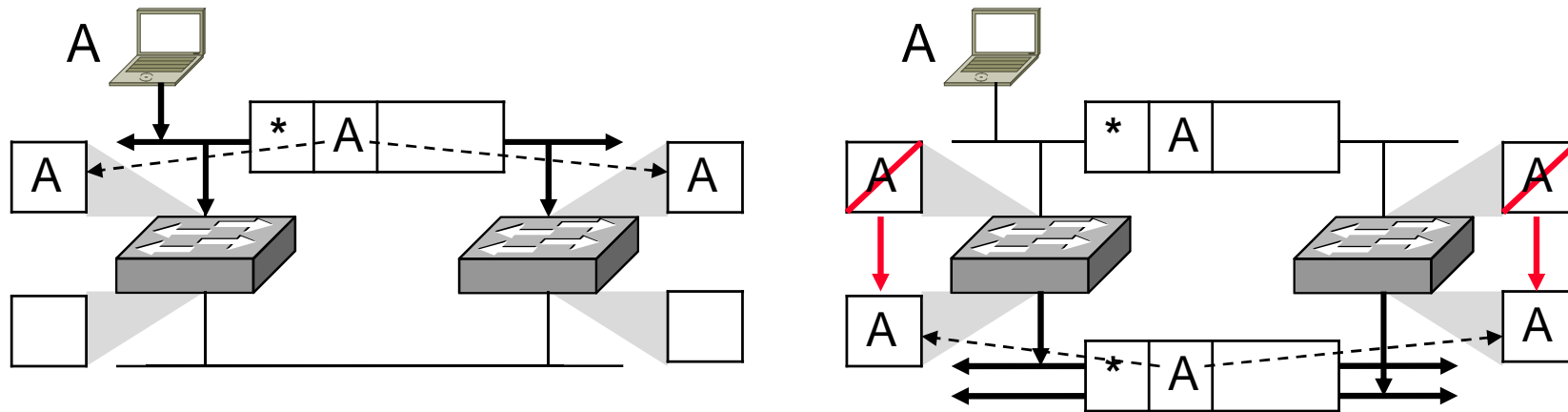
- Switch s uplinkem
 Σ up to 100 Mbit/s

Learning bridge

Spanning Tree Algorithmus

- Motivace: pokud je v síti záložní switch, learning nefunguje a síť se zahltí přeposíláním rámců

- Důvod: graf je cyklický
- Řešení: najít acyklickou podmnožinu, kostru (spanning tree)
- Switche se musejí dohodnout, který z nich bude mít potlačeno forwardování a bude pouze monitorovat provoz
- Výpočet STA určitou dobu trvá, start portů je pomalý
 - obvykle lze STA na portu potlačit („faststart“), nutno zvážit

The End